

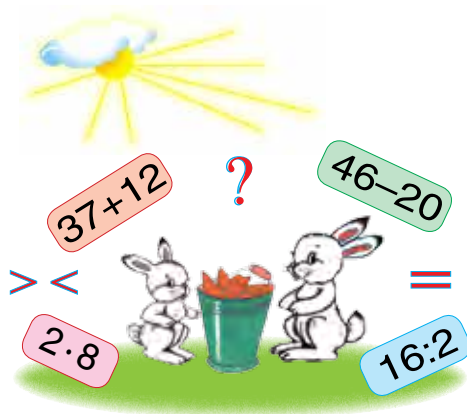
N. ABDURAHMANOWA, L. ORINBAÝEWA

MATEMATIKA

Umumy orta bilim berýän mekdepleriň
2-nji synpy üçin derslik

Düzedilen we doldurylan dördünji neşir

*Özbekistan Respublikasynyň
Halk bilimi ministrligi tarapyndan tassyklanan*

DAŞKENT
«Yangiyo'l Poligraf Servis»
2018

УДК 51(075.2)

ББК 22.1

A13 Abdurahmanowa, Nabiya

Matematika : 2-nji synp üçin derslik / N. Abdurahmanowa, L. Orinbaýewa; jogapkär redaktor M. Jumaýew.
– Daşkent: «Yangiyo'1 Poligraf Servis», 2018. - 208 s.

ISBN 978-9943-5244-2-2

ББК 22.1ya71
УДК 51(075.2)

Jogapkär redaktor:

Mamanazar Jumaýew — Nyzamy adyndaky DDPU professory, pedagogika ylymlarynyň kandidaty.

Syn ýazanlar:

Ş. N. Ismailow — HBM ýanyndaky Mirza Ulugbek adyndaky MAFIÝÝDUM direktory, fizika-matematika ylymlarynyň kandidaty, dosent;
Z. R. Jumanowa — RTM Başlangyç tälim bölüminiň başlygy;
Z. Husenowa — Daşkent şäher Ýaşnabat tümenindäki 244-nji mekdebiň başlangyç synp mugallymy.

Şertli belgiler:

— multimediyaly goşmaça

— ýatdan çözülmeli gönükmeler

1, 2, 3 ... — ýazuw arkaly çözmeli gönükmeler

— uly, kiçi, deňlik belgilerini goýmak

— boş öýjüklere gerekli sifrleri ýa-da belgileri goýmak

— pikirlenip tap!

— öý işi üçin ýumuşlar

— dersiniň soňy

Respublikanyň ýörite kitap gaznasynyň serişdeleriniň hasabyndan çap edildi.

ISBN 978-9943-5244-2-2

© «Yangiyo'1 Poligraf Servis» JÇJ, 2012-2018
© N. Abdurahmanowa, L. Orinbaýewa, 2012-2018

**1-NJI SYNPDА GEÇILEN MATERIALLARY
GAÝTALAMAK WE JEMLEMEK**

**JEMI WE TAPAWUDY TAPMAGA DEGIŞLI
ÝÖNEKEY MYSALLAR**

1. 1) 10, 12, 14, 16, 18, 20 sanlaryndan öň gelyän ýanaşyk sanlary aýdyň;
2) 11, 13, 15, 17, 19 sanlaryndan bir san soň gelyän ýanaşyk sanlary aýdyň.
2. Surat boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

6 sany

?, 4 sany artyk

3. Ikinji synpda 32 sany okuwçy bar. Olaryň 12 sanysy gyzlar, galanlary bolsa oganlar. Synpda näçe sany ogan bar?

4. $20 + 20$ | $80 - 40$ | $50 + 10$ | $60 + 40$
 $40 - 10$ | $30 + 20$ | $70 - 20$ | $90 - 50$

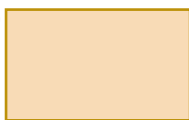

5. Hemme şekiller bir söz bilen nähili atlandyrylýar?

1)

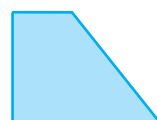
2)

3)

4)

6. Iş bilen dükana 29 / süýt getirildi. Öýläne çenli 20 / süýt satyldy. Dükada näçe liter süýt galdy?

7.

$37 - 7$

$40 + 9$

$58 - 50$

$94 - 90$

$20 + 8$

$16 - 6$

$30 + 10$

$62 - 40$

1.

Whiteboard content:

$67 + 3 = \square \square$	$38 - 30 = \square$
$\begin{array}{l} \diagup \quad \diagdown \\ 60 \quad 7 + 3 \end{array}$	$\begin{array}{l} \diagup \quad \diagdown \\ 30 \quad 8 \end{array}$
$60 + (7 + 3) = 60 + 10 = 70$	$(30 - 30) + 8 = 0 + 8 = 8$

2. Haýwanat bagyna birinji synpdan 27 sany okuwçy, ikinji synpdan bolsa ondan 3 sany artyk okuwçy bardy. Haýwanat bagyna ikinji synpdan näçe sany okuwçy barypdyr?

3. Nusga boýunça çözüň: $65 = 60 + 5$.

$$57 = 50 + \square$$

$$32 = 30 + \square$$

$$78 = 70 + \square$$

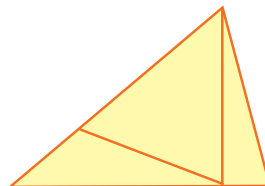
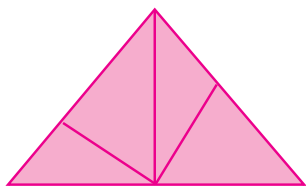
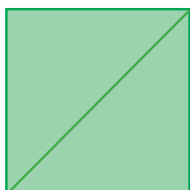
$$45 = 40 + \square$$

$$96 = 90 + \square$$

$$29 = 20 + \square$$

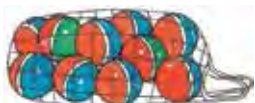
4. Her bir şekilde näçe sanydan üçburçluk bar?

5. Surat boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy

Ýene satyn alyndy

10 sany we 7 sany

? sany

6. Sanlaryň jemini tapyň:

26 we 4; 38 we 2; 57 we 3; 69 we 1

7. $47 + 3$

$68 - 60$

$36 + 4$

$87 + 3$

$54 + 4$

$26 - 20$

$77 - 7$

$58 + 2$

BAHASY BIRMEŇZEŞ BOLAN MYSALLAR

1. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

$60 + 40$	$90 - 50$	$50 + 46$	$57 - 22$
$70 - 30$	$63 + 23$	$90 - 20$	$42 + 28$
$20 + 15$	$30 + 24$	$76 + 24$	$90 - 36$

2. Neçjar 38 sany tagtany rendelemelidi. Ol bir günde 30 sany tagtany rendeländigi anyklandy. Neçjar ýene näçe tagtany rendelemeli?

3. Mysallary nusga boýunça çözüň:

$$\textcircled{40} + \textcircled{6} = \textcircled{46}$$

$$\textcircled{59} - \textcircled{} = \textcircled{50}$$

$$\textcircled{} - \textcircled{7} = \textcircled{20}$$

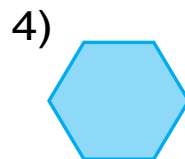
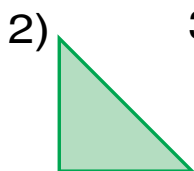
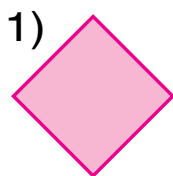
$$\textcircled{60} + \textcircled{} = \textcircled{63}$$

$$\textcircled{48} + \textcircled{2} = \textcircled{}$$

$$\textcircled{} - \textcircled{7} = \textcircled{30}$$

4. Suratda görkezilen her bir şekiliň adyny aýdyň. Her bir şekiliň näçe tarapy bar?

5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Satyldy	Galdy
 18 kg injir	10 kg injir	? kg

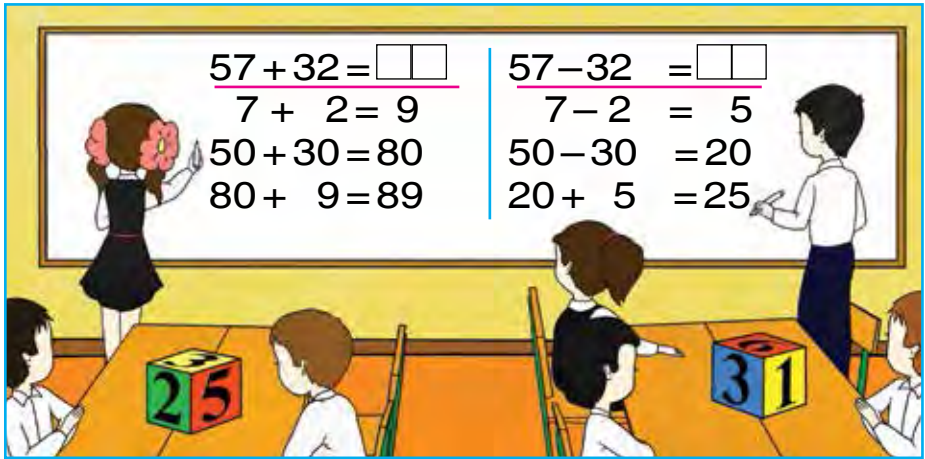

6. Üç sany sanyň jemi 96. Birinji san 42, ikinji san 24. Üçünji sany tapyň.

7. $70 - 30$ $19 + 10$ $58 + 2$ $47 + 3$
 $50 + 40$ $29 - 20$ $36 + 4$ $24 + 6$

1.

2. Jedwelden bahasy birmeñzeş bolan mysallary tapyň:

$47 - 22$	$20 + 20$	$44 + 15$	$60 + 40$
$83 + 17$	$38 - 30$	$68 - 43$	$58 - 50$
$90 - 50$	$67 + 3$	$37 + 22$	$38 + 32$

3. Aýdymlar bäsleşigine 37 sany gyz we 22 sany oğlan gatnaşdy. Aýdymlar bäsleşigine jemi näçe sany çagalar gatnaşypdyr?

4. Bir topda 18 m atlas bardy. Ondan 8 m atlas gyrkyp alyndy. Topda näçe metr atlas galdy?

5. 70 bilen 30-uň, 60 bilen 20-niň jemini we şu sanlaryň tapawudyny tapyň.

6.	$37 + 12$	$67 + 22$	$57 - 32$	$25 + 14$
	$37 - 12$	$67 - 22$	$57 + 32$	$25 - 14$
	$28 + 11$	$46 + 13$	$76 - 22$	$36 + 13$

1. Haýsy usul amatly?

$$96 - 44 = \square \square$$

$$6 - 4 = 2$$

$$90 - 40 = 50$$

$$50 + 2 = 52$$

$$96 - 44 = 52$$

$$96 - 44 = \square \square$$

$$96 - 40 = 56$$

$$56 - 4 = 52$$

$$96 - 44 = 52$$

2. Nar salnan ýaşik 12 kg, üzüm salnany bolsa ondan 2 kg ýeňil. Üzüm salnan ýaşik näçe kilogram?

12 kg

?, 2 kg ýeňil

3. $87 + 12$

$38 - 24$

$26 + 13$

$90 - 50$

$70 + 30$

$50 - 20$

$25 + 12$

$29 - 13$

$40 + 28$

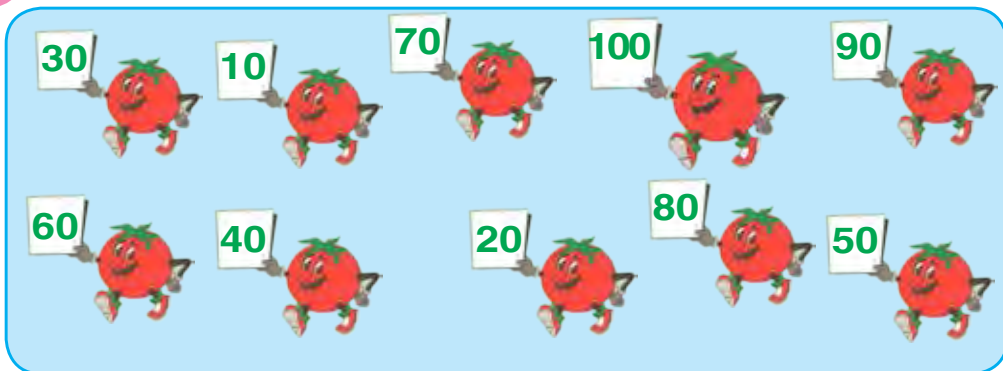
$58 - 32$

$46 + 21$

$46 - 24$

4. Sanlar yzygiderligini dogry ýerleşdiriň.

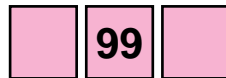
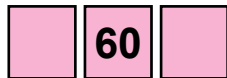

5. Sanlaryň tapawudyny tapyň:

38 we 30; 80 we 50; 47 we 22; 59 we 36.

6. Her haýsy berlen sanlardan öň we soň gelen sanlary ýazyň:

7. $78 - 70$
 $39 - 30$

$89 + 1$
 $28 + 2$

$(54 - 34) + 20$
 $(60 + 23) - 80$

GOŞMAGY BARLAMAK

1.

$6 + 4 = 10$

$10 - 6 = 4$

$10 - 4 = 6$

Goşmagy barlamak üçin jemden goşulyjylaryň birini aýyrmaly. Eger tapawutda ikinji goşulyjy emele gelse, jogaby dogry bolýar.

$48 + 2 = 50$

Barlamak: $50 - 2 = 48$

2. Mysallary çözüň, netijäni barlaň.

$34 + 12$	$41 + 27$	$62 + 3$	$56 + 22$
$26 + 13$	$27 + 11$	$57 + 3$	$44 + 32$

3. Meseleleri çözüň:

1) Teplisada 60 sany ak we 40 sany gyzyl bägül açylypdy. Teplisada jemi näçe bägül açylypdyr?

2) Teplisada 100 sany bägül açylypdy. Hyrydar gelip 60 bägüli äkitdi. Näçe bägül galdy?

4.

Goşulyjy	60	32	24	50	26	14	57
Goşulyjy	40	8	13	5	32	6	32
Jem							

5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

6. 60 bilen 40, 50 bilen 30, 40 bilen 20-niň jemini we şu sanlaryň tapawudyny tapyň.

7. $47 + 3$ | $60 + 30$ | $36 + 4$ | $54 + 6$
 $58 - 8$ | $39 - 30$ | $27 - 7$ | $63 - 3$

AÝYRMAGY BARLAMAK

1.

$$16 - 4 = 12$$

$$12 + 4 = 16$$

Aýyrmagy barlamak üçin tapawuda kemel-dijini goşmaly. Eger jemde kemeliji emele gelse, jogaby dogry bolýar.

$$67 - 6 = 61$$

$$\text{Barlamak: } 61 + 6 = 67$$

2. Mysallary çözüň we netijäniň dogrudygyny barlaň:

$58 - 25$ | $35 - 4$ | $88 - 7$ | $75 - 3$

3. Meseleleri çözüň:

1) Bir topda 90 m mata bardy. Köýnek tikmek üçin 50 m mata gyrkyp alyndy. Topda näçe metr mata galdy?

2) Bir top matadan 50 m gyrkyp alnandan soň 40 m mata galdy. Iki topda näçe metr mata bolupdyr?

4.

Kemeliji	90	80	38	57	96	70	49
Kemeldiji	50	30	30	32	44	10	24
Tapawut							

5. Bir sütüne goşmak amaly bilen, ikinji sütüne aýyrmak amaly bilen berlen aňlatmalary ýazyň we olaryň bahalaryny tapyň:
 $50+30$, $90-40$, $57+3$, $28-20$, $57+12$, $76-34$.

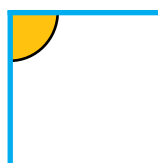
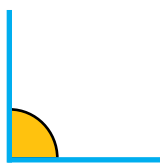
6. $66-44$ | $96-36$ | $58+22$ | $74+23$
 $55+20$ | $87-47$ | $57-32$ | $74-23$

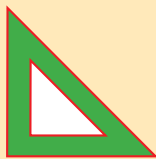
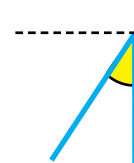
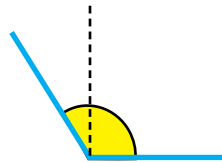
GÖNI BURÇ. GÖNI DÄL BURÇ

1. Göni burçlar.

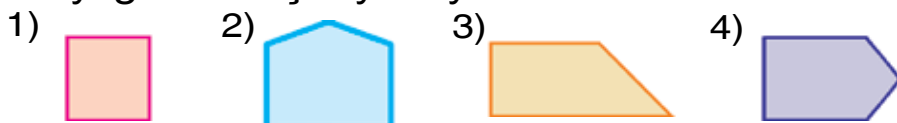

Göni burçdan uly we kiçi burçlar.

Bir burçy göni burç, galan iki burçy göni burç bolmadyk üçburçluk şekildäki çyzgyç **üçburç çyzgyç diýlip atlandyrylýar.**

Üçburç çyzgyjyň kömeginde köpburçluklardaky göni burçlary anyklaň:

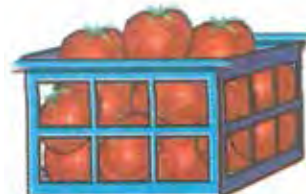
2. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

16 kg

Duzlandy — 20 kg

we

14 kg

Galdy — ? kg

3. Mysallary düşündirip çözüň.

$$\textcircled{70} + \textcircled{\quad} = \textcircled{76}$$

$$\textcircled{59} - \textcircled{\quad} = \textcircled{59}$$

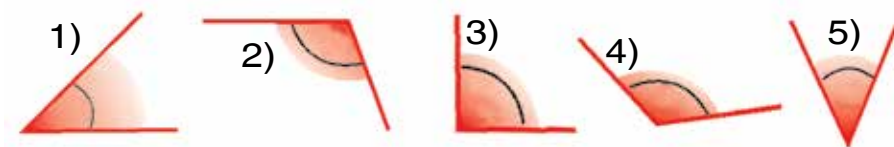
$$\textcircled{\quad} - \textcircled{5} = \textcircled{40}$$

$$\textcircled{\quad} + \textcircled{4} = \textcircled{24}$$

$$\textcircled{\quad} + \textcircled{8} = \textcircled{38}$$

$$\textcircled{62} - \textcircled{\quad} = \textcircled{60}$$

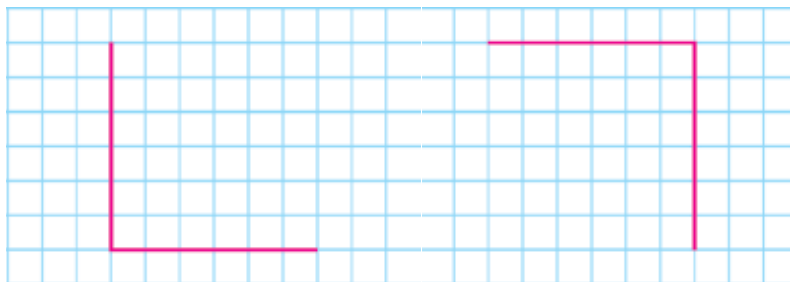
4. Üçburç çyzgyjyň kömeginde burçlaryň görnüşlerini anyklaň:

1) göni burçdan kiçi burçlaryň tertip nomerini ýazyň;

2) göni burçdan uly burçlaryň tertip nomerini ýazyň.

5. Depderiňize şeýle göni burçlary çyzyň:

6. Naharhana 18 sany çäýnek, 20 sany käse getirildi. Naharhana jemi näçe gap getirilipdir?

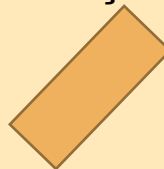
7. $40 + 25$ $52 - 30$ $57 + 32$ $80 - 50$
 $68 - 60$ $30 + 12$ $96 - 44$ $50 + 30$

KÖPBURÇLUGYŇ PERIMETRI

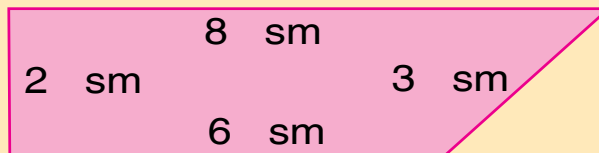

1. Bu dörtburçluklaryň hemme burçlary göni burç:

Köpburçlugyň ähli taraplarynyň uzynlyklarynyň jemi onuň perimetridir.

Dörtburçlugyň perimetrini tapyň:

$$8 + 3 + 6 + 2 = 19 \text{ (sm)}$$

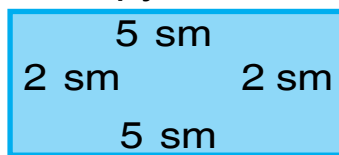
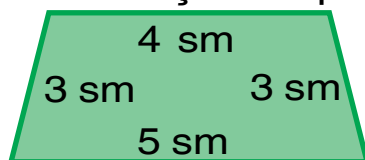
2. $46 + 20$ $74 - 30$ $67 + 10$ $59 - 50$
 $50 + 35$ $60 + 20$ $57 - 32$ $36 - 24$

3. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

1- sebetde — 8 kg
 2- sebetde — 10 kg] ? kg

4. Her bir şekiliň perimetrini tapyň:

5. $90 - 50 \square 40$ $60 + 40 \square 50$ $57 + 3 \square 70$
 $38 + 20 \square 70$ $48 + 20 \square 30$ $53 + 7 \square 60$

6. Bir topda 48 m, ikinji topda ondan 8 m kem ýüpek mata bar. Iki topda näçe metr ýüpek mata bar?

7. $43 + 30$ $64 - 20$ $57 + 3$ $28 - 8$
 $43 - 30$ $64 + 20$ $57 - 7$ $20 + 8$

1.

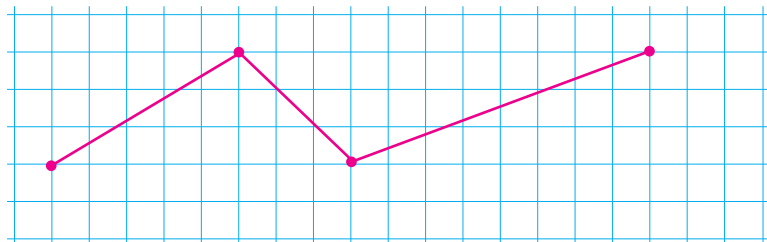
+ = 100									
	60		57		50		75		83
		30		26		48		68	

2. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň:

$70 + \square = 76$ $44 - \square = 40$ $30 + \square = 39$
 $28 - \square = 20$ $90 + \square = 90$ $67 - \square = 60$

3. 4, 5, 9 sifrleriniň kömeginde 9 sany ikibelgili sany ýazmak mümkin: 44, 45, 49, 54, 55, 59, 94, 95, 99.
3, 7, 8 sifrleriniň kömeginde almak mümkin bolan ähli ikibelgili sanlary ýazyň.

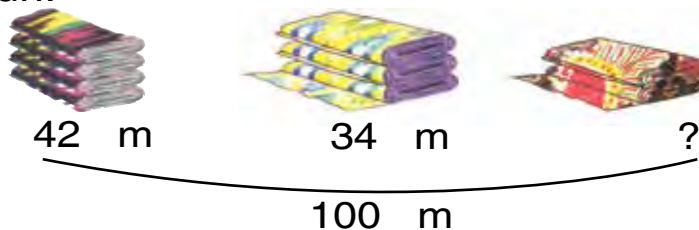
4. 1) Depdere aşakdaky döwük çyzygy çyzyň:

2) döwük çyzykda näçe bogun bardygyny anyklaň;

3) ähli bogunlaryň uzynlyklarynyň jemini tapyň.

5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

6. Traktoryň bakynda iş başlananda 48 litr ýangyç bardy, işiň ahyryna gelip 8 litr ýangyç galdy. Näçe litr ýangyç ulanylypdyr?

7. $(40 + 10) + 6$	$(16 + 14) + 7$	$83 + 10$
$(30 - 20) + 9$	$(70 - 30) + 5$	$25 + 25$
$(20 + 20) + 5$	$(50 - 30) + 4$	$67 + 20$

$$45 + 23 = 68$$

$$64 + 26 = 90$$

$$57 - 26 = 31$$

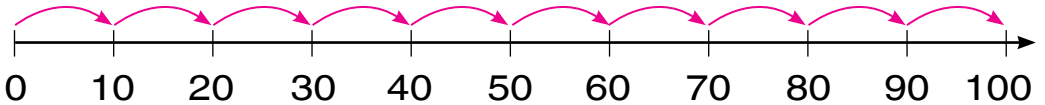
$$52 - 24 = 28$$

SANLAR WE HASAPLAMALAR. 100 İÇİNDE ONLUK DAN GEÇİP GOŞMAK WE AÝYRMAK

SANLAR OKY WE ONUŇ MODELLERİ

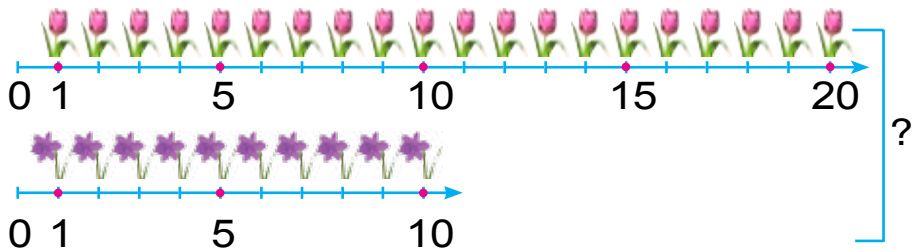
1. Her bir sanyň adyny we öz ornuny aýdyň. Her bir bölegiň aralygy nämä deň?

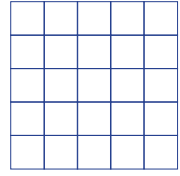
2. Bir sütüne sanlaryň jemini, ikinji sütüne sanlaryň tapawudyny ýazyň. Bu sanly aňlatmalaryň bahasyny tapyň:

$$58 - 40 \quad | \quad 57 + 3 \quad | \quad 78 - 6 \quad | \quad 40 + 14 \quad | \quad 70 + 23 \quad | \quad 20 - 3$$

3. Shema boýunça mesele düzüň. Meseläni amallar boýunça çözüň.

4. Boş gözenekleriň içine 1-den 5-e çenli bolan sanlary, her bir hatar we sütün boýunça bu sanlar bir gezekden gatnaşar ýaly edip ýerleşdiriň.

5. $75 \text{ dm} - 25 \text{ dm}$ $55 \text{ sm} + 35 \text{ sm}$
 $45 \text{ sm} + 35 \text{ sm}$ $52 \text{ dm} - 24 \text{ dm}$

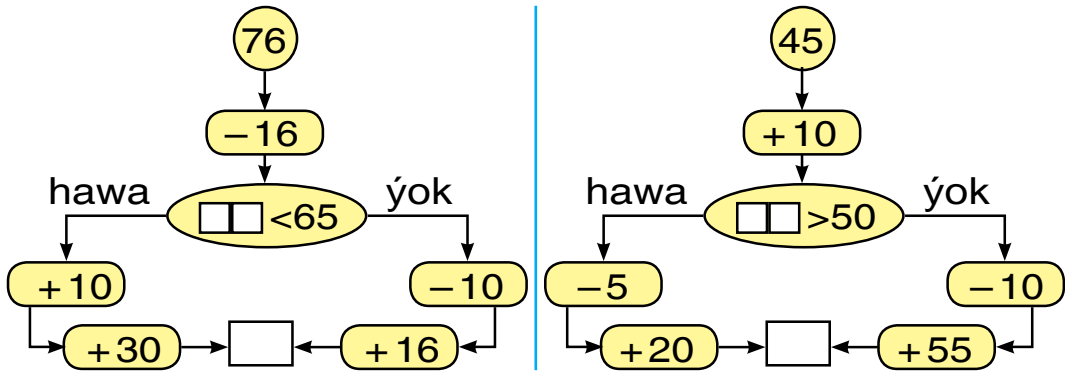

6. Mekdep sport ýaryşy üçin 49 sany sport geými satyn alyndy. Şolardan 20 sanysy başlangyç synp okuwçylary üçin bölüp berildi. Ýokary synp okuwçylary üçin näçe sport geými galdy?

7. $37+2$ $78-4$ $26+4$ $60-3$
 $37+20$ $78-40$ $26+40$ $60-30$

1. Jogaby 100 çykmagy üçin haýsy tarapdan ýöremeli? Hasaplamany dogry çözüň.

2. Dükanda günüň dowamynda 24 sany çagalar welosipedi we ondan 10 sany kem ulular welosipedi satyldy. Ulular welosipedi çagalar welosipedine garanda näçe kem satyldy?

Çagalar welosipedi ulular welosipedine garanda näçe köp satylypdyr?

3. $16 + 4$ | $17 + 12$ | $48 - 15$ | $47 + 3$
 $28 + 2$ | $29 - 13$ | $25 + 14$ | $26 - 6$

4. Sorag belgisi goýlan nokatlara laýyk sanlary goýuň:

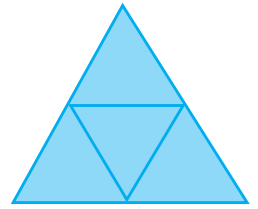
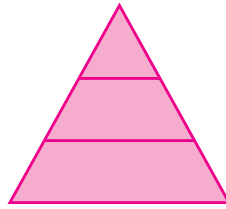
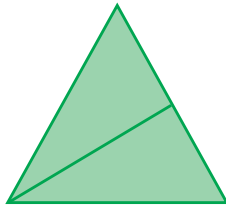

5. Reňklere garap, mysallaryň jogabyny tapyň:

$25 + 6$	$96 - 6$	$42 + 9$	$18 - 9$
$67 + 8$	$84 + 7$	$68 - 8$	$59 + 6$
$59 - 9$	$38 + 5$	$39 + 4$	$16 - 8$

6. Şekilleriň hersinde näçe sanydan üçburçluk bar?

7. Jaý gurluşygynda 37 sany kerpiç örüji, olardan 7-si kem reňkleýji işledi. Jaý gurluşygynda jemi näçe işçi işläpdir?

8. $47 + 23$ $80 - 30$ $57 - 26$ $42 - 15$
 $32 - 12$ $50 + 20$ $64 + 25$ $75 + 24$
 $45 + 14$ $50 - 20$ $34 + 25$ $57 + 13$

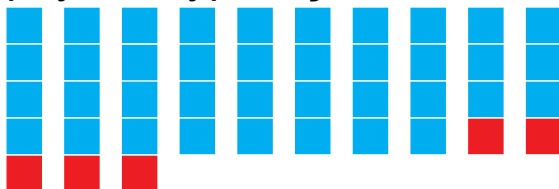
100 İÇİNDE SANLARY ÖYJÜKDEN GEÇİP GOŞMAK USULLARY

1.

$$38 + 5 = \square\square$$

5 sanyny nähili goşandygyňyzy suratdan peýdalanyň düşündiriň:

$$38 + 5 = \square\square$$

$$\begin{array}{r} 38 + 5 = \square\square \\ \swarrow \searrow \\ 2 \quad 3 \end{array}$$

$$38 + 5 = 38 + 2 + 3 = (38 + 2) + 3 = 40 + 3 = 43$$

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$57 + 8 = 57 + 3 + 5 = (57 + 3) + 5 = 60 + 5 = 65$$

$$\begin{array}{r} 3 \quad 5 \\ \swarrow \searrow \\ 29 + 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} 64 + 7 \\ \swarrow \searrow \\ 6 \quad 1 \end{array} \quad \begin{array}{r} 48 + 9 \\ \swarrow \searrow \\ 2 \quad 7 \end{array} \quad \begin{array}{r} 35 + 6 \\ \swarrow \searrow \\ 5 \quad 1 \end{array}$$

3. Mekdep howlusynda 38 düýp alma nahaly bardy. Ýene 4 düýp nar we 5 düýp ülje nahaly ekildi. Mekdep howlusyna jemi näçe düýp nahal ekilipdir?

4. Nusga boýunça çözüň: $26 = 20 + 6$.

$$54 = 50 + \square$$

$$65 = \square\square + \square$$

$$89 = \square\square + \square$$

$$78 = 70 + \square$$

$$29 = \square\square + \square$$

$$37 = \square\square + \square$$

5. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy — 39 sany stol)
Getirildi — 4 sany stol) ? sany stol

6. $45 + 7$ $34 + 7$ $57 + 5$ $16 + 7$

$29 + 9$ $59 + 6$ $86 + 5$ $65 + 8$

1. Mysallary düşündirip çözüň:

$$29+6=\underline{29+1}+5=(29+1)+5=30+5=35$$

$46+4=\square\square$

$58+2=\square\square$

$67+3=\square\square$

$46+7=\square\square$

$58+7=\square\square$

$67+5=\square\square$

2. Dükana 59 sany iki we üç tigrli welo-siped getirildi. Üç tigrli welosiped 29 sany bolsa, näçe iki tigrli welosiped getirilipdir?

3. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuşdyryň:

$30\square7=37$

$53\square3=50$

$70\square9=79$

$20\square6=26$

$47\square7=40$

$96\square6=90$

$80\square8=88$

$60\square1=61$

$85\square5=80$

4. Iki kesim çyzyň: biriniň uzynlygy 8 sm, ikinjisi ondan 3 sm uzyn bolsun. Ikinji kesimiň uzynlygy näçe?

$40 \text{ sm} + 20 \text{ sm}$

$50 \text{ dm} - 10 \text{ dm}$

$20 \text{ dm} + 20 \text{ dm}$

$70 \text{ sm} - 30 \text{ sm}$

6. Teplisada 39 sany bægül açylypdy. Agşama golaý ýene 6 sany bægül açyldy. Teplisada jemi näçe bægül açylypdyr?

$35+7$

$28+7$

$45+0$

$75-5$

$38+5$

$69+3$

$54-0$

$29+6$

1. Mysallaryň çözülişini düşündiriň:

$$37 + 48 = \square\square$$

$$37 + 53 = \square\square$$

$$37 + 48 = \square\square$$

$$\begin{array}{r} \diagup \quad \diagdown \quad \diagup \quad \diagdown \\ 30 \ 7 \ 40 \ 8 \end{array}$$

$$30 + 40 = 70$$

$$7 + 8 = 15$$

$$70 + 15 = 85$$

$$37 + 53 = \square\square$$

$$\begin{array}{r} \diagup \quad \diagdown \quad \diagup \quad \diagdown \\ 30 \ 7 \ 50 \ 3 \end{array}$$

$$30 + 50 = 80$$

$$7 + 3 = 10$$

$$80 + 10 = 90$$

ýa-da

$$37 + 48 = (30 + 7) + (40 + 8) = (30 + 40) + (7 + 8) = 70 + 15 = 85$$

Ikibelgili sany ikibelgili sana goşanda onluklar onluklara, birlikler birliklere goşulýar.

2. Ýokary synp okuwçylary 27 sany hekaýa we 38 sany goşgy kitaplaryny abatladylar. Okuwçylar jemi näçe kitap abatlapdyrlar?

3. Sanlary öýjük birlikleriniň jemi görnüşinde aňladyň.

$$37 = 30 + 7$$

$$87 = 80 + \square$$

$$15 = 10 + \square$$

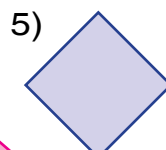
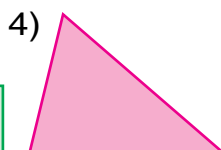
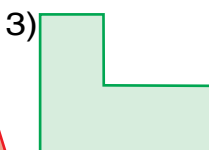
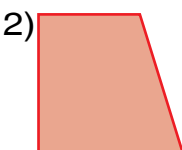
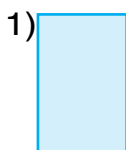
$$48 = 40 + \square$$

$$13 = 10 + \square$$

$$38 = 30 + \square$$

4. Berlen şekillerden gönüburçluklary tapyň we olaryň nomerlerini aýdyň.

5. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

1-nji bidonda — 17 / ýag
2-nji bidonda — 28 / ýag) ? litr ýag

6. Oýnawaç ýasaýan ussahananyň işçileri bir hepdede 37 sany gurjak, 53 sany ayjak ýasadylar. Ussahananyň işçileri bir hepdede jemi näçe oýnawaç ýasapdyrlar?

7. $27+18$ | $42-5$ | $32+16$ | $27+33$
 $45-23$ | $38+5$ | $43+20$ | $47+28$

SADA WE DÜZÜMLI MESELELERI ÇÖZMEK

1. Naharhana 57 sany uly, 43 sany kiçik çäýnek getirildi. Naharhana jemi näçe çäýnek getirilipdir?

2. Mysalyň çözülişini düşündiriň:

$$87+13=\square\square\square$$

$$80+10=90$$

$$7+3=10$$

$$90+10=100 \quad \text{ýa-da}$$

$$87+13=(80+10)+(7+3)=90+10=100$$

$$\begin{array}{cc} \diagup \quad \diagdown & \diagup \quad \diagdown \\ 80 & 7 & 10 & 3 \end{array}$$

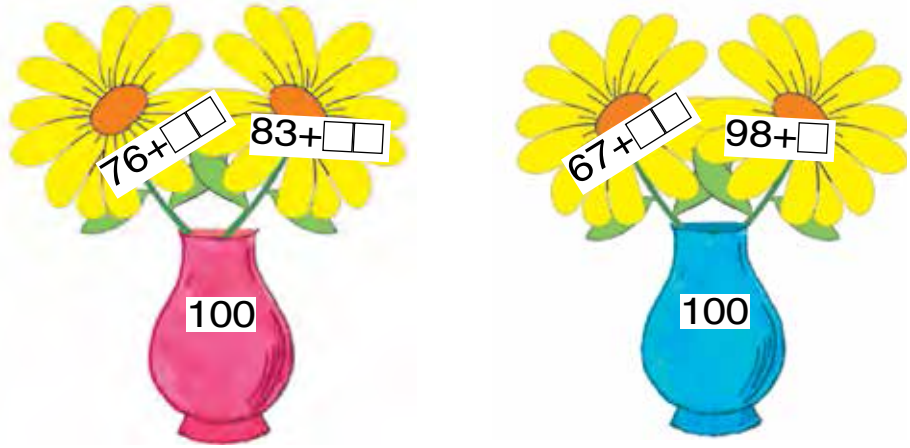
3. $76+24$ | $57-26$ | $67+33$ | $63-24$
 $52+48$ | $45+23$ | $78+22$ | $53+37$

4. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

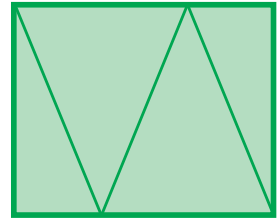
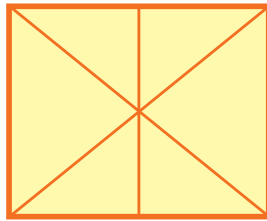
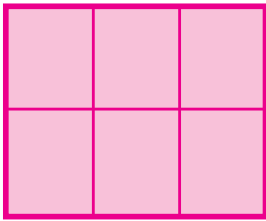
Bugdaý — 47 halta
Arpa — 43 halta) ? halta däne

? 5. Mysallary nusga esasynda çözüň:

Nusga: $76 + 24 = 100$.

6. Nähili şekilleri görýärsiňiz? Depderiňize çyzyň we olary reňkläň.

7. Deňeşdiriň:

$37 + 63 \square 99$

$17 + 43 \square 60$

$67 + 13 \square 87$

$47 + 28 \square 90$

$83 + 17 \square 100$

$26 + 14 \square 37$

8. Ussahana üçin 24 sany rende, 26 sany el byçgysy satyn alyndy. Ussahana üçin jemi näçe iş gurallary satyn alyndy?

1. Kitaphanada 18 sany «Bilimdan» žurnaly bardy. Kitaphanaçy birnäçe žurnaly oku-çylara okamak üçin paýlandan soň 8 sany žurnal galdy. Kitaphanaçy näçe žurnal paýlapdyr?
2. Jedwel esasynda berlen mysallary çözüň.

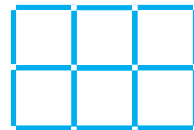
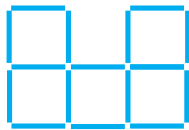
$38 + 5$	$87 + 13$	$57 + 8$	$17 + 6$
$37 + 48$	$67 + 33$	$48 + 9$	$28 + 5$
$76 + 24$	$53 + 22$	$29 + 4$	$37 + 8$

3. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň:

$$\begin{array}{ccc}
 57 + \square = 65 & | & 64 + \square = 71 & | & 46 + \square = 53 \\
 35 + \square = 41 & | & 29 + \square = 33 & | & 28 + \square = 35
 \end{array}$$

4. Birinji şekilde 3 ta çöpüň ýerini, 4 sany kwadrat emele geler ýaly edip üýtgediň. Ikinji şekilden 3 sany çöpi, 4 sany kwadrat galar ýaly edip aýryň.

5. Nafisa 28 ýaşda, agasy bolsa ondan 5 ýaş uly. Agasy näçe ýaşda?

6. 64, 27, 68, 74 sanlaryny nusgada görkezilişi ýaly jem bilen çalşyryň: $57 = 50 + 7$.

$$\begin{array}{ccc}
 7. \quad 67 + 3 & | & 47 + 5 & | & 45 - 5 & | & 17 + 6 \\
 46 + 7 & | & 35 + 8 & | & 54 - 4 & | & 24 + 7
 \end{array}$$

1. Jedwel esasynda mysallar düzün we olary çözün:

Goşulyjy	67	57	38	37	87	37	43
Goşulyjy	3	32	5	48	13	53	27
Jem							

2. «Neksiya» awtomobiliniň bakyna 42 litr, «Spark» awtomobiliniň bakyna bolsa ondan 5 litr kem benzin guýuldy. «Spark» awtomobiliniň bakyna näçe litr benzin guýuldy?

3. $75 \text{ sm} + 25 \text{ sm}$ | $64 \text{ dm} + 26 \text{ dm}$
 $90 \text{ dm} - 53 \text{ dm}$ | $90 \text{ sm} - 37 \text{ sm}$

4. Bu çyzyklaryň haýsy birlerini döwür çyzyk diýip atlandyrmak mümkin?

5. $29 + 6$ | $74 - 9$ | $28 + 7$ | $63 - 7$
 $42 - 6$ | $54 + 7$ | $67 - 8$ | $14 + 8$

6. Bir bölek halwa 17 kg, ikinji bölek halwa ondan 8 kg kem. Ikinji bölek halwa näçe kilogram?

7. $58 - 4$ | $47 + 2$ | $60 - 3$ | $36 + 4$
 $58 - 40$ | $47 + 20$ | $60 - 30$ | $36 + 40$

İKİBELGİLİ SANLARYŇ ONLUK DÜZÜMİ. SANLARY GOŞMAGYŇ SÜTÜN USULY

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $45 + 23 = \square\square$

Onl.	Birl.
4	5
+	2
2	3
6	8

$$45 + 23 = (40 + 20) + (5 + 3) = 60 + 8 = 68$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp çözülyär.

1. Onluklar onluklaryň aşagyna, birlikler birlikleriň aşagyna ýazylýar.
2. Ilki birlikler birliklere goşulýar.
5 birl. + 3 birl. = 8 birl.
8 birlikleriň aşagyna ýazylýar.
3. Soň onluklar onluklara goşulýar.
4 onl. + 2 onl. = 6 onl.
6 onluklaryň aşagyna ýazylýar.
4. Jogaby: 45 bilen 23-üň jemi 68-e deň.

			4	5	
			+	2	3
				8	
			6	8	

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{r} 55 \\ + 14 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ + 27 \\ \hline \end{array}$$

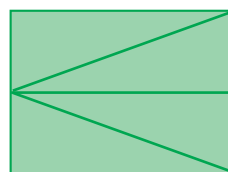
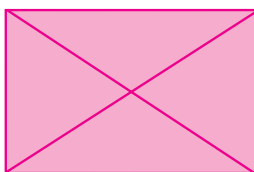
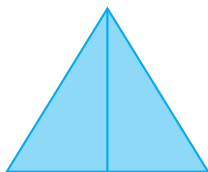
$$\begin{array}{r} 73 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 53 \\ + 42 \\ \hline \end{array}$$

3. Ýaş tebigaty öwrenijiler teplisada bir düýpden 35 sany, ikinji düýpden 13 sany limon ýoldular. Ýaş tebigaty öwrenijiler iki düýpden näçe sany limon ýolupdyrlar?

4. Şekilleriň hersinde näçe sanydan üçburçluk bar?

5. Gysga ýazuw esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

$$\begin{array}{l} 1\text{-nji sargyda} \text{ — } 25 \text{ m} \\ 2\text{-nji sargyda} \text{ — } 15 \text{ m} \\ 3\text{-nji sargyda} \text{ — } ? \text{ m} \end{array} \quad \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1\text{-nji sargyda} \\ 2\text{-nji sargyda} \\ 3\text{-nji sargyda} \end{array}} \right) 48 \text{ metr ýüp}$$

6. Düşürlip galdyrylan täk sanlary ýazyň:

19, 21, ..., ..., 27, ..., 31.

7.

$$\begin{array}{r} 43 \\ + 16 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 32 \\ + 27 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 54 \\ + 33 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 67 \\ + 12 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 82 \\ + 13 \\ \hline \end{array}$$

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $29 + 32 = \square\square$

Onl.	Birl.
2	9
+	3
3	2
6	1

$$29 + 32 = (20 + 30) + (9 + 2) = 50 + 11 = 61$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp çözülýär.

1. Onluklar onluklaryň aşagyna, birlikler birlikleriň aşagyna ýazylýar.

2. Birlikler birliklere goşulýar.

$$9 \text{ birl.} + 2 \text{ birl.} = 11 \text{ birl.}$$

11 birl. — bu 1 onl. we 1 birl.

Birlikleriň aşagyna 1-i ýazyp, 1 onlugy onluklara goşup ýazmak üçin ýatda saklanýar.

3. Onluk onluga goşulýar.

$$2 \text{ onl.} + 3 \text{ onl.} = 5 \text{ onl.}$$

$$5 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} = 6 \text{ onl.}$$

Onluklaryň aşagyna 6 ýazylýar.

4. Jogaby: 29 bilen 32-niň jemi 61-e deň.

		2	9	
		+	3	2
			6	1

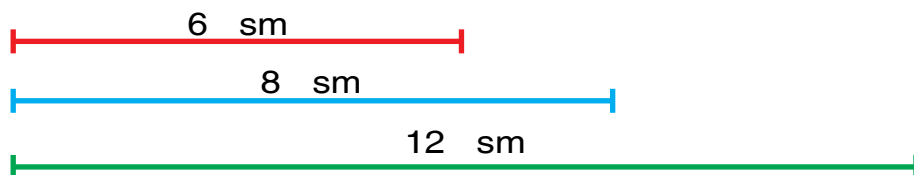
2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{r} 74 \\ + 19 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 69 \\ + 23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 87 \\ + 13 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 59 \\ + 17 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 42 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

3. Mekdepdäki aýdym-saz gurnagyna 53 sany, şekillendiriş soňaty gurnagyna 37 sany okuwçy gatnaşýar. Iki gurnaga jemi näçe nafar okuwçy gatnaşýar?

4. Birinji kesim ikinji kesimden näçe santimetr gysga? Üçünji kesim ikinji kesimden näçe santimetr uzyn?

5. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Satyn alyndy	Ulanyldy	Galdy
 ? kg sogan	ir bilen — 26 kg agşamara — 22 kg	20 kg

Çözülişi: 1) $26 + 22 = 48$ 2) $48 + 20 = 68$

6. Bir maşgalada 29 kg kelem, ondan 9 kg kem hyýar, hyýardan 12 kg artyk pomidor duzlandy. Näçe kilogram pomidor duzlanypdyr?

7. Mysallary çözüň.

$$\begin{array}{r} + 59 \\ + 12 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 28 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 55 \\ + 38 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 47 \\ + 34 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 49 \\ + 32 \\ \hline \end{array}$$

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $64 + 26 = \square\square$

Onl.	Birl.
6	4
+	2 6
9	0

$$64 + 26 = (60 + 20) + (4 + 6) = 80 + 10 = 90$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp çözülýär.

1. Onluklar onluklaryň aşagyna, birlikler birlikleriň aşagyna ýazylýar.
2. Birlikler birliklere goşulýar.
4 birl. + 6 birl. = 10 birl.
Birlikleriň aşagyna 0-y ýazyp, 1 onlugy onluklara goşup ýazmak üçin ýatda saklanýar.
3. Onluk onluga goşulýar.
6 onl. + 2 onl. = 8 onl.
8 onl. + 1 onl. = 9 onl.
Onluklaryň aşagyna 9 ýazylýar.
4. Jogaby: 64 bilen 26-nyň jemi 90-a deň.

				6	4
				+	2 6
				9	0

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{r} 77 \\ + 13 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 54 \\ + 36 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 47 \\ + 16 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 74 \\ + 16 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 68 \\ + 27 \\ \hline \end{array}$$

3. Bir aýda towuklar üçin 34 kg, gazlar üçin 26 kg däne sarp edildi. Bir aýda jemi näçe däne sarp edilipdir?

4. Mysallary çözüň:

$$64 + \square\square$$

$$26 + \square\square$$

90

$$58 + \square\square$$

$$77 + \square\square$$

29

$$87 + \square\square$$

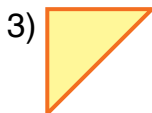
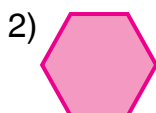
$$46 + \square\square$$

100

$$59 + \square\square$$

$$75 + \square\square$$

5. Şekilleriň atlaryny ýazyň.

6. Ýylyň dowamynda bir obada 29 sany, ikinji obada 22 sany täze jaýlar guruldy. Iki obada bir ýylda jemi näçe täze jaý gurlupdyr?

7. Mysallary sütün şeklinde ýazyň we amallary ýerine ýetiriň:

$72 + 21$	$90 - 58$	$53 + 37$	$46 + 24$
$69 - 27$	$56 + 34$	$48 - 16$	$87 - 66$

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $75 + 15 = \square\square$

Onl.	Birl.
7	5
+	5
1	5
9	0

$$75 + 15 = (70 + 10) + (5 + 5) = 80 + 10 = 90$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp çözülyär.

1. Onluklar onluklaryň aşagyna, birlikler birlikleriň aşagyna ýazylýar.

2. Birlikler birliklere goşulýar.

$$5 \text{ birl.} + 5 \text{ birl.} = 10 \text{ birl.}$$

10 birl. — bu 1 onl. we 0 birl.

Birlikleriň aşagyna 0-y ýazyp, 1 onlugy onluklara goşup ýazylyşy ýatda saklanýar.

3. Onluk onluga goşulýar.

$$7 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} = 8 \text{ onl.}$$

$$8 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} = 9 \text{ onl.}$$

Onluklaryň aşagyna 9 ýazylýar.

7	5
+	5
1	5
9	0

4. Jogaby: 75 bilen 15-iň jemi 90-a deň.

$$\begin{array}{r} 2. \quad 65 \\ + 25 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 50 \\ + 40 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 45 \\ + 45 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 84 \\ + 12 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 55 \\ + 35 \\ \hline \end{array}$$

3. Üç bogundan ybarat döwük çyzyk çyzyň: Birinji bognuň uzynlygy 3 sm, ikinjisiniňki 2 sm, üçünjisiniňki bolsa 4 sm bolsun. Birinji bogun ikinji bogundan näçe santimetr uzyn, ikinji bogun bolsa üçünji bogundan näçe santimetr gysga?

4. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$$\begin{array}{l} 32 \square 29 = 61 \quad | \quad 45 \square 23 = 68 \quad | \quad 87 \square 13 = 100 \\ 57 \square 26 = 31 \quad | \quad 42 \square 15 = 27 \quad | \quad 37 \square 53 = 90 \end{array}$$

5. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Getirildi	Boldy
 20 litr benzin	 Ýene 20 / benzin	? litr

6. Mysallary nusga boýunça çözüň: $35=30+5$

$$\begin{array}{l} 42 = \square\square + \square \quad | \quad 68 = \square\square + \square \quad | \quad 47 = \square\square + \square \\ 56 = \square\square + \square \quad | \quad 24 = \square\square + \square \quad | \quad 59 = \square\square + \square \end{array}$$

7. Mebel dükanyna 25 sany stol, 15 sany şkaflar getirildi. Dükana jemi näçe mebel getirilipdir?

$$\begin{array}{r} 8. \quad 58 \\ + 32 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 69 \\ + 29 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 67 \\ + 23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 60 \\ + 40 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 47 \\ + 43 \\ \hline \end{array}$$

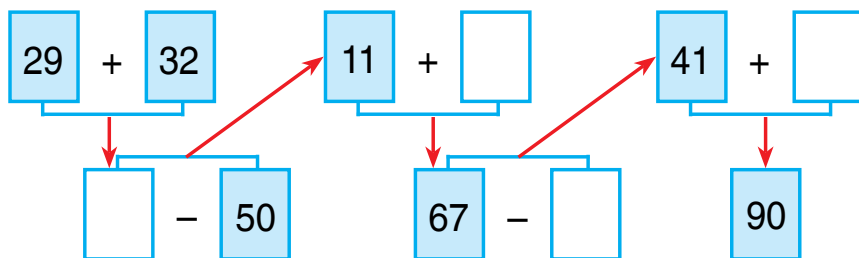
NUSGA BOÝUNÇA YZYGIDERLIGI DOWAM ETDIRMEK

1. Mysallary nusga garap çözüň:

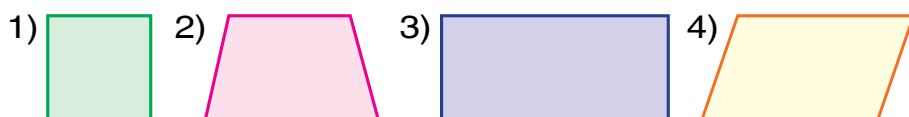
$$100 - 37 = (100 - 30) - 7 = 70 - 7 = 63$$

$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 30 \quad 7 \end{array}$	$100 - 57$	$100 - 62$	$100 - 46$	$100 - 87$
	$100 - 28$	$100 - 26$	$100 - 64$	$100 - 78$

2. Çörekhanada 100 sany myssyk çörek we petir nan ýapyldy. Olaryň 78 sanysy myssyk çörek. Çörekhanada näçe petir nan ýapylpdyr?
3. Mysallary düşündirip çözüň:

4. Her bir şekiliň näçe sanydan tarapy we burçlary bar?

5. Dükana satmak üçin 37 jübüt aýakgap getirildi. Bir günde 15 jübüt aýakgap satyldy. Dükanda ýene näçe jübüt aýakgap galdy?
6. $42 + 8 + 9$ | $90 - 50$ | $100 - 27$ | $100 - 24$
 $76 + 4 + 3$ | $57 + 32$ | $100 - 39$ | $100 - 56$

1. Mysallary nusga boýunça çözüň: 22=11+11

$$44 = 22 + \square \square \quad | \quad 64 = 32 + \square \square \quad | \quad 88 = 44 + \square \square$$

$$48 = 24 + \square \square \quad | \quad 66 = 33 + \square \square \quad | \quad 90 = 45 + \square \square$$

2. Degirmene bir günde 23 halta bugdaý we şunça halta mekgejöwen getirildi. Degirmene jemi näçe halta däne getirilipdir?

3. Tapmaçany tapsaňyz, söýgüli diýaryňzyň adyny bilersiňiz.

48-32	Ö	90-40	Z	42+27	I	54+33	S	87+13	N
75-23	B	28+31	E	53+42	T	88-27	G	56+42	A

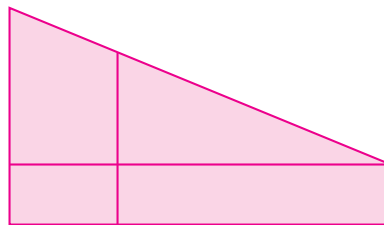
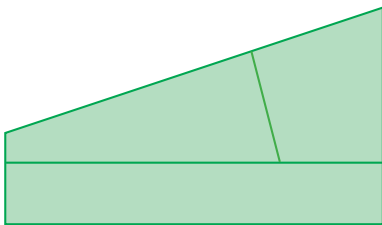
16	50	52	59	61	69	87	95	98	100

4. Iki ýanaşyk goşulyjyny olaryň jemi bilen çalşyryp, amatly usul bilen hasaplaň:

$$5 + 14 + 6 \quad | \quad 8 + 9 + 1 \quad | \quad 10 + 80 + 9$$

$$3 + 12 + 8 \quad | \quad 7 + 8 + 2 \quad | \quad 50 + 30 + 5$$

5. Şekilleri deňeşdiriň:

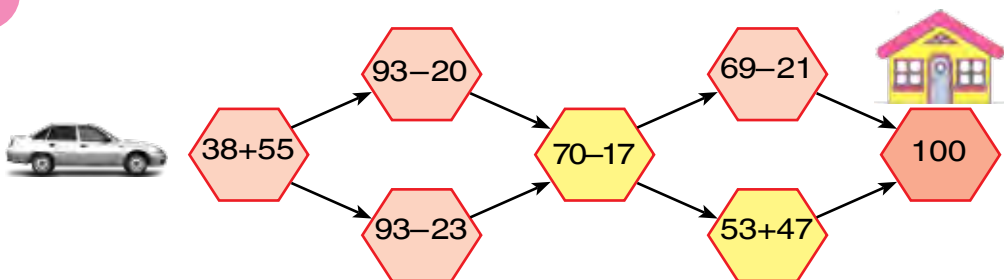
6. Mekdep naharhanasyna 50 kg un getirildi. 4 kg undan somsa, 6 kg undan bişme bişirildi. Naharhanada näçe kilogram un galdy?

7. $50 \text{ sm} + 20 \text{ sm}$ | $70 \text{ dm} - 30 \text{ dm}$
 $40 \text{ dm} - 10 \text{ dm}$ | $60 \text{ sm} + 40 \text{ sm}$

GÜNDELİK DURMUŞDA DUŞÝAN KOORDINATALAR SISTEMASYNYŇ MODELLERI

1. Menzile ýetip barmak üçin haýsy ýol dogry?

2. Dükana satmak üçin 42 sany konki we çana getirildi. Olardan 24 sanysy konkidi. Dükana näçe çana getirilipdir?

3. Pikirlenip tap!

Ýaş tomaşaçylar teatrynda

4-hatar	31	32	33	34		36	37	38	39	40
3-hatar	21		23	24	25	26	27	28	29	30
2-hatar	11	12	13	14	15	16		18	19	20
1-hatar	1	2	3		5	6	7	8		10

4. $55 \text{ sm} + 25 \text{ sm}$ | $48 \text{ dm} - 26 \text{ dm}$
 $64 \text{ dm} - 32 \text{ dm}$ | $49 \text{ sm} + 21 \text{ sm}$
5. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:
 1-nji fermada – 30 sany sygyr
 2-nji fermada – ?, 14 sygyr kem) ? sany

6. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\textcircled{29} + \textcircled{} = \textcircled{35} \qquad \textcircled{} - \textcircled{26} = \textcircled{31}$$

$$\textcircled{42} - \textcircled{} = \textcircled{37} \qquad \textcircled{31} + \textcircled{} = \textcircled{61}$$

$$\textcircled{} + \textcircled{23} = \textcircled{68} \qquad \textcircled{} - \textcircled{24} = \textcircled{26}$$

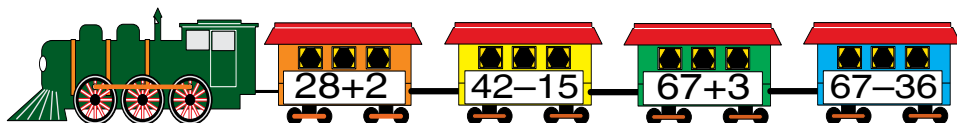

7. Iki kesim çyzyň. Biriniň uzynlygy 12 sm, ikinjisi ondan 4 sm gysga bolsun. Ikinji kesimiň uzynlygy näçe?

8.
$$\begin{array}{r} 65 \\ + 25 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 55 \\ + 35 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 76 \\ + 24 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 37 \\ + 53 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 78 \\ + 17 \\ \hline \end{array}$$

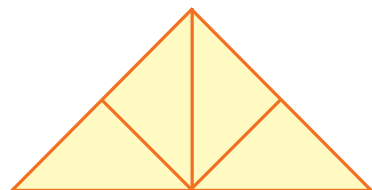
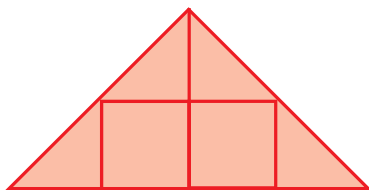

1. Ýaş tomaşaçylar teatryna birinji awtobusda 35 sany, ikinji awtobusda bolsa ondan 5 sanyr kem okuwçy bardy. Ýaş tomaşaçylar teatryna jemi näçe sany okuwçy barypdyr?
2. Mysallaryň jogabyny artýan tertipde ýazyň:

3. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:
 Küşt gurnagynda – 27 sany okuwçy
 Şaşka gurnagynda – ?, üç sany köp okuwçy

? 4. Her bir şekilde näçe sanydan üçburçluk bar?

5. Mysallary amatly usul bilen hasaplaň:

- 1) 50 bilen 7-niň jeminden 26-ny aýryň;
- 2) 40 bilen 5-iň jemine 5-i goşuň.

6. Kitap 18 sahypaly edi. Saidbek şu kitabyň 9 sahypasyny okap gutardy. Ol ýene näçe sahypa okamaly?

7. $62 + 8$ | $56 - 36$ | $57 + 3$ | $46 + 4$
 $97 + 3$ | $87 - 46$ | $38 + 2$ | $24 + 6$

1. Mysallaryň jogabyny tapyň:

$$65 + 25$$

$$32 - 5$$

$$48 + 5$$

$$57 - 26$$

2. Daşkende uçup gelen bir samolýotda 50 sany, ikinji samolýotda bolsa ondan 4 sany kem syýahatçy geldi. Ikinji samolýotda näçe syýahatçy gelipdir?

3.
$$\begin{array}{r} +37 \\ +48 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +65 \\ +27 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +39 \\ +37 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +76 \\ +14 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +53 \\ +42 \\ \hline \end{array}$$

4. Haýwanat bagyndaky iki akwariumdaky balyklar bar. Olaryň birinde 20 sany, ikinjisinde birinji akwariumdakydan 5 sany kem balyk bar. Ikinji akwariumdaky näçe balyk bar?

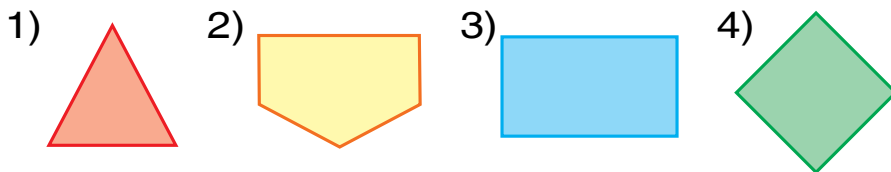

?

5. Mysallary düşündirip çözüň.

$$\begin{array}{r}
 61 + 9 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \\
 29 + 32 = \square\square \qquad 70 - 40 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \qquad \swarrow \quad \searrow \\
 43 - 14 = \square\square \qquad 30 + 48 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \qquad \swarrow \quad \searrow \\
 38 + 5 = \square\square \qquad 78 - 40 = \square\square
 \end{array}$$

6. Her haýsy köpburçlugyň näçe sanydan tarapy, näçe sanydan burçy, näçe sanydan depesi bar?

7. Düşürliپ galdyrylan jübüt sanlary ýazyň:
18, 20, ..., ..., 26, ..., 30.

8. Mysallary sütün şeklinde ýazyň, amallary ýerine ýetiriň:

$32 + 48$	$56 + 31$	$32 + 29$	$21 + 52$
$36 + 64$	$61 + 28$	$57 + 26$	$36 + 21$

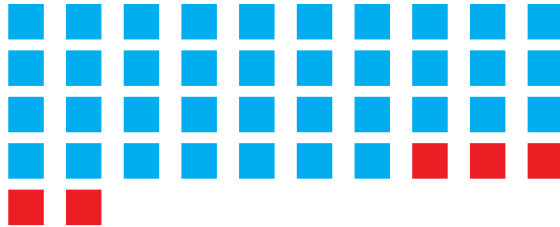

100 İÇİNDE SANLARY ÖYJÜKDEN GEÇİP AÝYRMAGYŇ ÝAZMA USULY

1.

Mysalyň çözülişini düşündiriň: $42 - 5 = \square \square$

$$42 - 5 = \square \square$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 2 \quad 3 \end{array}$$

$$42 - 5 = \underline{42 - 2} - 3 = (42 - 2) - 3 = 40 - 3 = 37$$

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$57 - 9 = \underline{57 - 7} - 2 = (57 - 7) - 2 = 50 - 2 = 48$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 7 \quad 2 \end{array}$$

$$65 - 7$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 5 \quad 2 \end{array}$$

$$87 - 9$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 7 \quad 2 \end{array}$$

$$42 - 6$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 2 \quad 4 \end{array}$$

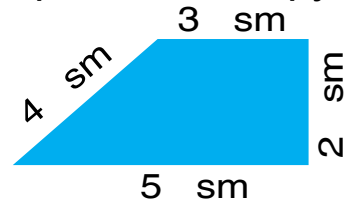
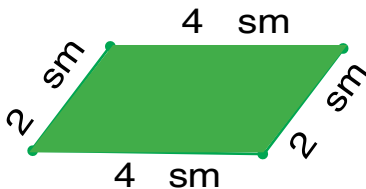
$$97 - 8$$

$$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 7 \quad 1 \end{array}$$

3. Kitap tekjesiniň birinji hataryna 37 sany, ikinji hataryna bolsa ondan 3 sany artyk kitap ýerleşdirildi. Tekjäniň iki hatarynda jemi näçe kitap ýerleşipdir?

4. Şekilleriň näçe sanydan tarapy bar, olaryň adyny aýdyň. Her bir şekiliň perimetrini tapyň:

5. $89 \text{ sm} \square 8 \text{ dm } 9 \text{ sm}$

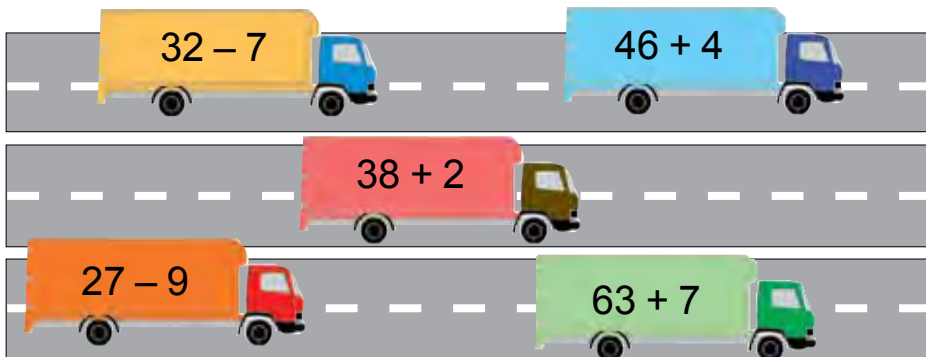
$57 \text{ sm} \square 5 \text{ dm } 7 \text{ sm}$

$62 \text{ sm} \square 6 \text{ dm } 2 \text{ sm}$

$43 \text{ dm} \square 4 \text{ dm } 3 \text{ sm}$

6. Mysallary düşündirip çözüň:

7. 63, 72, 86, 47 sanlaryny nusgada görkezilişi ýaly jem bilen çalşyryň: $59 = 50 + 9$

8. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň:

$48 + \square = 53$

$85 - \square = 80$

$59 - \square = 50$

$39 + \square = 46$

$63 - \square = 60$

$23 - \square = 20$

$53 + \square = 62$

$79 - \square = 70$

$98 - \square = 90$

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $42 - 15 = \square \square$

$42 - 15 = (42 - 10) - 5 = 32 - 5 = 27$

$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 10 \quad 5 \end{array}$

2. Mysallary amatly usul bilen çözüň:

$52 - 14$

$32 - 17$

$63 - 26$

$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 10 \quad 4 \end{array}$

$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 10 \quad 7 \end{array}$

$\begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ 20 \quad 6 \end{array}$

3. Syáhata ikinji synpdan 39 sany okuwçy, üçünji synpdan bolsa 9 sany kem okuwçy bardy. Syáhata üçünji synpdan näçe okuwçy barypdyr?

4. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

17 kg alma

?, 11 kg kem

5. Gerekli ýerlerde ýaýlary, netijede dogry deňlik emele geler ýaly edip goýuň:

$$80 - 50 + 10 = 20$$

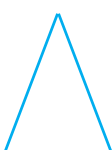
$$100 - 40 + 50 = 10$$

$$40 - 10 + 20 = 10$$

$$90 - 40 + 20 = 30$$

6. Depderiňize çyzyň we göni burçy anyklaň:

1)

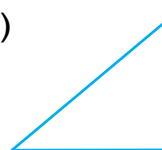
2)

3)

4)

7. Tikinçiler bir günde 32 sany tegek ak sapak, ondan 15 sany kem tegek gara sapak ulandylar. Bir günde jemi näçe tegek sapak ulanylypdyr?

8. $38 + 5$

$37 + 33$

$52 - 25$

$32 - 15$

$42 - 5$

$37 + 43$

$87 + 13$

$90 - 50$

SANLARY AÝYRMAGYŇ SÜTÜN USULY

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $57 - 26 = \square\square$

Onl.	Birl.
5	7
2	6
3	1

$$57 - 26 = (57 - 20) - 6 = 37 - 6 = 31$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp çözülyär.

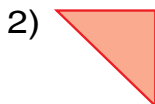
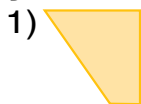
1. Onluklar onluklaryň aşagyna, birlikler birlikleriň aşagyna ýazylýar.
2. Birliklerden birlikler aýrylýar.
7 birl. – 6 birl. = 1 birl.
1 birlikleriň aşagyna ýazylýar.
3. Onluklardan onluklar aýrylýar.
5 onl. – 2 onl. = 3 onl.
3 onluklaryň aşagyna ýazylýar.
4. Jogaby: 57 bilen 26-nyň tapawudy 31-e deň.

			5	7	
			2	6	
			3	1	

2. $\begin{array}{r} 47 \\ -16 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 75 \\ -32 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 42 \\ +14 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 87 \\ -13 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 62 \\ +16 \\ \hline \end{array}$

3. Ylgaw ýaryşynda 37 sany, uzynlygyna bökmek ýaryşynda bolsa ondan 16 sany kem okuwçy gatnaşdy. Uzynlygyna bökmek ýaryşyna näçe okuwçy gatnaşypdyr?

4. Şekilleri depderiňize çyzyň we adyny ýazyň.

5. Bazara satmak üçin 47 ýaşik alma we ondan 13 ýaşik kem şetdaly getirildi. Bazara näçe ýaşik şetdaly getirilipdir?

6. $\begin{array}{r} 67 \\ -46 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 57 \\ -35 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 96 \\ -82 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 48 \\ -32 \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{r} 77 \\ -65 \\ \hline \end{array}$

5. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:

$$14 - 6 \square 12 - 8$$

$$8 > 4$$

$$14 - 6 > 12 - 8$$

$$38 + 5 \square 67 + 3 \quad | \quad 42 - 5 \square 42 - 15 \quad | \quad 25 + 13 \square 58 - 15$$

6. Dükanda 80 sany surat depderi bardy. Gün-üň dowamynda 36 sany surat depderi satyldy. Dükanda näçe surat depderi galypdyr?

7. Deňlikler dogry bolar ýaly ýaýlary goýuşdyryň.

$$40 - 9 + 11 = 20$$

$$40 - 6 + 2 = 32$$

$$40 - 9 + 11 = 42$$

$$60 - 20 + 7 = 33$$

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň: $52 - 24 = \square \square$

Onl.	Birl.
5	2
2	4
2	8

$$52 - 24 = (52 - 20) - 4 = 32 - 4 = 28$$

Mysal sütün şeklinde ýazyp, çözülyär.

1. Birliklerden birlikler aýrylýar.

2 sany birlikden 4 sany birligi aýryp bolmaýar.

5 onlukdan 1 onluk alynýar (ýatdan çykarmaz ýaly 5 sifriniň üstüne nokat goýulýar).

1 onluk we 2 birlik — bu 12 birlik

12 birl. — 4 birl. = 8 birl.

Birlikleriň aşagyna 8 ýazylýar.

5	2		
-	2	4	
	2	8	

2. Onluklardan onluklar aýrylýar.

5 sany onlukdy, ondan birlikleri aýyranda

1 sany onlugy aldyk. 4 onluk galdy.

4 onl. — 2 onl. = 2 onl. Onluklaryň aşagyna

2 ýazylýar.

3. Jogaby: 52 bilen 24-üň tapawudy 28-e deň.

$$\begin{array}{r} 2. \quad 63 \\ - 45 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 47 \\ + 35 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 72 \\ - 27 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 32 \\ + 24 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 80 \\ - 59 \\ \hline \end{array}$$

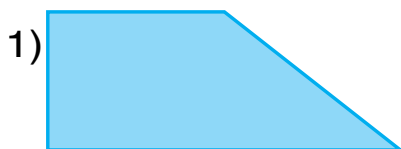
3. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Satyldy	Galdy
 50 hal- ta tüwi	öýläne çenli — 25 halta öýländen soň — 20 halta	? hal- ta

4. $80 + 15 \square 80 + 11$ $30 - 7 \square 20 + 3$
 $52 - 24 \square 50 - 24$ $27 - 3 \square 27 + 3$

5. Her bir şekiliň taraplarynyň uzynlygyny ölçäň:

6. Mysallary düşündirip çözüň.

$$\begin{array}{l} 14 + 14 = \square\square \\ \curvearrowright 68 - 54 = \square\square \\ 42 + 26 = \square\square \\ \curvearrowright 79 - 37 = \square\square \end{array} \quad \begin{array}{l} 28 - 15 = \square\square \\ \curvearrowright 13 - 0 = \square\square \\ \curvearrowright 13 + 29 = \square\square \end{array}$$

7. Bir hojalykda bugdaý ormak üçin 22 sany, ikinji hojalykda ondan 14 sany kem kombayn işledi. Ikinji hojalykda näçe kombayn işläpdir?

8. Mysallary sütün şeklinde ýazyp, amallary çözüň:

$$\begin{array}{r} 32 - 14 \\ 60 - 34 \end{array} \quad \begin{array}{r} 64 - 12 \\ 55 + 35 \end{array} \quad \begin{array}{r} 52 - 34 \\ 48 + 22 \end{array} \quad \begin{array}{r} 40 - 4 \\ 20 - 6 \end{array}$$

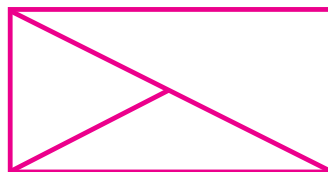
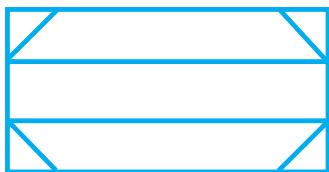

TAPAWUDY TAPMAGA DEGIŞLI DÜZÜMLI MESELELER

1. Dükanda 54 jübüt aýallar aýakgaby, ondan 7 jübüt kem erkekler aýakgaby satyldy. Näçe jübüt erkekler aýakgaby satylypdyr?
2. Jedwel esasynda berlen mysallary çözüň:

Kemeliji	58	77	64	52	50	70	63
Kemeldiji	32	13	26	24	24	34	45
Tapawut							

3. $43 + 8$ $18 - 9$ $32 - 7$ $54 - 8$
 $64 - 7$ $16 - 9$ $13 - 7$ $73 - 9$
4. Netijede dogry deňlik emele geler ýaly gerekli ýerlere ýaýlary goýuň:
 $80 - 50 + 10 = 20$ $100 - 40 + 50 = 10$
 $40 - 10 + 20 = 10$ $90 - 40 + 20 = 30$
 $50 - 7 + 3 = 40$ $50 - 22 + 8 = 20$
5. Şekillerdäki üçburçluklaryň sanyny anyklaň.

6. Ammarda 42 halta mekgejöwen bardy. Öýläne çenli 5 halta, öýländen soň 4 halta mekgejöwen dükana iberildi. Ammarda näçe halta mekgejöwen galdy?

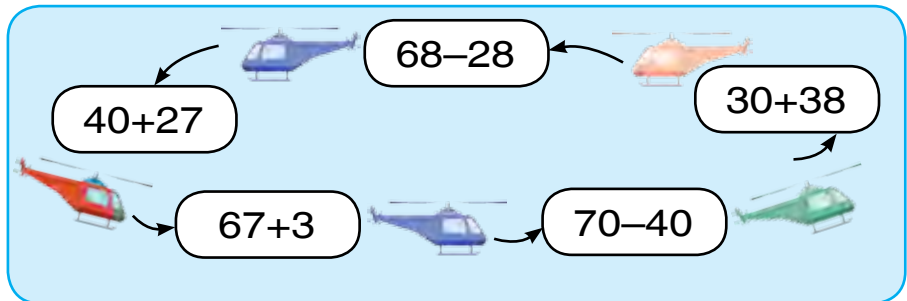
7. $42 - 2$ $57 - 7$ $27 + 2$ $38 + 2$
 $42 - 7$ $57 - 9$ $27 + 20$ $38 + 20$

1. Mysallary sütün şeklinde ýazyp, hasaplaň:

$$40 - 6 \quad | \quad 50 - 4 \quad | \quad 80 - 8 \quad | \quad 27 + 3$$

2. Mysallary düşündirip çözüň:

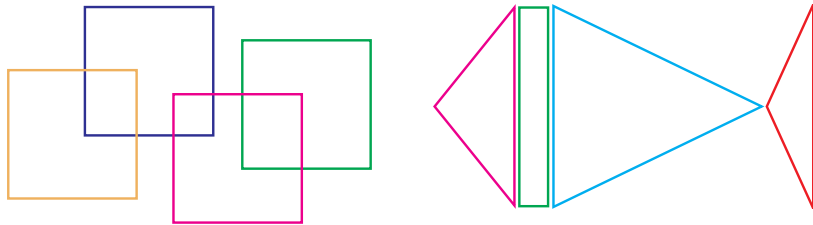
3. Metronyň bir wagonynda 98 sany ýolagçy bar. Olaryň 48 sanysy erkek, galanlary aýallar. Şu wagonda näçe aýal bar?

4. Mysallary sütün şeklinde ýazyp hasaplaň:

$$\begin{array}{cccc} 20 - 3 & | & 24 + 6 & | & 75 + 15 & | & 90 - 8 \\ 36 + 4 & | & 40 - 6 & | & 55 + 25 & | & 80 - 9 \end{array}$$

5. 1-nji şekilde näçe dörtburçluk, 2-nji şekilde näçe üçburçluk we dörtburçluk bar?

6. Kädiniň agyrlıgy 8 kg, garpyzyň agyrlıgy bolsa ondan 3 kg kem. Garpyzyň agyrlıgy näçe?

$$\begin{array}{ccc} 7. (34 + 14) - 5 & | & (40 - 30) + 8 & | & (30 - 20) + 20 \\ (28 - 18) + 9 & | & (60 + 20) + 2 & | & (70 - 10) + 30 \end{array}$$

WAGT BIRLIKLERI: SAGAT, MINUT. WAGTY, ARALYGY WE TIZLIGI TAPMAGA DEGIŞLI ÝÖNEKEÝ MESELELER

1.

Sagadyň uly mili minudy görkezýär. Ol bir çyzyjakdan ikinji çyzyjga 1 minutda geçýär.

Sagadyň kiçi mili sagat näçe bolandygyny görkezýär. Ol bir sifrdan ikinji sifre çenli 1 sagatda geçýär.

1 sagat = 60 minut.

- 1) Sagat haýsy wagty görkezip dur?
- 2) Sagadyň uly mili haýsy sifrii görkezip dur?
- 3) Sagadyň kiçi mili haýsy sifri görkezip dur?

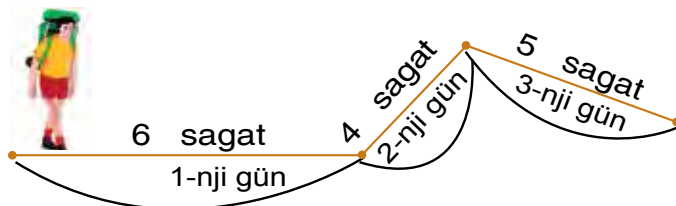
2. Mysallary nusga boýunça çözüň:

$$100 - 6 = 90 + (10 - 6) = 90 + 4 = 94$$

$$\begin{array}{l} 100 \\ \swarrow \quad \searrow \\ 90 \quad 10 \end{array}$$

$$100 - 7 \quad | \quad 100 - 4 \quad | \quad 100 - 9 \quad | \quad 100 - 8$$

3. Syýahatçy üç günde näçe wagt ýol ýöräpdir?

4. Dükanda 100 sany tozan sorujy bardy. Gün-üň dowamynda 9 sany tozan sorujy satyldy. Dükanda ýene näçe tozan sorujy galdy?

5. Welosipedçiler çapyşygynda Eziz bellenen menzile 35 minutda, Abduleziz bolsa 40 minutda ýetip geldi. Eziz Abdulezizden näçe minut öň ýetip gelipdir? Abduleziz Ezizden näçe minut soň ýetip gelipdir?

6. $100 - 5$ | $83 + 17$ | $80 + 20$ | $40 + 60$
 $100 - 3$ | $90 + 10$ | $50 + 50$ | $70 + 30$

1. 1) Sagat haýsy wagty görkezýändigini aýdyň.

- 2) Her bir sagat 10 minutdan soň nähili wagty görkezjekdigini aýdyň.

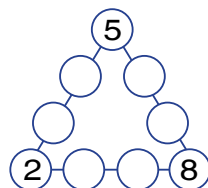
2. $\begin{array}{r} 60 \\ -24 \\ \hline \end{array}$ + $\begin{array}{r} 32 \\ 27 \\ \hline \end{array}$ - $\begin{array}{r} 73 \\ 45 \\ \hline \end{array}$ + $\begin{array}{r} 58 \\ 32 \\ \hline \end{array}$ - $\begin{array}{r} 80 \\ 54 \\ \hline \end{array}$

3. Aşpezlik ýaryşynda Narjan tabşyrylan wezipäni 20 minutda, Gülsere bolsa 25 minutda ýerine ýetirdi. Narjan bu wezipäni Gülsere-den näçe minut öň ýerine ýetiripdir? Gülsere bu wezipäni Narjandan näçe minut soň ýerine ýetiripdir?

4. Mysallary amatly usul bilen hasaplaň:

$40 + 30 + 9$ | $50 + 20 + 7$ | $30 + 20 + 8$
 $20 + 20 + 4$ | $80 - 40 + 5$ | $90 - 70 + 2$

5. 1-den 9-a çenli galan 6 sany boş tegelejiklere, her bir hatar tegelejikleriň içindäki 4 sanyň jemi 20-ä deň bolar ýaly edip ýerleşdiriň.

6. $45 + 32$ | $87 - 42$ | $53 + 15$ | $52 - 26$
 $96 - 74$ | $62 + 31$ | $79 - 38$ | $25 + 25$

7. Awtobusda 30 ýolagçy barýardy. Duralgada ýene 4 sany aýal we 7 erkek adam mündi. Awtobusdaky ýolagçylar näçe boldy?

1. Sagat modelinde sagat 1-i, sagat 4-i, sagat 7-ni, görkeziň. Soň şu wagtdan 5 min, 15 min, 20 min, 3 min geçendigini görkeziň.
2. Nazira öýden çörek dükanyna çenli 15 minut, çörek dükanyndan mekdebe çenli bolsa 8 minut ýol ýöredi. Nazira öýden mekdebe çenli näçe wagtda ýetip gelipdir?

3. $27 + 18$ | $42 - 5$ | $42 + 17$ | $57 - 26$
 $54 - 13$ | $28 + 5$ | $34 + 20$ | $64 - 23$

4. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň.

Asma sagat – 18 sany)
 El sagady – ? sany kem) ? sany sagat

5. Sagat iki ýarymy görkezýändigini, on bäş minudy kem altyny görkezýändigini, sagat sekiz otuz minudy görkezýändigini diýmegiň ýerine başgaça näme diýmek mümkin?

6. Syýahatçylar otluda 3 sagat, maşynda ota garanda 4 sagat artyk ýol ýörediler. Syýahatçylar jemi näçe sagat ýol ýöräpdiler?

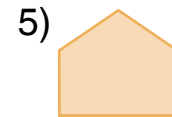
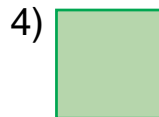
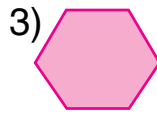
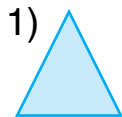

7. 6 dm 5 sm 65 sm | 75 sm 7 dm 5 sm
7 dm 2 sm 72 sm | 34 sm 3 dm 4 sm

ÝÖNEKEÝ ŞEKILLERI ÇYLŞYRMYLY ŞEKILLERE ÖWÜRMEK WE TERSINE

1. Her bir şekiliň näçe sanydan tarapy we burçlary bar? Şekilleriň adyny ýazyň.

2. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň.

$$38 + \square = 43$$

$$42 - \square = 27$$

$$75 + \square = 90$$

$$42 - \square = 37$$

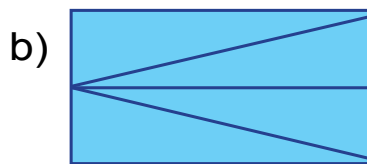
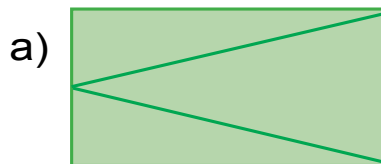
$$45 + \square = 68$$

$$50 - \square = 26$$

3. Täze gurlan binanyň birinji etažynda 26 sany, ikinji etažynda 28 sany otag bar. Ikinji etažynda birinjisine garanda näçe köp otag bar?

4. Şekilleriň hersinde näçe sanydan üçburçluk bar?

5. Sanlary öýjük birlikleriniň jemi görnüşinde aňladyň: $29 = 20 + 9$.

$53 = 50 + \square$

$42 = 40 + \square$

$32 = 30 + \square$

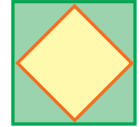
$87 = 80 + \square$

$15 = 10 + \square$

$57 = 50 + \square$

6. Gyrkyp alnan 4 sany üçburçlukdan 2 sany kwadrat guruň.

7. Okuwçylar mekdepden seýil bagyna barmaga we gaýtmaga 40 minut sarp etdiler, bagyň özünde bolsa çagalar 20 minut seýil etdiler. Bu seýle jemi näçe wagt gidipdir?

GÖNÜBURÇLUGYŇ GARŞYLYKLY TARAPLARYNYŇ HÄSIÝETLERI

1.

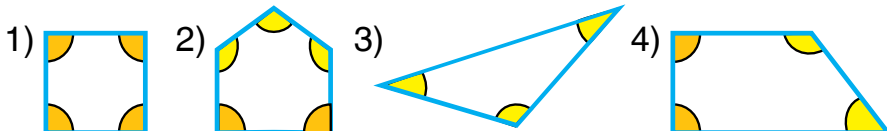
Hemme burçlary gönii bolan dörtburçluk **gönüburçluk** diýlip atlandyrylýar.

Gönüburçlugyň garşylykly taraplary bir-birine deň bolýar.

Gönüburçlugyň dört depesi, dört burçy, dört tarapy bar.

2. $9 + 7$ | $7 + 5$ | $36 + 4 - 10$ | $29 + 1 + 7$
 $8 + 6$ | $6 + 6$ | $57 + 3 - 20$ | $48 + 2 + 9$

3. Köpburçluklardaky göni, ondan uly we kiçi burçlary anyklaň:

4. Howuzda 9 sany ördek ýüzüp ýördi. Ýene birnäçe ördek gelip goşulandan soň, howuzdaky ördekler 14 sany boldy. Näçe ördek gelip goşulypdyr?

5. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$$40 \square 5 = 45 \quad | \quad 59 \square 9 = 50 \quad | \quad 80 \square 3 = 83$$

$$27 \square 7 = 20 \quad | \quad 60 \square 4 = 64 \quad | \quad 39 \square 9 = 30$$

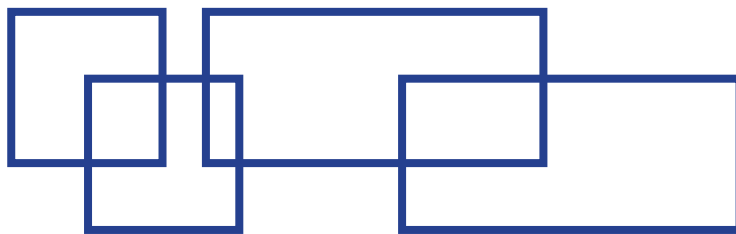

6. 1) 19, 29, 39, 49, 59, 69, 79, 89, 99 sanlaryndan bir san soň gelyän goňşy sanlary ýazyň;
2) 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30, 20, 10 sanlaryndan bir san öň gelyän goňşy sanlary ýazyň.

$$7. \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 8+8 & 9-7 & 37+3-5 & 22+8+4 \\ \hline 9+5 & 7+6 & 46+4-2 & 57+3+5 \\ \hline \end{array}$$

1. Çyzgyda näçe kwadrat, näçe gönüburçluk bar? Depderiňize çyzyň we ony reňkläň.

2. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň.

$$40 + \square = 42 \quad | \quad 38 - \square = 30 \quad | \quad 50 + \square = 53$$

$$29 - \square = 20 \quad | \quad 60 + \square = 63 \quad | \quad 37 - \square = 30$$

3. Bir aýnaçy 19 sany äpişgä, ikinjisi 13 sany äpişgä aýna goýdy. Birinji aýnaçy ikinjisine garanda näçe artyk äpişgä aýna goýupdyr?

4. Mysallary sütün şeklinde ýazyp hasaplaň.

$52 - 24$	$48 + 32$	$56 - 31$	$29 + 32$
$67 + 23$	$69 - 29$	$48 + 22$	$84 - 63$

5. Her bir şekilde näçe sanydan sanaw çöpi ulanylypdyr?

6. Düşüp galan sanlary goýuň $64 = 32 + 32$:

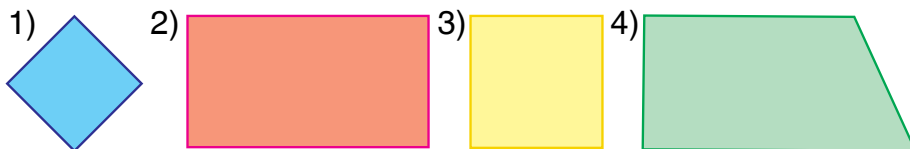
$48 = 24 + \square\square$	$26 = \square\square + 13$	$68 = \square\square + 34$
$96 = 48 + \square\square$	$22 = \square\square + 11$	$50 = \square\square + 25$

KWADRAT

1. Her haýsy şekiliň adyny aýdyň:

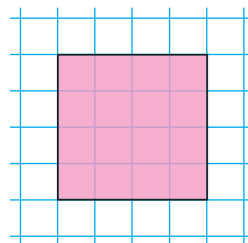

Bu şekil — kwadrat.

Ähli taraplary bir-birine deň bolan gönüburçluk **kwadrat** diýlip atlandyrylýar.

Kwadratyň dört depesi, dört burçy, dört tarapy bar.

2. Şeýle kwadrat çyzyň we onuň perimetrini tapyň:

3.	$39+1$	$86-34$	$9+4$
	$56-6$	$42+8$	$8+3$
	$23+7$	$74+6$	$7+5$

4. Sirk tomaşasynda 9 sany at we 8 sany güjüjek gatnaşdy. Tomaşada jemi näçe öý haýwanlari gatnaşypdyr?

5. Mysallary amatly usul bilen hasaplaň:

1) $1+2+3+4+5+6+7+8+9$;

Nusga: $1+9=10$

2) $2+4+6+8+10+12+14+16+18$;

Nusga: $2+18=20$

6. Fermer hojalygynda ir bilen bir sygyrdan 16 l, ikinji sygyrdan oňa garanda 4 l artyk süýt sagyp alyndy. Iki sygyrdan näçe liter süýt saglyp alnypdyr?

7.	$40+27$	$76+13$	$38-30$	$(8+7)-5$
	$57+22$	$22+13$	$29-20$	$(9+8)+3$
	$23+17$	$64-21$	$16+14$	$(7+7)-4$

1. Tarapy 4 sm bolan kwadrat çyzyň. Onda, iki sany gönüburçluk emele geler ýaly edip kesim geçiriň.

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$\begin{array}{r} 54 \\ + 16 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 83 \\ - 42 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 32 \\ + 29 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 78 \\ - 23 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 64 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$
---	---	---	---	---

3. Üç gapda 100 liter benzin bar. Birinji gapda 40 liter, ikinji gapda 35 liter bolsa, üçünji gapda näçe liter benzin bar?

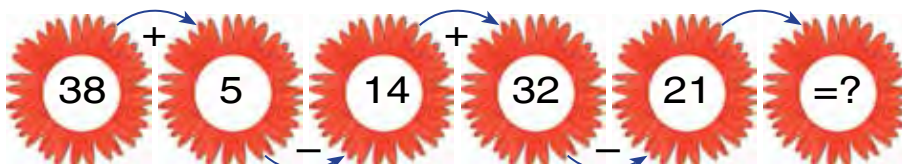

4. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy – 20 kg behi
 Satyldy – 10 kg behi
 Galdy – ? kg behi.

5. Pikirlenip tap!

6. Netije berlen sana deň bolar ýaly ýaýlary goýuň:
 $50+30+9=89$ | $8+2+40=50$ | $70-30+6=46$

7. Azyk dükanyna 29 guty konfet we peçenýe getirildi. Konfetler 20 guty bolsa, näçe guty peçenýe getirilipdir?

GOŞMAK WE AÝYRMAK AMALLARYNYŇ DÜZÜM BÖLEKLERINIŇ WE NETIJELERINIŇ ARASYNDAKY ÖZARA BAGLANÝŞYK

1. Mysallary düşündirip çözüň:

$$80 - (20 + 30) \quad | \quad (60 + 40) - 50 \quad | \quad (43 + 27) + 9$$

$$70 - (30 + 30) \quad | \quad (60 - 40) + 40 \quad | \quad (96 - 34) + 8$$

Nusga: $(50 + 30) - 20 = 60$									

2. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň:

$28 - \square = 20$

$34 + \square = 40$

$75 - \square = 70$

$67 + \square = 70$

$89 - \square = 80$

$83 + \square = 90$

$43 + \square = 50$

$98 - \square = 90$

$38 + \square = 40$

3. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

1) Bardy — 58 kg kartoşka

Ulanyldy — 18 kg kartoşka

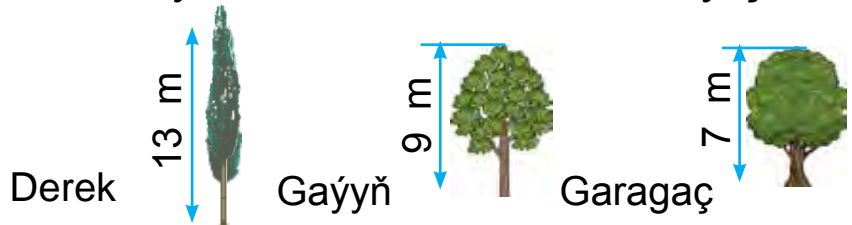
Galdy — ? kg kartoşka

2) Bardy — 58 kg kartoşka

Ulanyldy — ? kg kartoşka

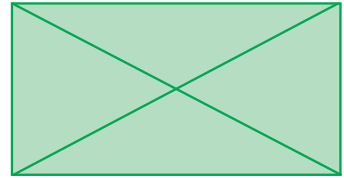
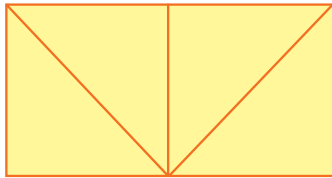
Galdy — 40 kg kartoşka

4. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Derek daragty gaýyň daragtyndan näçe metr beýik? Garagaç gaýyň daragtyndan näçe metr pes? Gaýyň daragty garagaçdan näçe metr beýik?

5. Şekilleri depderiňize çyzyň we reňkläň:

6. Çagalar arça 28 sany gyzyl we 24 sany gök şarjagazlar asdylar. Asylan gyzyl şarjagazlar gök şarjagazlardan näçe köp?

7. Mysallary barlamak bilen çözüň:

$$\begin{array}{r} 57 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 84 \\ - 32 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \\ + 24 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 95 \\ - 64 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 64 \\ + 36 \\ \hline \end{array}$$

1. Bir top matadan kostýuma 30 m, jalbara 24 m, kürtekçe tikmäge kostýum bilen jalbar üçin näçe mata giden bolsa, şundan 34 m kem mata ulanyldy. Kürtekçe tikmek üçin näçe mata ulanylypdyr?

Meseläni plan boýunça çözüň:

1) Kostýum bilen jalbara näçe mata gidipdir?

$$30 + 24 = \square \square \text{ (metr mata)}$$

2) Kürtekçe tikmek üçin näçe mata gidipdir?

$$54 - 34 = \square \square \text{ (metr mata)}$$

2. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

$57 + 8$	$50 - 24$	$14 + 12$	$98 - 33$
$89 - 54$	$29 + 9$	$67 - 29$	$40 + 38$
$28 + 24$	$87 - 9$	$28 + 6$	$78 - 26$

3. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:

$$57 + 24 - 35 = 46$$

$$\begin{array}{r} 57 \\ + 24 \\ \hline 81 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 81 \\ - 35 \\ \hline 46 \end{array}$$

$$47 + 12 - 25$$

$$68 - 12 + 10$$

$$90 - 55 + 14$$

$$80 - 37 + 17$$

$$68 + 13 - 35$$

$$57 + 13 - 23$$

4. $42 - 15 \square 57 - 26$ $53 + 37 \square 80 - 30$
 $29 + 32 \square 90 - 50$ $64 + 25 \square 47 - 26$

5. Bir sütüne sanlaryň jemini, ikinji sütüne sanlaryň tapawudyny ýazyň. Şu sanly aňlatmalaryň bahasyny tapyň.

$75 + 15, 64 + 26, 88 - 27, 57 - 26, 32 + 29.$

6. Sargyda 42 m sim bardy. Bir iş gününüň dowamynda simden birnäçe metr gyrkyp alyndy we sargyda 14 m sim galdy. Sargydan näçe metr sim gyrkyp alnyldy?

7. Mysallary çözüň:

$\begin{array}{r} 48 \\ + 32 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 79 \\ - 37 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 53 \\ + 27 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 46 \\ - 35 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 59 \\ + 21 \\ \hline \end{array}$
---	---	---	---	---

SANLY AŇLATMALAR. DEŇLEMELER. GEOMETRIK ŞEKILLER WE ULULYKLAR

1. $35 + 4$ $48 - 5$
 Bular **sanly aňlatmalar** ýa-da **aňlatmalar** diýlip atlandyrylýar.
 Aňlatmada görkezilen amallaryň netijesi **aňlatmanyň bahasy** diýilýär.
 $35 + 4 = 39$ 35 bilen 4 sanynyň jemi 39-a deň.
 $35 + 4$ **aňlatma**, 39 **aňlatmanyň bahasy**.

2. Aňlatmalary hasaplaň:
 36 we 4, 48 we 30, 37 we 48 sanlarynyň jemi;
 42 we 2, 57 we 50, 95 we 5 sanlarynyň tapawudy.

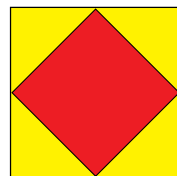
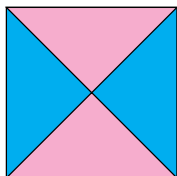
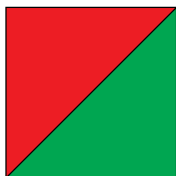
3. Baga 70 düýp nahal oturdyldy. Olardan 40 düýbi çereşnyýa, 20 düýbi hurma, galanlary bolsa ülje nahaly. Baga näçe düýp ülje nahaly oturdylypdyr?

4. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Ulanyldy	Galdy
 8 kg we 6 kg	5 kg	? kg

8+6, 8-6, (8+6)-5 aňlatmalaryň bahasyny hasaplap nämäni tapmak mümkin?

5. Şekilleri depderiňize çyzyň. Her haýsy şekilde näçe sanydan üçburçluk we näçe sanydan kwadrat bar?

6. Mysallary çözüň:

58 - 4	47 + 2	60 - 3	36 + 4
58 - 40	47 + 20	60 - 30	36 + 40

7. Birinji daýhan hojalygy 15 sany täze traktor, ikinjisi bolsa ondan 4 sany köp traktor satyn aldy. Ikinji daýhan hojalygy näçe täze traktor satyn alypdyr?

1. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Ulanyldy	Galdy
 30 kg kartoşka	ir bilen — 4 kg günortanlykda — 5 kg	? kg

2. Hasaplaň:

1) 10 sanyndan 7 we 2 sanlarynyň jemini aýyryň:

$$10 - (7 + 2)$$

Ýaýly aňlatmalarda ilki ýaýyň içindäki amallar ýerine ýetirilýär.

2) $10 - 7 - 2$ görnüşindäki mysallary çözende amallar yzygider ýerine ýetirilýär: $10 - 7 - 2 = 1$.

3. Düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{l|l|l} 10 - (5 + 3) & 10 - (6 + 3) & 9 - (4 + 2) \\ 10 - 5 - 3 & 10 - 6 - 3 & 9 - 4 - 2 \end{array}$$

4. Enwerde 10 sany hoz bardy. Ol 7-sini inisine berdi, 2-sini çakyp iýdi. Enwerde näçe hoz galdy?

I usul.

1) $7 + 2 = \square$ sany hoz iýildi.

2) $10 - 9 = \square$ sany hoz galdy.

II usul.

$10 - 7 - 2 = 3 - 2 = 1$ sany hoz galdy.

Jogaby: Enwerde 1 sany hoz galdy.

5. Mysallary düşündirip çözüň:

$$20 - (6 + 3) \quad | \quad 40 - (7 + 2) \quad | \quad 50 - (5 + 4)$$

6. Çagalar bagynyň naharhanasynda 20 kg tüwi bardy. Ir bilen 4 kg, günortanlykda hem şonça tüwi ulanyldy. Näçe kilogram tüwi galyndyr?

7. $19 + 1$ | $26 + 4$ | $45 + 3$ | $(9 + 6) + 5$
 $56 + 3$ | $87 + 3$ | $38 + 2$ | $(8 + 9) + 3$

**BIRNÄÇE DEŇ (BIRMEŇZEŞ)
GOŞULYJYLARYŇ JEMI.
SANY BIRNÄÇE DEŇ GOŞULYJYLARYŇ JEMI
ŞEKLINDE AŇLATMAK**

1. Her bir sany birmeňzeş goşulyjynyň jemine çalşyryň:

Nusga: $8 = 4 + 4$

$10 = 5 + 5$	$14 = 7 + 7$	$18 = 9 + 9$
$12 = 6 + 6$	$16 = 8 + 8$	$20 = 10 + 10$

2. Üçta agylda 70 ta goýun bar. Birinji agylda 30 sany, ikinji agylda 20 sany goýun bar. Üçünji agylda näçe goýun bar?

Çözülişi:

1) $30 + 20 = \square\square$ sany 1- we 2-agyldaky goýun;

2) $70 - 50 = \square\square$ sany 3-agyldaky goýun.

3. Düşüp galan sanlary goýuň: $28 = 14 + 14$.

$64 = 32 + \square\square$	$88 = 44 + \square\square$	$26 = 13 + \square\square$
----------------------------	----------------------------	----------------------------

$48 = 24 + \square\square$	$66 = 33 + \square\square$	$44 = 22 + \square\square$
----------------------------	----------------------------	----------------------------

4. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy		Ulanyldy	Galdy
	25 kg we 22 kg	27 kg çüý	? kg

5. Ikita goňşy goşulyjyny olaryň jemi bilen çalşyryp, amatly usul bilen hasaplaň:

$$\begin{array}{|l|l|l|} \hline 7+8+2 & 2+14+6 & 40+20+6 \\ \hline 6+9+1 & 13+7+4 & 30+50+8 \\ \hline \end{array}$$

6. «Afrosiýab» otlusynyň bir wagonynda 72 sany ýolagçy bar. Olaryň 34 sanysy erkekler, galanlary aýallar. Şu wagonda näçe sany aýallar bar?

7. $(90-30)+10$ | $80-(20+30)$ | $(80-40)-40$
 $(40+40)-20$ | $70-(30+30)$ | $(60-20)+10$

SADA WE DÜZÜMLI MESELELERI ÇÖZMEK

1. Kerim 5 sany, agasy 7 sany, atasy 13 sany balyk tutdy. Atasy Kerimden näçe artyk balyk tutupdyr?

Aşakdaky aňlatmalar nämäni aňladýar?

$$7+5 \quad | \quad 7-5 \quad | \quad 13-7 \quad | \quad 13-5 \quad | \quad 5+7+13$$

2. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

$45+23$	$90-64$	$64+26$	$42-15$
$50-24$	$75+15$	$87+13$	$76+24$
$27+3$	$38-8$	$39+29$	$62-35$

3. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

1-nji maşynda — 56 halta sogan) ?
 2-nji maşynda — ?, 16 halta sogan kem) halta

4. $75 \text{ sm} + 25 \text{ sm}$ | $67 \text{ dm} - 26 \text{ dm}$
 $89 \text{ dm} - 39 \text{ dm}$ | $45 \text{ sm} + 35 \text{ sm}$

5. Näçe jübüt çäýnek bar? Hemme çäýnekler näçe?

6. Dükanda 8 ýaşik apelsin we 7 ýaşik limon bardy. Soň birnäçe ýaşik hurma getirilenden soň 25 ýaşik miwe boldy. Näçe ýaşik hurma getirilipdir?

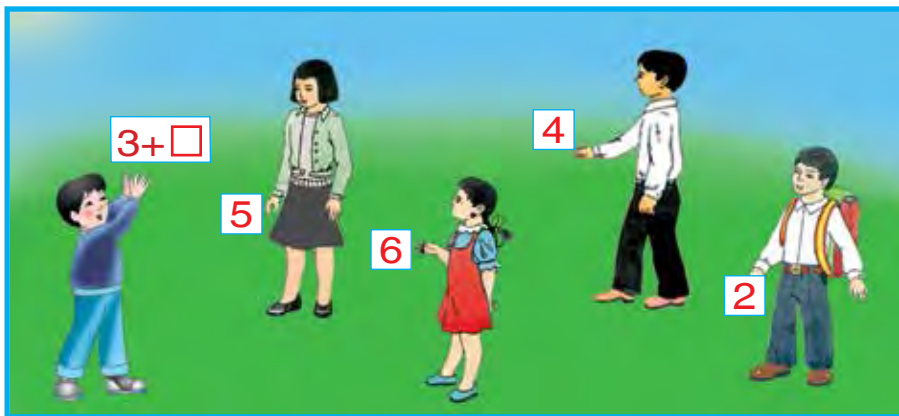
7. Mysallary çözüň:

$$\begin{array}{|l|l|l|} \hline (34 + 14) - 5 & (40 - 30) + 8 & 20 + (30 - 20) \\ \hline (28 - 18) + 9 & (60 + 20) + 2 & 60 - (20 + 10) \\ \hline \end{array}$$

HARPLY AŇLATMALAR

1.

Babur görkezýän aňlatmadaky boş gözenegiň ýerine Nafisa, Gülbahar, Enwer we Ulugbekler elindäki sifrleri goýup aňlatma düzüň we olaryň bahalaryny tapyň. Meselem: $3 + 5 = 8$.

Gözenege başga sanlary goýuň we emele gelen aňlatmalaryň bahasyny hasaplaň:

$$\square + 8$$

$$\square + 9$$

$$15 - \square$$

$$\square + 16$$

Matematikada «gözenegiň» ýerine kiçi latyn harplary goýulýar. Olaryň okalyşy we ýazylyşy aşakdaky ýaly:

Meselen: **a** harpy «**a**» diýlip, **b** harpy «**be**» diýlip, **k** harpy «**ka**» diýlip okalýar.

Diýmek, $a = 9$, $a = 8$ bolsa, $a + 7$ ýa-da $7 + a$ aňlatmanyň bahasyny şeýle tapmak mümkin:

$$9 + 7 = 16 \text{ ýa-da } 7 + 9 = 16; 8 + 7 = 15 \text{ ýa-da } 7 + 8 = 15.$$

Eger $a = 6$, $a = 8$, $a = 10$, $a = 12$ bolsa, $a + 8$ aňlatmanyň bahasyny tapyň:

Nusga: $6 + 8 = 14$; $12 + 8 = 20$.

2.

Getirildi	Abatlandy
43 maşyn	1-nji gün — 20 maşyn 2-nji gün — 12 maşyn

Ýene näçe maşyn abatlanmaly?

Çözülişi:

1) $20 + 12 = \square\square$ abatlanan maşyn.

2) $43 - 32 = \square\square$ abatlanmaly bolan maşyn.

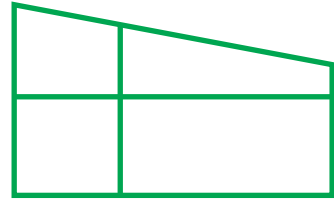
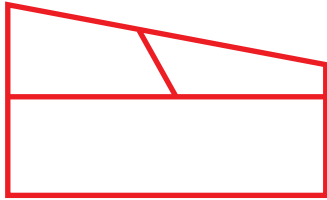
3.

$18 + 5$	$17 + 28$	$32 - 15$	$87 + 13$
$32 - 5$	$17 + 43$	$52 - 25$	$76 + 24$

4. Aňlatmalar düzüň we olaryň bahalaryny tapyň:
76 we 4, 37 we 53, 28 we 5 sanlarynyň jemi;
42 we 5, 32 we 15, 38 we 30 sanlarynyň tapawudy.

5. Näçe şekil bardygyny tapyň:

6. Mekdepdäki keşdeçilik gurnagyna 58 sany, aýdym-saz gurnagyna bolsa 32 sany okuwçy gatnaşýar. Iki gurnaga jemi näçe okuwçy gatnaşýar?

7. $77 - 65$
 $32 + 14$

$23 + 45$
 $86 - 34$

$84 - 72$
 $61 + 15$

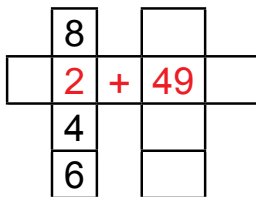
1. Mysallary düşündirip çözüň:

$a + 49$

$91 - b$

görnüşindäki aňlatmalar

1)

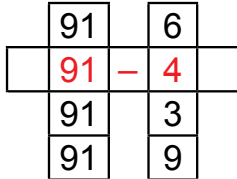
$8 + 49 = \square\square$

$2 + 49 = \square\square$

$4 + 49 = \square\square$

$6 + 49 = \square\square$

2)

$91 - 6 = \square\square$

$91 - 4 = \square\square$

$91 - 3 = \square\square$

$91 - 9 = \square\square$

2.

a	38	46	27	28	39	37	49
$a + 7$							

Nusga: $38 + 7 = 38 + (2 + 5) = (38 + 2) + 5 = 45$

b	47	35	28	24	43	52	13
$56 - b$							

3. Köçäniň sag tarapynda 35 sany öý, çep tarapynda ondan 7 sany kem öý bar. Köçäniň çep tarapynda näçe öý bar?

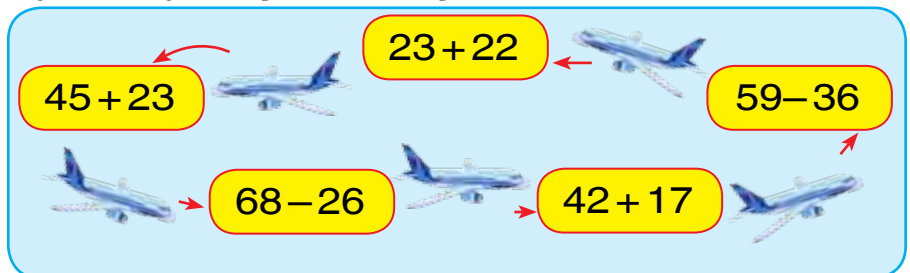
Meseläniň soragyny, ol iki amal bilen çözüýän edip üýtgediň.

4. 1) $a = 14$, $a = 8$, $a = 47$ bolsa, $a + 8$ aňlatmanyň bahasyny tapyň;

2) $b = 13$, $b = 18$, $b = 44$ bolsa, $b - 6$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

5. Mysallary düşündirip çözüň:

6. Aňlatmalar düzüň we olaryň bahasyny tapyň:
1) 32 we 14, 57 we 23, 61 we 15 sanlarynyň jemi;

2) 78 we 36, 86 we 34, 89 we 64 sanlarynyň tapawudy.

7. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

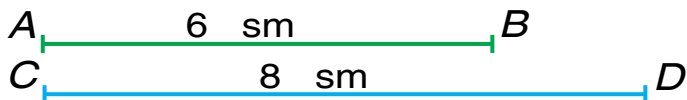
- 1) Gözenekli depder – 32 sany
Bir çyzykly depder – ?, 14 sany kem
- 2) Gözenekli depder – 32 sany
Bir çyzykly depder – ?, 14 sany kem) ? sany depder

8. Ýüzüş ýaryşyna 48 sany, bökmek ýaryşyna bolsa 18 sany okuwçy gatnaşýar. Iki ýaryşda jemi näçe okuwçy gatnaşýar?

GEOMETRIK ŞEKILLERI BELGILEMEK

1. Uzynlygy 6 sm, 8 sm bolan iki kesim çyzyň we olary harplar bilen belgiläň.

Olardan birini AB , ikinjisini CD harplary bilen belgilände onuň uçlaryndaky nokatlary A we B , C we D diýip belgilemek mümkin. Şundan soň AB kesim 6 sm-e, CD kesim 8 sm-e deň diýlip okalýar.

Islendik kesim iki baş harp bilen belgilenýär.

2. Ýumşy çözüň:

- a) 3 sany aýratyn üçburçluk gurmak üçin näçe çöp gerek?
- b) 2 sany aýratyn kwadrat gurmak üçin näçe çöp gerek?

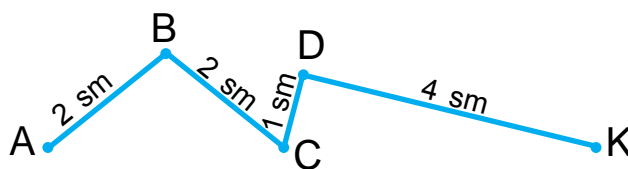
3. Mysallary sütün edip ýazyp, amallary ýerine ýetiriň:

$52 + 37$		$79 - 28$		$33 + 16$
$95 - 52$		$76 + 24$		$57 - 36$

4. Berlen döwürk çyzyklaryň:
- 1) näçe kesimden ybaratdygyny anyklaň we uzynlygyny tapyň;
 - 2) her bir kesimiň başlangyjyny we ahyryny harplar bilen belgiläň:

Nusga:

5. Öýden mekdebe çenli 75 ädim. Gülnara mekdebe garap 10 ädim ýöränden soň kitaby öýde galandygy ýadyna düşdi. Kitaby alansoň, ol gaýdyp mekdebe geldi. Gülnara jemi näçe ädim ýol ýöräpdir?

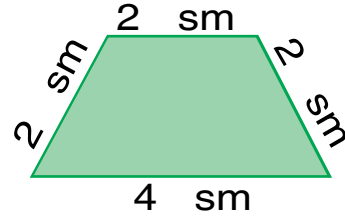
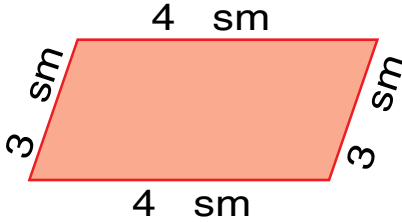

6. $72 + 25$ $25 + 75$ $87 + 13$ $87 - 13$
 $64 + 26$ $26 + 64$ $68 - 17$ $68 + 17$

7. Her bir şekiliň perimetrini tapyň:

8. Hasaplaň:

$$30 \text{ sm} + 24 \text{ sm}$$

$$60 \text{ dm} - 20 \text{ dm}$$

$$80 \text{ dm} - 54 \text{ dm}$$

$$50 \text{ sm} + 20 \text{ sm}$$

DEŇLEME. DEŇLEMELERI SAÝLAMAK USULY BILEN ÇÖZMEK

1. $27 + x = 27$ görnüşindäki deňlemäni çözüň.

x (iks) harpy bilen tapylmaly bolan näbelli san belgilenýär.

$$27 + x = 27 \text{ — bu deňleme.}$$

Deňleme aşakdaky ýaly çözülýär: deňlik dogry bolmagy üçin x -iň ýerine nähili sany goýmalydygyny bilmek gerek. Bu san 0, çünki 27-ä 0-y goşanda 27 alynýar. Şunda deňlik dogry bolandygyny bilmek mümkin.

Deňlemäniň çözülişi şeýle ýazylýar:

$$\underline{27 + x = 27}$$

$$x = 27 - 27$$

$$x = 0$$

Barlamak:

$$27 + 0 = 27$$

$$27 = 27$$

2. a) Jemden mälim bolan goşulyjyny aýyranda näbelli goşulyjy emele gelendigini düşündiriň:

$$7 + 8 = 15$$

$$15 - 7 = 8$$

$$15 - 8 = 7$$

- b) Näbelli goşulyjyny tapyň:

$$\square + 3 = 10$$

$$9 + \square = 14$$

$$x + 7 = 12$$

3. Deňlemeleri çözüň we netijäni barlaň:

$$35 + x = 70$$

$$14 + x = 24$$

$$25 + x = 50$$

4. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

$87 + 13$	$78 + 22$	$48 + 32$	$35 + 25$
$75 + 15$	$90 - 10$	$67 + 33$	$20 + 20$
$53 + 37$	$64 + 26$	$90 - 50$	$78 - 18$

5. Suratdan peýdalanyp: $4 + 7$, $4 + 10$, $7 - 4$, $10 - 4$, $10 - 7$ aňlatmalar boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

4 kg

7 kg

10 kg

6. Awtomobil zawody birinji gün 47 sany, ikinji gün 3 sany artyk maşyn öndürdi. Zawod iki günde näçe maşyn öndüripdir?

7. $50 - 23 + 17$ | $37 + 23 - 30$ | $87 - 64 + 23$
 $40 - 18 + 12$ | $55 + 14 - 29$ | $95 - 52 + 13$

1. Deňlemäniň çözülişini düşündiriň: $x + 56 = 70$

$$x + 56 = 70$$

Barlamak:

$$x = 70 - 56$$

$$14 + 56 = 70$$

$$x = 14$$

$$70 = 70$$

Goşulyjylardan biri näbelli bolsa, jemden mälim bolan goşulyjyny aýyrmaly.

Nusga: $37 + x = 47$

Barlamak:

$$x = 47 - 37$$

$$37 + 10 = 47$$

$$x = 10$$

$$47 = 47$$

2. Deňlemeleri çözüň we netijäni barlaň:

$$x + 8 = 12$$

$$46 + x = 90$$

$$x + 9 = 29$$

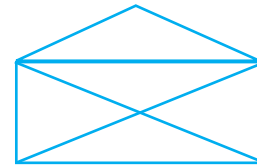
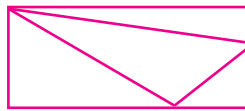
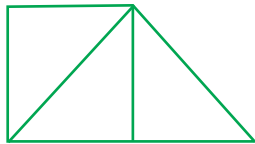

3. Jedwel esasynda aňlatma düzüň we olary çözüň:

Goşulyjy	47		35	24	56		64
Goşulyjy		26		31		32	
Jem	74	60	70		80	61	90

4. Şekilleriň hersinde näçe üçburçluk, näçe dörtburçluk bar?

5. Aňlatmalar düzüň we olaryň bahasyny tapyň:

a	40	35	27	51	62	19	72
a + 8							

6. Bagban bir düýp hurmadan 40 kg, ikinji düýp hurmadan bolsa birnäçe kilogram hasyl alandan soň hasyl 87 kg boldy. Bagban ikinji düýpden näçe kilogram hurma alypdyr?

7. Mysallary çözüň:

$$\begin{array}{r}
 + 35 \\
 \underline{+ 13} \\
 \hline
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 - 50 \\
 \underline{- 16} \\
 \hline
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 + 63 \\
 \underline{+ 27} \\
 \hline
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 - 47 \\
 \underline{- 16} \\
 \hline
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 + 32 \\
 \underline{+ 29} \\
 \hline
 \end{array}$$

1. Deňlemäniň çözülişini düşündiriň: $69 - x = 23$

$$69 - x = 23$$

$$x = 69 - 23$$

$$x = 46$$

Barlamak:

$$69 - 46 = 23$$

$$23 = 23$$

Kemeldiji näbelli bolsa, kemelijiden tapawudy aýrmary.

$$\text{Nusga: } 57 - x = 17$$

$$x = 57 - 17$$

$$x = 40$$

Barlamak:

$$57 - 40 = 17$$

$$17 = 17$$

2. Awtokärhanada 49 sany awtobus bardy. Olardan birnäçesi bellenen ugurlar boýunça ýola çykyp gidenden soň, 17 sany awtobus galdy. Awtokärhanadan näçe awtobus ugurlar boýunça ýola çykyp gidipdir?

3. Jedwel esasynda mysal düzüň we ony çözüň:

Kemeliji	45		59		70	69	54
Kemeldiji		24		12	56	17	
Tapawut	40	41	43	17			27

4. Deňlemeleri çözüň we netijäni barlaň:
 $68 - x = 37$ $49 - x = 23$ $76 - x = 42$
5. Gysga ýazuw esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy — 58 sany depder.
 Satyldy — x sany depder.
 Galdy — 27 sany depder.

6. Eger $b=7$, $b=3$, $b=9$ bolsa, $90-b$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

7.
$$\begin{array}{r} 48 \\ + 32 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65 \\ - 14 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 37 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 79 \\ - 55 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 29 \\ + 12 \\ \hline \end{array}$$

1. Deňlemäniň çözülişini düşündiriň: $x-24=41$

$$x - 24 = 41$$

$$x = 41 + 24$$

$$x = 65$$

Barlamak:

$$65 - 24 = 41$$

$$41 = 41$$

Kemeliji näbelli bolsa, ony tapmak üçin tapawuda kemeldijini goşmaly.

2. Deňlemeleri çözüň:

$$x - 7 = 12$$

$$x - 8 = 9$$

$$x - 9 = 50$$

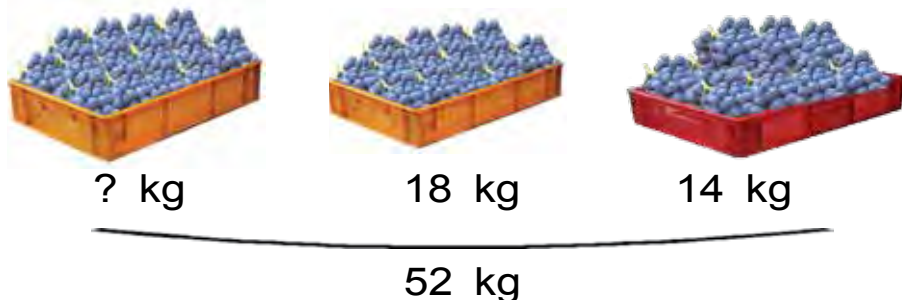
3. Dükana satmak için birnäçe televizor getirildi. Ağşama çenli 14 sany televizor satylandan soň, 31 sany televizor galdy. Dükana ilki näçe televizor getirilipdir?

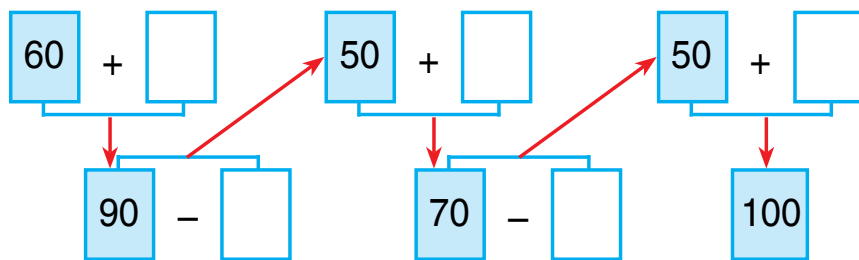
4. Mysallary nusga boýunça çözüň: $24=12+12$.

$$\begin{array}{l|l|l} 22 = 11 + \square\square & 48 = 24 + \square\square & 66 = 33 + \square\square \\ 44 = 22 + \square\square & 64 = 32 + \square\square & 88 = 44 + \square\square \end{array}$$

5. Surat boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

6. Mysallary düşündirip çözüň:

7. Iki haltada jemi 38 kg şugundyr bar. Eger birinji haltada 21 kg şugundyr bolsa, ikinji haltada näçe kilogram şugundyr bar?

8. Deňlemeleri çözüň we netijäni barlaň:

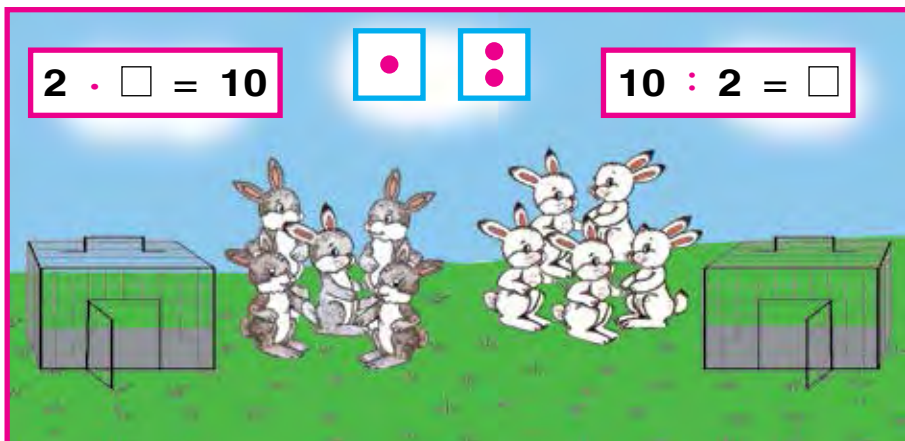
$$\begin{array}{lll} x - 14 = 31 & x - 21 = 42 & 56 - x = 43 \\ 69 - x = 43 & 28 + x = 59 & x - 15 = 25 \end{array}$$

KÖPELTMEK WE BÖLMEK. GEOMETRIK ŞEKILLER WE ULULYKLAR

KÖPELTMEK. KÖPELTMEGIŇ MANYSY

1. Hemme almalar näçe?

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$$

$$2 \cdot 5 = 10$$

2 sanydan 5 gezek alynsa, 10 alynýar ýa-da
2-ni 5-e köpeldilse, 10 bolýar.

Birmeňzeş goşulyjylary goşmaga **köpeltmek** diýilýär. Birmeňzeş goşulyjylaryň jemi $2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$ köpeltmek hasyly görnüşinde şeýle ýazylýar: $2 \cdot 5 = 10$.

Nokat (·) **köpeltmek belgisidir.**

Bu mysal şeýle okalýar:

Iki-ikiden baş gezek alynsa, on emele gelýär ýa-da ikini başe köpeldende on emele gelýär.

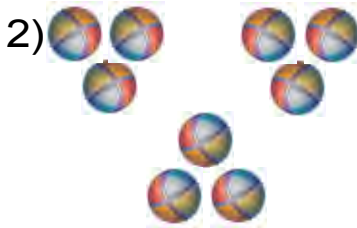

2. 1) 5 sanydan 5 gezek alynsa, 25 emele gelyär ýa-da 5-i 5-e köpeldilse, 25 bolýar:

$$5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25$$

$$5 \cdot 5 = 25$$

$$3 + 3 + 3 = \square$$

$$3 \cdot 3 = \square$$

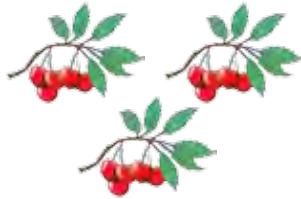

$$4 + 4 + 4 + 4 = \square \square$$

$$4 \cdot 4 = \square \square$$

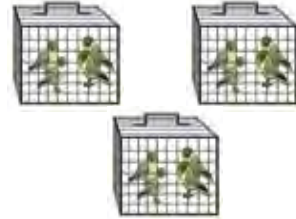

3. Goşmaga degişli mysallary köpeltmäge degişli mysallara çalşyryň:

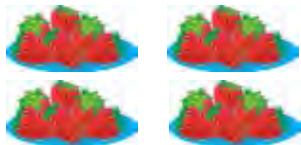
$$5 + 5 + 5 = \square \square$$

$$\square \cdot \square = \square \square$$

$$4 + 4 + 4 = 12$$

$$4 \cdot 3 = \square \square$$

$$6 + 6 + 6 + 6 = 24$$

$$6 \cdot 4 = \square \square$$

$$7 + 7 = \square \square$$

$$7 \cdot 2 = \square \square$$

4. Köpeltmäge degişli mysallary goşmaga degişli mysallar bilen çalşyryň:

$$2 \cdot 4 = 8$$

$$2 + 2 + 2 + 2 = \square$$

$$6 \cdot 3 = \square \square$$

$$6 + 6 + 6 = \square \square$$

5. Bir gül dessesinde 5 sany gwozdika, ikinji gül dessesinde bolsa ondan 3 esse artyk gwozdika bar. Ikinji gül dessesinde näçe gwozdika bar?

6. Goşmaga degişli mysallary köpeltmäge degişli mysallar bilen çalşyryň:

Nusga: $7 + 7 + 7 = 7 \cdot 3$

$$7 + 7 + 7$$

$$8 + 8 + 8$$

$$9 + 9 + 9$$

7. $18 - 9$ | $9 + 9$ | $13 + 5$ | $(60 + 6) - 4$

$$13 - 4$$

$$8 + 7$$

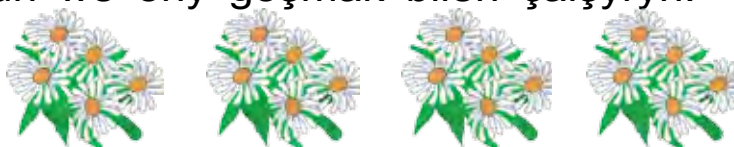
$$15 + 4$$

$$(50 + 8) + 2$$

1. Surat esasynda köpeltmäge degişli mysal düzüň we ony goşmak bilen çalşyryň:

1)

$$5 \cdot 4 = \square \square$$

$$5 + 5 + 5 + 5 = \square \square$$

2)

$$5 \cdot 5 = 5 + 5 + 5 + 5 + 5$$

2. Köpeltmäge degişli mysallary goşmaga degişli mysallara çalşyryň:

Nusga: $8 \cdot 3 = 8 + 8 + 8$

$$8 \cdot 3$$

$$5 \cdot 7$$

$$4 \cdot 3$$

$$5 \cdot 6$$

3. Mysallary nusga esasynda çözüň:

$$\begin{array}{l|l} 50 - (25 + 15) & (37 + 48) - 30 \\ (48 + 19) - 36 & (37 + 53) - 40 \end{array}$$

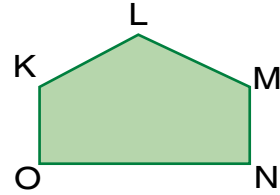
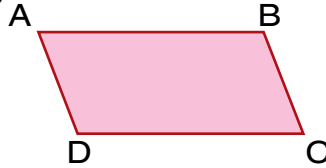
$$\begin{array}{r} (45 + 27) - 31 = 41 \\ + 45 \\ - 27 \\ \hline 72 \\ - 31 \\ \hline 41 \end{array}$$

4. Mekdep bagyna oturtmak üçin 43 düýp bægöl, 23 düýp gwozdika getirildi. Mekdep bagyna jemi näçe düýp gül getirilipdir?

5. Her bir akwariumdada 4 sanydan balyk bar. 4 sany akwariumdada näçe balyk bar?

6. Bu şekiller nämesi bilen bir-birinden tapawutlanýar?

7. Hemme jüýjeler näçe? Çözmegi goşmak we köpeltmek bilen ýerine ýetiriň:

$$\begin{array}{l|l|l|l} 8. & 52 - 2 & 30 + 5 & 57 + 23 & 68 + 20 \\ & 52 - 20 & 30 + 50 & 40 + 27 & 18 + 12 \end{array}$$

KÖPELTMEK AMALYNYŇ KOMPONENTLERINIŇ ATLANDYRYLYŞY

1. Surat esasynda mysal düzüň we ony çözüň:

$$5 \cdot 3 = \square \square$$

Köpeltmegiň agzalaryny ýatda saklaň:

$$5 \quad \cdot \quad 3 \quad = \quad 15$$

**Birinji
köpeldiji**

**Ikinji
köpeldiji**

Köpeltmek hasyly

Köpeltmegiň agzalary onuň komponentleridir. 5 bilen 3-üň köpeltmek hasyly 15-e deň. Köpeldilýän sanlara **köpeldijiler** diýilýär. Köpeltmekden alynýan san **köpeltmek hasyly** diýlip atlandyrylýar.

2. Mysallary çözüň:

$$8 \cdot 2 \quad 9 \cdot 3 \quad 6 \cdot 4 \quad 3 \cdot 3 \quad 1 \cdot 8$$

3. Köpeltmäge degişli mysallary goşmaga degişli mysallar bilen çalşyryň.

Nusga: $6 \cdot 5 = 6 + 6 + 6 + 6 + 6$

$$4 \cdot 3 \quad 7 \cdot 2 \quad 5 \cdot 4 \quad 3 \cdot 5$$

4. Meseleleri çözüň:

1) Her bir awtomobilde 5 sanydan adam bolsa, iki awtomobilde näçe adam bolýar?

2) Her bir wazada 6 sanydan nar bolsa, dört wazada näçe nar bolar?

5. Mysallary nusga boýunça çözüň: $3 \cdot 7 = 21$.

$$2 \cdot 6 = \square \square$$

$$5 \cdot 5 = \square \square$$

$$6 \cdot 3 = \square \square$$

$$2 \cdot 8 = \square \square$$

$$4 \cdot 3 = \square \square$$

$$7 \cdot 2 = \square \square$$

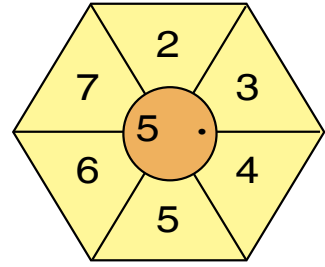
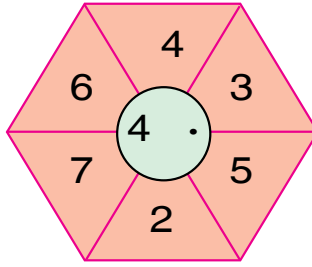
$$2 \cdot 7 = \square \square$$

$$4 \cdot 5 = \square \square$$

$$6 \cdot 5 = \square \square$$

6. Hasaplaň:

7. 1) Birinji köpeldiji 4, ikinji köpeldiji 3. Köpeltmek hasylyny tapyň;
2) 8 bilen 2, 9 bilen 3, 5 bilen 4 sanlarynyň köpeltmek hasylyny ýazyň we hasaplaň.

8. Mysallary sütün edip ýazyň, netijäni hasaplaň:

$72 + 21$	$56 - 25$	$43 + 27$	$49 - 27$
$68 - 30$	$58 + 21$	$96 - 36$	$35 + 14$

HER BIR AMAL KOMPONENTLERINIŇ WE NETIJELERIŇ ARASYNDAKY ÖZARA BAGLANÝŞYK

1. Goşmaga degişli mysallary köpeltmäge degişli mysallar bilen çalşyryň:

Nusga: $2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 2 \cdot 5 = 10$

$3 + 3 + 3 + 3 + 3$

$5 + 5 + 5$

$6 + 6 + 6 + 6$

2. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:

$58 + 23 - 55 = \square \square$

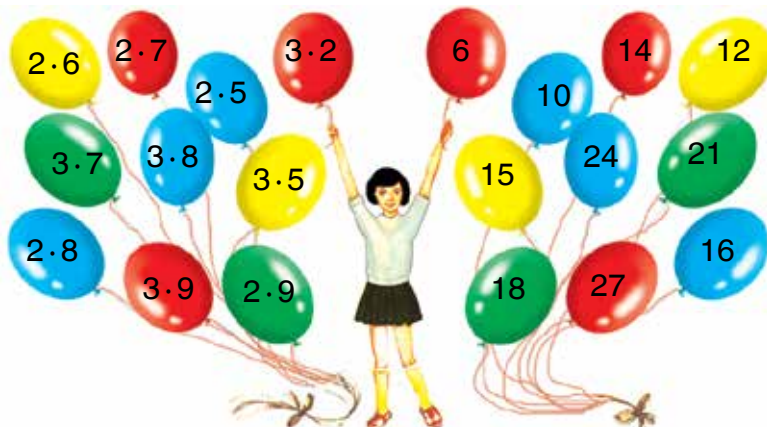
$$\begin{array}{r} +58 \\ +23 \\ \hline 81 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} -81 \\ -55 \\ \hline 26 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 60 + 17 - 51 \\ 87 - 64 + 23 \\ 27 + 23 - 30 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 46 - 16 + 15 \\ 77 + 13 - 29 \\ 74 + 26 - 40 \end{array}$$

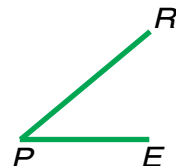
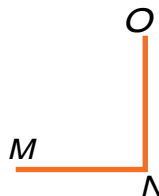
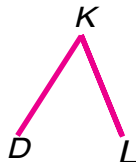
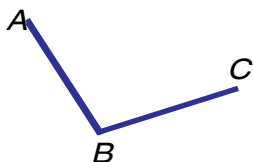
3. Mysallaryň jogabyny tapyň:

4. Synp otagynyň 3 sany aýnasy bar. Her aýnanyň öňünde 3 sanydan güldan dur. Aýnalardaky hemme güldanlar näçe?

5. Göni burçy tapyň:

6. Awtobusda 37 sany ýolagçy bardy. Duralgada 4 ýolagçy düşüp, 7 ýolagçy mündi. Awtobusdaky ýolagçylar näçe sany boldy?

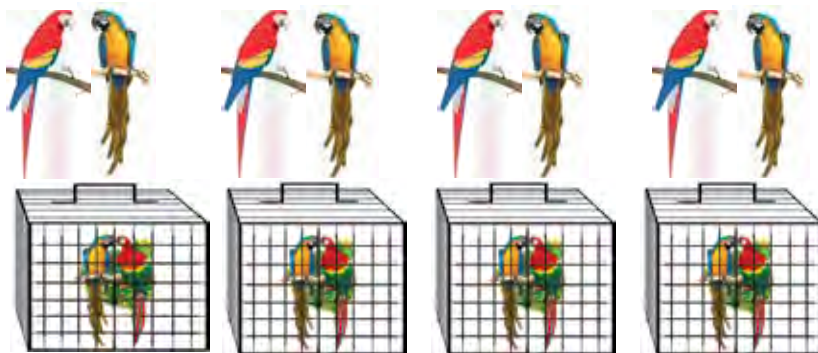

7.	$70 - 46 + 27$	$97 - 64 + 19$	$72 - 34 + 17$
	$50 - 13 + 18$	$40 - 13 + 27$	$35 + 15 - 26$

BÖLMEK. BÖLMEK AMALYNYŇ MANYSY

1. 1) 8 sany totuğuş 4 kapasa deň bölüp salyndy. Her bir kapasa näçe sanydan totuğuş salnypdyr?

Çözülişi: $8:4=2$ sanydan totuğuş.

Jogaby: Her bir kapasa 2 sanydan totuğuş salnypdyr.

2) 8 totuğuşy her bir kapasa 2 sanydan edip salyndy. Näçe kapasa gerek bolupdyr?

Çözülişi: $8:2=4$ sany kapasa.

Jogaby: 8 totuğuş üçin 4 kapasa gerek.

Zatlary deň bölüp goýmak **bölmek** diýlip atlandyrylýar. Iki nokat (:) — **bölmek belgisi**.

$10:5=2$ aňlatma şeýle okalýar:

10 bilen 5-iň paýy 2-ä deň.

2. Meseleleri çözüň we olary deňeşdiriň:
- 1) 10 sany konfet 5 sanydan edip tarelkalara salyndy. Näçe tarelka gerek bolupdyr?
 - 2) 10 sany konfet 2 tarelka deň edip salyndy. Her bir tarelka näçe sanydan konfet salnypdyr?

3. Suratlardan peýdalanyň, meseläni çözüň:
 Haýwanat bagyndaky 4 belkanyň her birine 2 sanydan hoz berildi. Belkalara jemi näçe hoz berildi?

4. Mysallaryň çözülişini düşündiriň.

$6 : 2 = \square$

$8 : 2 = \square$

$10 : 2 = \square$

$6 : 3 = \square$

$8 : 4 = \square$

$10 : 5 = \square$

5. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

90 – 50	57 + 32	87 + 13	52 – 24
67 + 3	36 + 4	50 + 39	38 + 32
75 – 50	55 – 30	64 – 36	76 + 24

6. Iki çaga ýaba suwa düşýärler. Kenara çykmak üçin çagalaryň biri 20 m ýüzmeli, ikinji bola oňa garanda 7 m kem ýüzmeli. Ikinji çaga kenara çykmagy üçin näçe metr ýüzmeli?

7. $37 - 17 + 40$
 $65 - 42 + 18$

$75 + 15 - 21$
 $58 + 22 - 13$

$45 - 25 + 32$
 $89 + 11 - 50$

1. Surat esasynda mesele düzün we ony çözüň:

$$10 : 2 = \square \text{ sany klubnika.}$$

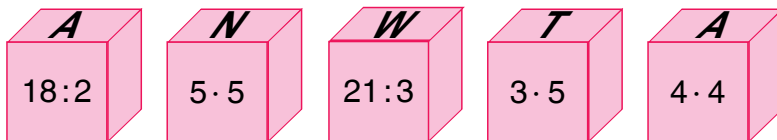
Bölmekdäki sanlaryň we aňlatmalaryň adyny ýatda saklaň:

12	:	3	=	4
Bölüniji		Bölüji		Paý

2. $12 : 2 = \square$ $8 : 4 = \square$ $15 : 5 = \square$
 $15 : 3 = \square$ $6 : 3 = \square$ $18 : 2 = \square$

3. Sanaw çöplerinden peýdalanylň, paýy tapyň:
 1) bölüniji 9, bölüji 3, paýy tapyň;
 2) bölüniji 14, bölüji 2, paýy tapyň.

4. Mysallaryň jogabyny artýan tertipde ýazyň.
 Nähili söz emele geldi?

5. Goşmagy mümkin bolan ýerlerde köpeltmek bilen çalşyryp çözüň:

$12 + 12 + 15$	$3 + 3 + 3 + 3$	$4 + 4 + 4$
$7 + 7 + 7$	$5 + 5 + 5 + 5$	$6 + 6 + 6$

6. Mekdep sport gurnagyna 12 sany el topy getirildi. Olary üç topar gurnak gatnaşyjylaryna deň bölüp berildi. Her bir topara näçe sanydan el topy berlipdir?

7. Mysallary çözüň:

$$\begin{array}{r} 72 \\ - 55 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 54 \\ + 13 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 67 \\ - 35 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 60 \\ - 29 \\ \hline \end{array}$$

DEŇ BÖLEKLERE BÖLMEK. TOPLUMYŇ BÖLEGI

1. Surat esasynda deň böleklere bölmäge degişli mesele düzüň we ony çözüň:

2. 10 sany gül 5 sanydan edip güldanlara paýlandy. Bu güller üçin näçe güldan gerek bolupdyr?

3. $2 \cdot 2 = \square$ $3 \cdot 2 = \square$ $4 \cdot 2 = \square$ $5 \cdot 2 = \square$
 $4 : 2 = \square$ $6 : 3 = \square$ $8 : 4 = \square$ $10 : 5 = \square$

4. Mekdebiň janly burçy üçin 10 sany totuguş getirildi, olar 5 sanydan edip kapasalara saýlyndy. Bu totuguşlar üçin näçe kapasa gerek bolupdyr?

5.

Kemeliji	60	38	59	67	42	31
Kemeldiji	34	30	26	16	15	14
Tapawut						

6. Naharhanada 18/ pagta ýagy bardy. Ony iki bidona deň edip guýuldy. Her bir bidona näçe litr pagta ýagy guýlupdyr?

$$7. \begin{array}{l} 30 - (17 + 3) \\ 20 + (9 + 8) \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} (62 - 41) + 9 \\ (54 + 29) - 3 \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 90 - (47 + 3) \\ (35 + 35) - 8 \end{array} \right.$$

KÖPELTMEK WE BÖLMEK AMALY BILEN ÇÖZÜLÝÄN MESELELER

1. Bir gutuda 6 sany galam bar. Dört sany şeýle gutuda näçe galam bar?

Meseläni ilki goşmak amaly bilen çözüň, soň goşmaga degişli mysaly köpeltmäge degişli mysal bilen çalşyryň.

2. Öýjükleriň ýerine şeýle amal belgilerini, ýazuwlar dogry bolar ýaly edip goýuň.

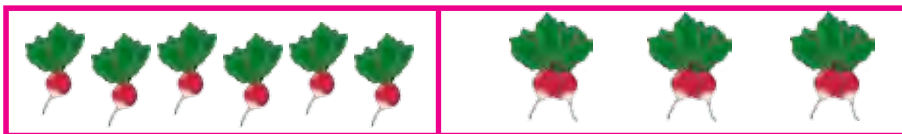
$$\begin{array}{l} 38 \square 16 = 22 \quad \left| \quad 42 \square 25 = 67 \quad \left| \quad 76 \square 24 = 100 \\ 39 \square 31 = 70 \quad \left| \quad 69 \square 46 = 23 \quad \left| \quad 83 \square 17 = 100 \end{array}$$

3. Gül dükanyna 90 düyp gül nahaly getirildi. Öýläne çenli 40 düyp, öýländen soň 30 düyp gül nahaly satyldy. Satmak üçin ýene näçe düyp gül nahaly galyndyr?

$$4. \begin{array}{l} 10 : 5 = \square \\ 8 : 2 = \square \end{array} \quad \begin{array}{l} 9 : 3 = \square \\ 6 : 2 = \square \end{array} \quad \begin{array}{l} 12 : 6 = \square \\ 14 : 7 = \square \end{array}$$

5. Meseleleriň çözülişini we jogaplaryny deňeşdiriň:
 1) 6 sany rediska bardy. Rediskany 3 sany deň bölege böldüler we bogdular. Dessejigiň hersinde näçe sanydan rediska bar?

Çözülişi: $6 : 3 = 2$ sany rediska

Jogaby: Dessejigiň hersinde 2 sanydan rediska bar.

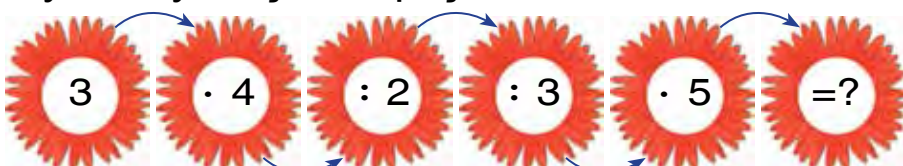
- 2) 6 sany rediska bardy. Rediskalary 3 sanydan edip böldüler we olary bogdular. Näçe dessejik rediska boldy?

Çözülişi: $6 : 3 = 2$ dessejik rediska

Jogaby: 2 dessejik rediska bar.

6. Mysallary düşündirip çözüň:

7. Baýrama 20 sany şar satyn alyndy. Şarlar 2 deň bölege bölünip daňyldy. Daňynyň hersinde näçe sanydan şar bar?

8. Mysallary çözüň:

$70 - (79 - 70)$	$40 + (11 + 9)$	$(24 + 34) - 8$
$21 + (34 - 30)$	$35 - (7 + 6)$	$(28 - 18) + 9$

1. 1) 14 kg limon bardy. Olar 2 sebetjige deň edip salyndy. Sebetjigiň hersine näçe kilogramdan limon salnypdyr?

2) 18 sany şokolady tarelkalara 6 sanydan deň edip salyndy. Näçe tarelka şokolad salnypdyr?

2. $10:2=\square$ | $14:2=\square$ | $8:2=\square$
 $10:5=\square$ | $14:7=\square$ | $8:4=\square$

3. Hemme bągüller näçe? Çözüwini goşmak we köpeltmek bilen çözüň:

4. Deňlemeleri çözüň:

$27 - x = 15$ $x - 15 = 25$ $17 + x = 39$

5. Jedwelden jogaby birmeňzeş bolan mysallary tapyň:

$6 \cdot 3$	$8 : 4$	$21 : 3$	$12 : 4$
$12 : 3$	$2 \cdot 2$	$18 : 3$	$15 : 5$
$2 \cdot 3$	$14 : 7$	$14 : 2$	$9 \cdot 2$

6. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$22 \square 22 = 44$ | $33 \square 33 = 66$ | $44 \square 44 = 88$
 $75 \square 25 = 50$ | $50 \square 25 = 25$ | $88 \square 34 = 54$

7. Bir maşgalada 15 sany hind towugy bardy. Olary 3 ketege deň edip goýuldy. Ketekleriň hersine näçe sanydan hind towugy goýlupdyr?

KÖPELTMEK WE BÖLMEK AMALLARYNYŇ ARASYNDAKY GATNAŞYK

1. Surat esasynda berlen mysallary çözüň:

$$2 \cdot 4 = 8$$

$$8 : 2 = 4$$

$$3 \cdot 4 = 12$$

$$12 : 3 = 4$$

2. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

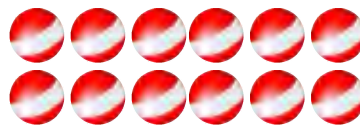
$$3 \cdot 2 = 6$$

$$6 : 3 = \square$$

$$5 \cdot 2 = 10$$

$$10 : 5 = \square$$

$$6 \cdot 2 = \square \square$$

$$12 : 6 = \square$$

3. 1) 3 tarelkada 2 sanydan hurma bar. Hemme hurmalar näçe?

2) 2 tarelkada 3 sanydan hurma bar. Hemme hurmalar näçe?

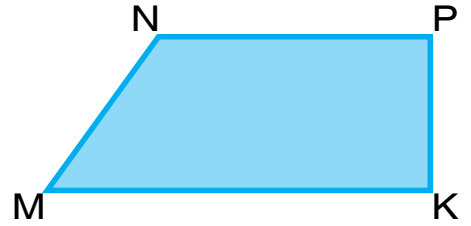
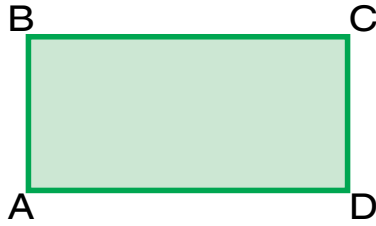

4. Köpeltmek hasylyny jeme çalşyryň:

Nusga: $6 \cdot 4 = 6 + 6 + 6 + 6 = 24$

$4 \cdot 5 = \square \square$	$6 \cdot 8 = \square \square$	$7 \cdot 2 = \square \square$	$9 \cdot 3 = \square \square$
$3 \cdot 5 = \square \square$	$2 \cdot 6 = \square \square$	$3 \cdot 7 = \square \square$	$5 \cdot 6 = \square \square$

5. Aşakdaky şekilleriň perimetrini ölçäp tapyň:

6. Ekin meýdanyndan bir maşynda 37 halta, ikinji maşynda birinjidäkä garanda 8 halta artyk, üçünji maşynda bolsa ikinjidäkiden 5 halta kem kartoşka äkidildi. Üçünji maşynda näçe halta kartoşka äkidilipdir?

7. Mysallary sütün şeklinde ýazyň we olary çözüň:

$$89 - 57$$

$$49 + 17$$

$$58 - 25$$

$$75 + 15$$

$$64 - 33$$

$$26 + 26$$

MESELELERI JEDWEL USULYNDÄ ÇÖZMEK

1. 1) Tikiñçi 6 ta gyzlar köýnegini tikdi. Köýnekleriň hersine 2 m-den atlas matasy sarp edildi. Tikiñçi jemi näçe mata sarp edipdir?

	Bir köýnege sarp edilen mata	Köýnekler sany	Hemme köýnege sarp edilen mata
	2 m	6 sany	?
	?	6 sany	12 m
	2 m	?	12 m

2) Özara ters iki mesele düzüň we ony çözüň.

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{r} 52 \\ +29 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 73 \\ -21 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 48 \\ +37 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 87 \\ -56 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 32 \\ +46 \\ \hline \end{array}$$

3. Meseleleriň çözüwlerini deňeşdiriň:

1) 18 sany depder 3 okuwça deň-deňden bölüp berildi. Her bir okuwçy näçe sanydan depder alypdyr?

2) 18 sany depder okuwçylara 3 sanydan bölüp berildi. Näçe okuwçy depder alypdyr?

4. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$$\begin{array}{l} 30 \square 17 = 47 \\ 75 \square 24 = 51 \end{array} \quad \begin{array}{l} 48 \square 26 = 22 \\ 57 \square 31 = 88 \end{array} \quad \begin{array}{l} 86 \square 86 = 0 \\ 29 \square 0 = 29 \end{array}$$

5. Jedwel boýunça aňlatma düzüň we olary çözüň:

Goşulyjy	67	55	19	38	53	84
Goşulyjy	3	14	21	5	27	16
Jem						

6. Dükanda 48 sany lýustra bardy. Öýläne çenli 20 sany, öýländen soň 16 sany lýustra satyldy. Dükanda näçe lýustra galdy?

7. Mysallary çözüň:

$$\begin{array}{r} 88 \\ -53 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 61 \\ +24 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 56 \\ -23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 34 \\ +15 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 95 \\ -24 \\ \hline \end{array}$$

8. Arça daragtynyň beýikligi 9 m, deregiň beýikligi ondan 5 m beýik. Deregiň beýikligini tapyň.

NÄBELLI KÖPELDIJINI TAPMAK

1. 1) $6 \cdot 3 = 18$
 $18 : 6 = 3$
 $18 : 3 = 6$

6 we 3 – köpeldijiler; 18 – bu köpeltmek hasyly;

2) $2 \cdot 4 = 8$
 $8 : 2 = 4$
 $8 : 4 = 2$

Iki sanyň köpeltmek hasylyny köpeldijilerden birine bölünse, ikinji köpeldiji emele gelyär.

2. $3 \cdot 6 = 18$
 $18 : 3 = \square$
 $18 : 6 = \square$

$3 \cdot 4 = 12$
 $12 : 3 = \square$
 $12 : 4 = \square$

$8 \cdot 2 = 16$
 $16 : 8 = \square$
 $16 : 2 = \square$

Birinji köpeldiji nähili emele geldi?

Ikinji köpeldiji nähili emele geldi?

3. Meseleleriň çözülişini deňeşdiriň:

1) Bidonlaryň her birine 6 kg-dan bal guýlan.
2 sany bidona näçe bal guýlupdyr?

2) Bidonyň birine 6 kg, ikinjisine 2 kg bal guýlan. Iki bidonda näçe kilogram bal bar?

Näme üçin birinji mesele köpeltmek amaly bilen, ikinji mesele goşmak bilen çözülişini düşündiriň.

4. Düşüp galan sanlary ýerine goýup ýazyň:

$8 \cdot 3 = 3 \cdot 8$ | $5 \cdot 6 = \square \cdot 5$ | $2 \cdot 7 = \square \cdot 2$
 $7 \cdot 2 = 2 \cdot \square$ | $6 \cdot 4 = 4 \cdot \square$ | $4 \cdot 5 = 5 \cdot \square$

5. Çyzgy esasynda mesele düzün we ony çözüň:

6. Her bir tarelka 5 sanydan alma salyndy. 6 tarelkada näçe alma boldy?

7. Mysallary sütün şeklinde ýazyp, amallary ýerine ýetiriň:

$$45 + 13$$

$$62 - 14$$

$$55 + 28$$

$$60 - 24$$

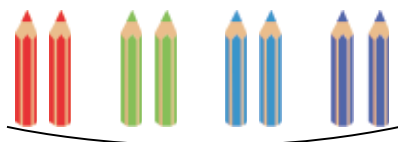
$$54 + 36$$

$$97 - 52$$

8. Bir maşgala 40 sany towşan idedýär. Olaryň 16 sanysy gara, 18 sanysy ak, galanlary çal reňkli. Çal reňkli towşanlar näçe?

1. Deňlemeleri düşündirip çözüň:
Näbelli köpeldijini «x» diýip alýarys.

$$\text{Nusga: } 2 \cdot x = 8$$

$$x = 8 : 2$$

$$x = 4$$

$$2 \cdot 4 = 8$$

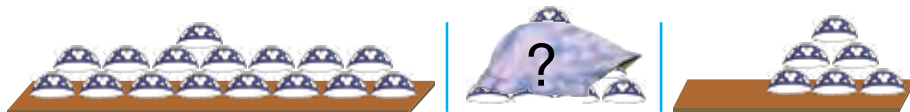
$$2 \cdot x = 10$$

$$x \cdot 5 = 15$$

$$3 \cdot x = 9$$

Köpeldijilerden biri näbelli bolsa, köpeltmek hasylyny mälim bolan köpeldijä bölmeli.

2. Tekjede 16 sany käse bardy. Tekjeden birnäçe käse alnandan soň onda 6 sany käse galdy. Tekjeden näçe käse alnypdyr?

3.

Köpeldiji	2		5	2	7	
Köpeldiji	2	4	2		2	2
Köpeltmek hasyly		8		10		14

4. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:

$$62 - 34 \square 62 - 30$$

$$90 - 24 \square 80 - 24$$

$$28 < 32$$

$$87 + 13 \square 13 + 87$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ - 34 \\ \hline 28 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ - 30 \\ \hline 32 \end{array}$$

$$64 - 30 \square 42 + 30$$

$$28$$

$$32$$

$$47 + 53 \square 57 - 43$$

5. Gutuda 40 sany ýönekeý we reňkli galamlar bardy. Olardan 28 sanysy reňkli galamlar bolsa, ýönekeý galamlar näçe bolupdyr?

6. Feruza 18 sany reňkli galamy 6 sanydan edip gutulara saldy. Hemme galamlar üçin näçe guty gerek?

7.

$$\begin{array}{r} 67 \\ + 14 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ - 45 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ + 35 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 80 \\ - 29 \\ \hline \end{array}$$

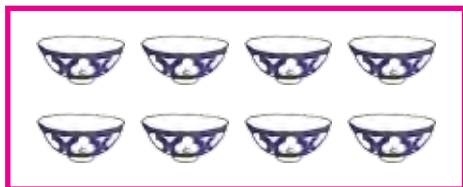
$$\begin{array}{r} 53 \\ + 47 \\ \hline \end{array}$$

NÄBELLİ BÖLÜNİJİNİ TAPMAK

1. Mysallaryň çözülişini düşündiriň:

$$8 : 2 = 4$$

$$8 : 4 = 2$$

$$4 \cdot 2 = 8$$

$$6 : 2 = 3$$

$$6 : 3 = 2$$

$$3 \cdot 2 = 6$$

Bölüniji paýa bölünse, bölüji emele gelyär
Bölüji paýa köpeldilse, bölüniji emele gelyär.

2. Deňlemeleri çözüň:

$$3 \cdot x = 9$$

$$x \cdot 3 = 9$$

$$x \cdot 5 = 10$$

$$5 \cdot x = 10$$

$$2 \cdot x = 16$$

$$x \cdot 2 = 16$$

3. Meseleleri çözüň:

1) Jasur 10 sany kanareýka satyn aldy we olary 5 sany kapasa deň edip saldy. Her bir kapasa näçe sanydan kanareýka salnypdyr?

2) 10 sany kanareýka getirildi. Olar her bir kapasa 2 sanydan salyndy. Kanareýkalar üçin näçe kapasa gerek bolupdyr?

4. $12:2=\square$ | $10:5=\square$ | $14:2=\square$ | $16:2=\square$
 $18:3=\square$ | $10:2=\square$ | $14:7=\square$ | $15:3=\square$

5. Jedwel boýunça berlen meseläni çözüň:
1) Narjan her bir bankada 3 kg-dan 4 banka bal guýdy. Jemi näçe kilogram bal bolupdyr?

 3 kg	 3 kg	Bir bankada-ky bal	Banka-lar sany	Hemme bankalar-daky bal
 3 kg	 3 kg	3 kg	4 sany	? kg
		? kg	4 sany	12 kg
		3 kg	? sany	12 kg

- 2) Özara ters iki mesele düzüň we olary deňşdiriň.

6. Aňlatmany ýazyň we onuň bahasyny tapyň:
26 bilen 34-üň jeminden 17-ni aýyryň;
54 bilen 24-üň tapawudyna 10-y goşuň.

7. Mysallary sütün şeklinde ýazyp, çözüň:
 $54 - 24$ $67 + 13$ $51 - 28$
 $62 + 17$ $52 - 14$ $74 + 16$

8. Meseleleri çözüň:
1) Her bir tarelkada 9 sanydan ýumurtga bar. Iki tarelkada näçe ýumurtga bar?
2) Her bir sebetjikde 8 sanydan limon bar. Bäş sebetjikde näçe limon bar?

MILLIMETR

1. Desimetrden we santimetrden kiçi uzynlyk ölçeg birligi – **millimetr** hem bar. Çyzgyçdaky her bir çyzyk millimetri aňladýar.

Çyzgyçda bir santimetri görkeziň. Ol näçe deň bölege bölünen? Her bir bölek bir millimetre deň. **1 sm 10 millimetre** deň:

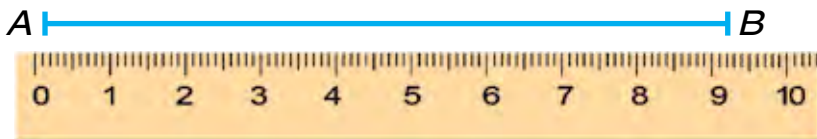
$$1 \text{ sm} = 10 \text{ mm}$$

2. Galamyň uzynlygyny ölçäň;

Galamyň uzynlygy sm mm-e deň.

3. AB , CD kesimleriň uzynlyklary näçe? Her bir kesimiň uzynlygyny ölçäň

Nusga: $AB = 9 \text{ sm } 1 \text{ mm}$.

4. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\frac{2 \cdot 5 = 10}{10 : 2 = 5}$$

$$10 : 2 = 5$$

$$10 : 5 = 2$$

$$\frac{7 \cdot 2 = 14}{14 : 7 = \square}$$

$$14 : 7 = \square$$

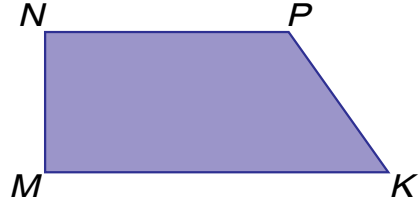
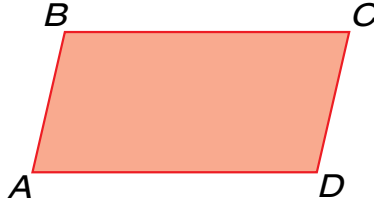
$$14 : 2 = \square$$

$$\frac{4 \cdot 5 = 20}{20 : 4 = \square}$$

$$20 : 4 = \square$$

$$20 : 5 = \square$$

5. Aşakdaky şekilleriň her bir tarapynyň uzynlygyny ölçäň:

Nusga: $AB = 2 \text{ sm } 4 \text{ mm}$.

6. Seýil bagyna 29 düýp gaýyň, 20 düýp leýlisaç nahalary ekildi. Gaýyň bilen leýlisaç bilelikde näçe bolsa, şundan 9 düýp kem arça nahaly ekildi. Baga näçe düýp arça nahaly ekildi?

7. $53 \text{ sm} + 27 \text{ sm}$

$69 \text{ dm} - 29 \text{ dm}$

$98 \text{ dm} - 48 \text{ dm}$

$75 \text{ sm} + 25 \text{ sm}$

0, 1, 10 SANLARYNYŇ GATNAŞMAGYNYDA KÖPELTMEK WE BÖLMEK

1. $1 \cdot a = a$

$a \cdot 1 = a$

$1 \cdot 4 = 1 + 1 + 1 + 1 = 4$

$1 \cdot 4 = 4$

$1 \cdot 7 = 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 = 7$

$4 \cdot 1 = 4$

1 islendik sana köpeldilse, şu sanyň özi emele gelýär. Islendik san 1-e köpeldilse, şu sanyň özi emele gelýär.

$$0 \cdot a = 0$$

$$0 \cdot 4 = 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

$$0 \cdot 7 = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

$$a \cdot 0 = 0$$

$$4 \cdot 0 = 0$$

$$7 \cdot 0 = 0$$

Noly islendik sana köpeltsek, nol emele gelyär. Islendik san nola köpeldilse, nol emele gelyär.

2. 1) Köpeltmek hasylyny jem bilen çalşyryň we netijäni tapyň:

$$1 \cdot 6$$

$$0 \cdot 2$$

$$5 \cdot 1$$

$$0 \cdot 5$$

$$0 \cdot 3$$

$$1 \cdot 8$$

$$4 \cdot 0$$

$$1 \cdot 9$$

- 2) Jemi köpeltmek hasyly bilen çalşyryň:

$$1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 = 1 \cdot 9 = \square$$

$$0 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0 \cdot 6 = \square$$

3. Bir bankadaky erik şerbeti 5 l. Iki bankadaky erik şerbeti näçe litr bolýar?
4. 1 bilen 7-niň, 0 bilen 6-nyň, 1 bilen 28-iň köpeltmek hasylyny tapyň.

5. Mysallary düşündirip çözüň:

$$1 \cdot 2$$

$$1 \cdot 13$$

$$(43 - 42) \cdot 3$$

$$0 \cdot 5$$

$$1 \cdot 27$$

$$(17 - 17) \cdot 6$$

$$9 \cdot 1$$

$$1 \cdot 82$$

$$(35 - 34) \cdot 8$$

6. Tikiñçi bir halata 6 sany ilik dakdy, şeýle halatlardan 3 sanysyna näçe ilik dakypdyr?

7. $(49 - 48) \cdot 9$

$$(38 - 37) \cdot 0$$

$$1 \cdot 42$$

$$(28 - 28) \cdot 5$$

$$(53 - 52) \cdot 8$$

$$0 \cdot 63$$

1. $a : 1 = a$

$$4 : 1 = 4$$

$$8 : 1 = 8$$

$$0 : a = 0$$

$$0 \cdot 6 = 0$$

$$0 \cdot 19 = 0$$

Islendik sany 1-e bölende, şu sanyň özi emele gelýär. Noly islendik sana bölende, nol çykyar. Sany nola bölmek mümkin däl.

~~$$a : 0$$~~

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$$1 \cdot 9 = 9$$

$$9 : 1 = 9$$

$$9 : 9 = 1$$

$$1 \cdot 24 = 24$$

$$24 : 1 = \square \square$$

$$24 : 24 = \square$$

$$1 \cdot 68 = 68$$

$$68 : 1 = \square \square$$

$$68 : 68 = \square$$

Islendik sany öz-özüne bölende, 1 emele gelýär: $a : a = 1$

3. Synpda 34 sany okuwçy bar. Olaryň her birine 1 sanydan «Gunça» žurnaly paýlandy. Jemi näçe «Gunça» žurnaly paýlanypdyr?

4. Jedweli dolduryň:

a	5	45	0	98
$a \cdot 1$				
$1 \cdot a$				

a	8	16	35	65
$a : 1$				
$a : a$				

5. Meseleleri çözüň we olary deňeşdiriň:
- 1) 18 sany käşir 6 sany towşana deň bölüp berildi. Her bir towşana näçe sanydan käşir berlipdir?
 - 2) 23 sany depderi 23 okuwça deň bölüp berildi. Her bir okuwçy näçe sanydan depder aldy?
6. Dükana satmak üçin 21 sany gurjak, ondan üç esse kem top getirildi. Dükana jemi näçe top getirilipdir?

7. Deňeşdiriň:

$$5 \cdot 1 \square 5 : 5 \quad | \quad 42 : 42 \square 6 \cdot 1 \quad | \quad 16 : 16 \square 19 : 1$$

$$27 \cdot 1 \square 27 : 1 \quad | \quad 58 \cdot 1 \square 58 : 1 \quad | \quad 18 : 18 \square 15 : 1$$

10 SANYNYŇ GATNAŞMAGYNDÄ KÖPELTMEK WE BÖLMEK

1. Mysallary düşündirip çözüň:

$$10 \cdot 2 = 20$$

$$2 \cdot 10 = 20$$

10-y 2-ä köpeltmek üçin 1 onlugy 2-ä köpeltmeli, netijede 2 onluk ýa-da 20 emele gelýär.

Diýmek: $10 \cdot 2 = 20$, ýa-da $2 \cdot 10 = 20$ bolsa, onda $20 : 2 = 10$, $20 : 10 = 2$ bolýar.

2. $10 \cdot 3$	$10 \cdot 5$	$10 \cdot 8$	$10 \cdot 9$
$3 \cdot 10$	$5 \cdot 10$	$8 \cdot 10$	$9 \cdot 10$
$30 : 3$	$50 : 5$	$80 : 8$	$90 : 9$
$30 : 10$	$50 : 10$	$80 : 10$	$90 : 10$

3. Myňmanhananyň 10 sany aýnasy bar. Aýnanyň hersine 4 sanydan güldan goýlan. Aýnadaky hemme güldanlar näçe?

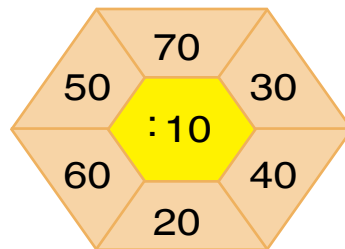
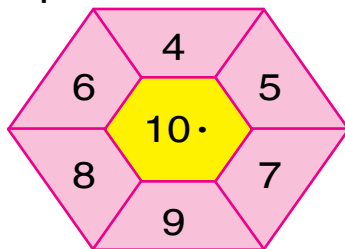
4.

$10 \cdot 2 = 20$	$2 \cdot 10$	$20 : 2$	$20 : 10$
$10 \cdot 3 = 30$	$3 \cdot 10$	$30 : 3$	$30 : 10$
$10 \cdot 4 = 40$	$4 \cdot 10$	$40 : 4$	$40 : 10$
$10 \cdot 5 = 50$	$5 \cdot 10$	$50 : 5$	$50 : 10$
$10 \cdot 6 = 60$	$6 \cdot 10$	$60 : 6$	$60 : 10$
$10 \cdot 7 = 70$	$7 \cdot 10$	$70 : 7$	$70 : 10$
$10 \cdot 8 = 80$	$8 \cdot 10$	$80 : 8$	$80 : 10$
$10 \cdot 9 = 90$	$9 \cdot 10$	$90 : 9$	$90 : 10$
$10 \cdot 10 = 100$	$10 \cdot 10$	$100 : 10$	$100 : 10$

5. Deňlemeleri çözüň:

$29 + x = 60$		$x - 26 = 40$		$80 - x = 53$
$58 - x = 50$		$41 + x = 64$		$x - 15 = 35$

6. Hasaplaň:

7. Naharhanada şerbet taýýarlamak üçin 10 kg-dan 5 ýaşik kakadylan miwe getirildi. Naharhana jemi näçe kilogram kakadylan miwe getirilipdir?

8. Deňeşdiriň:

$10 \cdot 4 \square 50 : 5$		$9 \cdot 10 \square 10 \cdot 9$		$80 : 8 \square 10 \cdot 8$
$10 \cdot 3 \square 30 : 3$		$7 \cdot 10 \square 10 \cdot 2$		$60 : 10 \square 10 \cdot 6$

ÝAÝLY WE ÝAÝSYZ AŇLATMALAR

1. Aşakdaky aňlatmalar nähili amallary öz içine alypdyr? Olary düşündirip çözüň:

$$27+3-5 \quad | \quad 50-20-9 \quad | \quad 12:2\cdot 4 \quad | \quad 3\cdot 6:2$$

Goşmagy we aýyrmagy ýa-da köpeltmegi we bölmegi öz içine alýan ýaýsyz aňlatmalarda amallar haýsy tertipde ýazylan bolsa, şu tertipde çepden saga garap ýerine ýetirilýär.

$$\text{Nusga: } 46 + 4 - 8 = 50 - 8 = 42$$

$$15 : 3 \cdot 4 = 5 \cdot 4 = 20$$

2. Mysallary çözüň:

$$67 - 40 + 3 \quad | \quad 24 + 12 - 6 \quad | \quad 8 \cdot 3 : 4$$

$$20 + 18 - 6 \quad | \quad 28 - 13 - 5 \quad | \quad 12 : 2 \cdot 3$$

3. Her bir kürtekçä 5 top ýüň ýüplük giden bolsa, 10 sany şeýle kürtekçä näçe top ýüň ýüplük gider?

4. Aňlatmalarda nähili amallar bar? Bu amallary tertip bilen çözüň:

$$2 \cdot 5 + 8$$

$$8 \cdot 2 - 6$$

$$3 + 6 \cdot 2$$

Ýaýsyz aňlatmalarda ilki tertip bilen köpeltmek we bölmek, soň tertip bilen çepden saga garap goşmak we aýyrmak ýerine ýetirilýär.

$$\text{Nusga: } 16 - 2 \cdot 3 = 16 - 6 = 10$$

$$18 : 2 + 4 \cdot 4 = 9 + 16 = 25$$

5. Mysallary düşündirip çözüň:

$$2 \cdot 7 + 3$$

$$36 : 4 + 15$$

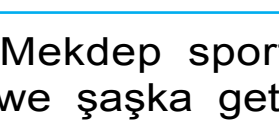
$$19 - 8 + 23$$

$$4 \cdot 4 - 4$$

$$21 : 3 + 14$$

$$32 + 8 - 20$$

6. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň: Zöhre bir haltajykda 2 kg-dan bolan 5 sany haltajyk konfet satyn aldy. Zöhre jemi näçe kilogram konfet satyn alypdyr?

	Bir haltajyk-daky konfetiň massasy	Haltajyklar sany	Hemme haltajyk-daky konfetiň massasy
	2 kg	5 sany	? kg
	2 kg	? sany	10 kg
	? kg	5 sany	10 kg

7. Mekdep sport gurnagy üçin 30 sany küşt we şaşka getirildi. Olardan 18 sanysy küşt bolsa, näçe şaşka getirilipdir?

ÝAÝLY WE ÝAÝSYZ AŇLATMALARDA AMALLARY ÝERINE ÝETIRMEGIŇ TERTIBI

1. 1) Aňlatmalaryň meňzeşligi we tapawudyny anyklaň:

$$40 - 24 : 4 = 40 - 6 = 34 \quad (40 - 24) : 4 = 16 : 4 = 4$$

- 2) Her haýsy aňlatmanyň bahasyny tapanda amalary ýerine ýetirmegiň tertibini öwreniň.

- 1) Eger aňlatmada ýaýlar bolsa, olaryň içindäki amal birinji ýerine ýetirilýär;
- 2) Köpeltmek we bölme ýazylyş tertibi bilen ýerine ýetirilýär;
- 3) Goşmak we aýyrmak ýazylyş tertibi bilen ýerine ýetirilýär.

$$75 - (28 + 27) = 75 - 55 = 20$$

$$30 : (27 - 17) = 30 : 10 = 3$$

$$59 - 18 : 2 = 59 - 9 = 50$$

$$2. \quad 80 - (38 + 22) \quad | \quad (50 - 23) : 3 \quad | \quad (24 + 18) - 20$$

$$60 : (39 - 29) \quad | \quad (40 - 38) \cdot 4 \quad | \quad (32 - 17) + 15$$

3. Enwerde 26 sany sanaw çöpi bardy. Birnäçe aýratyn kwadrat gurandan soň 2 sany çöp artyp galdy. Enwer näçe kwadrat gurupdyr?

4. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:
 $57 + 13 - 23 = \square \square$

$$\begin{array}{r} + 57 \\ + 13 \\ \hline 70 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 70 \\ - 23 \\ \hline 47 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 49 + 12 - 25 \\ 68 - 16 + 10 \\ 37 + 23 - 20 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 90 - 45 + 12 \\ 59 + 21 - 30 \\ 86 - 26 + 14 \end{array}$$

5. Jedweli dolduryň:

Bölüniji	30	40	50	60	70	80	90
Bölüji	3	4	5	6	7	8	9
Paý							

6. Haltada 32 sany hoz bardy. 4 çaga hozlary deň-deňden bölüşdiler. Her bir çaga näçe sanydan hoz alypdyr?

$$7. \quad (42 + 18) - 30 \quad | \quad 90 - (28 + 22) \quad | \quad 39 - 18 : 2$$

$$(57 - 27) + 15 \quad | \quad 50 : (25 - 15) \quad | \quad 15 : 5 + 7$$

8. Awtoşalonda bir hepdäniň dowamynda 37 sany ýeňil maşyn, ondan 7 sany kem ýük maşyny satyldy. Awtoşalonda bir hepdäniň dowamyn-da jemi näçe maşyn satylypdyr?

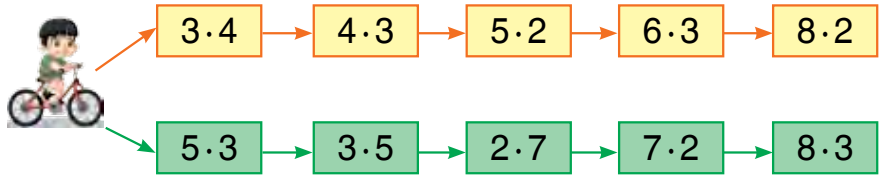

1. Bir maşgala üçin 45 sany nahar çemçe, 23 sany çay çemçe satyn alyndy. Bu maşgala üçin jemi näçe çemçe satyn alnypdyr?

2. $4 \cdot 3 \square 8 \cdot 2$ | $18 : 3 \square 12 : 4$ | $4 \cdot 4 \square 16 : 4$
 $2 \cdot 9 \square 9 \cdot 2$ | $21 : 7 \square 14 : 7$ | $3 \cdot 5 \square 18 : 6$

3. Mysallaryň çözülişini düşündiriň:

4. 12 sany kwadratjyk her hatara 6 sanydan edip çyzyldy. Kwadratjyklar näçe hatar boldy?

5. Mysallaryň jogabyny tapyň?

6. Mekdep naharhanasyna her birinde 6 kg-dan 5 guty peçenýe getirildi. Näçe kilogram peçenýe getirilipdir?

7. Mysallary barlamak bilen çözüň:

$$\begin{array}{r} 41 \\ + 19 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 70 \\ - 24 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 57 \\ + 32 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 92 \\ - 61 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 36 \\ + 45 \\ \hline \end{array}$$

JEDWELIŃ IÇINDE KÖPELTMEK WE BÖLMEK

2 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK, 2-Ä BÖLMEK WE PAÝDA 2 ÇYKYÁN SANA BÖLMEK

1.

$$2+2=4$$

$$2 \cdot 2 = \square$$

$$2+2+2=6$$

$$2 \cdot 3 = \square$$

$$2+2+2+2=8$$

$$2 \cdot 4 = \square$$

$$2+2+2+2+2=10$$

$$2 \cdot 5 = \square \square$$

Köpeltmek jedwelini ýatda saklaň:

$$2 \cdot 2 = 4$$

$$2 \cdot 4 = 8$$

$$2 \cdot 6 = 12$$

$$2 \cdot 8 = 16$$

$$2 \cdot 3 = 6$$

$$2 \cdot 5 = 10$$

$$2 \cdot 7 = 14$$

$$2 \cdot 9 = 18$$

2. $2 \cdot 2 + 2$ $2 \cdot 3 + 2$ $2 \cdot 4 + 2$ $2 \cdot 5 + 2$
3. Çagalar köýnegine 2 m mata gidýär. 3 sany şeýle köýnege näçe metr mata gidýär?
4. Deňlemeleri çözüň:
 $x \cdot 2 = 4$ $x \cdot 2 = 6$ $x \cdot 2 = 8$ $x + 2 = 10$
5. Goşmaga degişli mysallary köpeltmäge degişli mysallar bilen çalşyryp çözüň:
Nusga: $2 + 2 = 2 \cdot 2$
 $2 + 2 + 2$ $2 + 2 + 2 + 2$ $2 + 2 + 2 + 2 + 2$

6. Mansur 2 kapasanyň her birine 4 sanydan käkilik ýerleşdirdi. Kapasalarda jemi näçe käkilik bar?

7. $(50+20)+9$ | $60+(27-7)$ | $(30+10)+7$
 $(40-10)+8$ | $70-(17+3)$ | $(80-10)+5$

1. Jedwelden jogaby 8, 12, 14, 16, 18-e deň bolan mysallary okaň. Şu jedweli ýatda saklaň.

$2 \cdot 2 = 4$		$4 : 2$	
$2 \cdot 3 = 6$	$3 \cdot 2$	$6 : 2$	$6 : 3$
$2 \cdot 4 = 8$	$4 \cdot 2$	$8 : 2$	$8 : 4$
$2 \cdot 5 = 10$	$5 \cdot 2$	$10 : 2$	$10 : 5$
$2 \cdot 6 = 12$	$6 \cdot 2$	$12 : 2$	$12 : 6$
$2 \cdot 7 = 14$	$7 \cdot 2$	$14 : 2$	$14 : 7$
$2 \cdot 8 = 16$	$8 \cdot 2$	$16 : 2$	$16 : 8$
$2 \cdot 9 = 18$	$9 \cdot 2$	$18 : 2$	$18 : 9$

Iki-ikiden sanaň.

2	4	6	8	10	12	14	16	18

2. Mysallary düşündirip çözüň:

$2 : 2 = \square$ $8 : 2 = \square$ $14 : 2 = \square$
 $4 : 2 = \square$ $10 : 2 = \square$ $16 : 2 = \square$
 $6 : 2 = \square$ $12 : 2 = \square$ $18 : 2 = \square$

3. 18 kg tüwi 2 sany halta deň bölüp salyndy. Her bir halta näçe kilogramdan tüwi salnydyr?
4. 14 kg mäş 7 sany halta deň bölüp salyndy. Her bir halta näçe kilogramdan mäş salnydyr?
5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

2 kg 2 kg 2 kg 2 kg 2 kg

Her bir haltajykdaky peçenyäniň massasy 2 kg. 5 sany haltajykdaky peçenyeleriň massasy näçe?

6. Jedwel boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

	1 sany bankadaky şerbet	Bankalar sany	Hemme bankadaky şerbet
	2 litr	6 sany	?
	2 litr	?	12 litr
	?	6 sany	12 litr

7. Jeren şarlary 2 sanydan edip ýüpe daňdy. Şeýle 6 sany daňyda näçe şar bar?

8. $20 + 20 + 20$ | $25 + 25 + 25$ | $30 + 30 + 30$
 $70 - (20 + 20)$ | $90 - (25 + 25)$ | $90 - (30 + 30)$

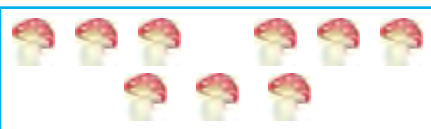
3 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 3-E BÖLMEK

1.

$$3 + 3 = 6$$

$$3 \cdot 2 = \square$$

$$3 + 3 + 3 = 9$$

$$3 \cdot 3 = \square$$

$$3 + 3 + 3 + 3 = 12$$

$$3 \cdot 4 = \square \square$$

$$3 + 3 + 3 + 3 + 3 = 15$$

$$3 \cdot 5 = \square \square$$

Köpeltmek jedwelini ýatda saklaň:

$$3 \cdot 2 = 6$$

$$3 \cdot 4 = 12$$

$$3 \cdot 3 = 9$$

$$3 \cdot 5 = 15$$

2. $3 \cdot 2 + 3$ $3 \cdot 3 + 3$ $3 \cdot 4 + 3$ $3 \cdot 5 + 3$

3. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

3 kg

? kg

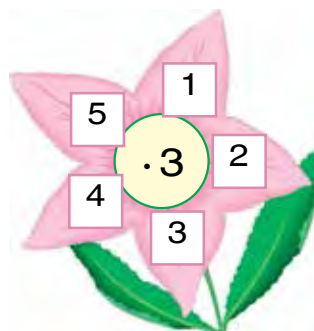
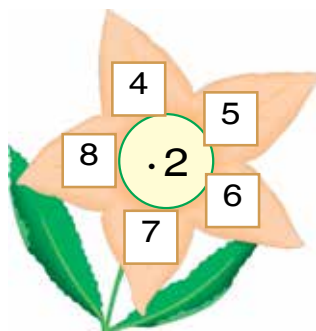
4. Goşmaga degişli mysallary köpeltmäge degişli mysallar bilen çalşyryp çözüň:

Nusga: $3 + 3 = 3 \cdot 2$

$3 + 3 + 3$ | $3 + 3 + 3 + 3$ | $3 + 3 + 3 + 3 + 3$

5. Akbar 16 sany reňkli galamlary 2 guta deň edip ýerleşdirdi. Ol her bir guta näçe sanydan galam ýerleşdiripdir?

6. Mysallary düşündirip çözüň:

7. 1 bidonda 3 litr pagta ýagy bar. 3 bidonda näçe litr pagta ýagy bar? 5 bidonda näçe?

8. Deňeşdiriň:

$$3+3 \square 3 \cdot 2$$

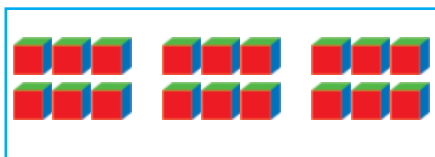
$$3+3+3+3 \square 3 \cdot 5$$

$$3+3+3 \square 3 \cdot 4$$

$$3+3+3+3+3 \square 3 \cdot 3$$

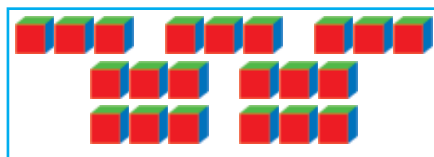

1. Mysallaryň çözülişini düşündiriň:

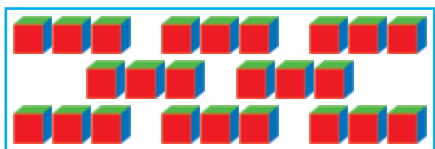
$$3+3+3+3+3+3=18$$

$$3 \cdot 6 = \square \square$$

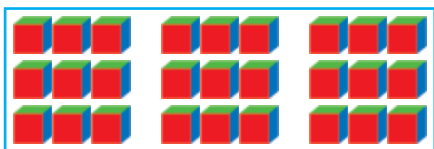
$$3+3+3+3+3+3+3=21$$

$$3 \cdot 7 = \square \square$$

$$3+3+3+3+3+3+3+3=24$$

$$3 \cdot 8 = \square \square$$

$$3+3+3+3+3+3+3+3+3=27$$

$$3 \cdot 9 = \square \square$$

Köpeltmek jedwelini ýatda saklaň:

$$3 \cdot 6 = 18$$

$$3 \cdot 8 = 24$$

$$3 \cdot 7 = 21$$

$$3 \cdot 9 = 27$$

2. Bir tarelkada 3 sany limon bar. Şeýle 6 tarelkada näçe limon bar?

3. $3 \cdot 6 + 3$ | $3 \cdot 7 + 3$ | $3 \cdot 8 + 3$ | $3 \cdot 9 + 3$

4. Bir banka 3 litr ülje şerbeti gidýär. 8 banka şerbet guýlandan soň ýene 16 litr şerbet artyp galdy. Ilkibaşda näçe litr ülje şerbeti bolupdyr?

5. Birinji köpeldiji 3, ikinji köpeldiji 5. Köpeltmek hasylyny tapyň.

6. Her bir şarfa 3 top ýüň ýüplük giden bolsa, şeýle 7 şarfa näçe top ýüň ýüplük gidipdir?

7. Deňeşdiriň:

$3 \cdot 2 \square 3 \cdot 6$ | $2 \cdot 7 \square 3 \cdot 4$ | $2 \cdot 8 \square 3 \cdot 8$
 $3 \cdot 7 \square 3 \cdot 3$ | $3 \cdot 9 \square 2 \cdot 9$ | $3 \cdot 5 \square 2 \cdot 6$

1. Jedwelden jogaby 15, 18, 21, 24, 27-ä deň bolan mysallary tapyň.

$$3 \cdot 3 = 9$$

$$3 \cdot 4 = 12$$

$$3 \cdot 5 = 15$$

$$3 \cdot 6 = 18$$

$$3 \cdot 7 = 21$$

$$3 \cdot 8 = 24$$

$$3 \cdot 9 = 27$$

$$4 \cdot 3$$

$$5 \cdot 3$$

$$6 \cdot 3$$

$$7 \cdot 3$$

$$8 \cdot 3$$

$$9 \cdot 3$$

$$9 : 3$$

$$12 : 3$$

$$15 : 3$$

$$18 : 3$$

$$21 : 3$$

$$24 : 3$$

$$27 : 3$$

$$12 : 4$$

$$15 : 5$$

$$18 : 6$$

$$21 : 7$$

$$24 : 8$$

$$27 : 9$$

Üç-üçden sanaň.

								
								
								
3	6	9	12	15	18	21	24	27

2. $3:3=\square$ $12:3=\square$ $21:3=\square$
 $6:3=\square$ $15:3=\square$ $24:3=\square$
 $9:3=\square$ $18:3=\square$ $27:3=\square$

3. Meseläniň şertiniň suratyny çyzyň we ony çözüň:

Bakda 27 litr benzin bardy. Bu benzin 3 gaba deň edip salyndy. Her bir gaba näçe litrden benzin guýuldy?

4. 21 kg şeker bardy. Bu şeker 3 kg-dan edip haltajyklara salyndy. Näçe haltajyk gerek bolupdyr?
 5. Jedweldäki aňlatmalaryň bahasyny tapyň:

Köpeldiji	3	3	3	3	3	3	3
Köpeldiji	3	4	5	6	7	8	9
Köpeltmek hasyly							

6. Uzynlygy 18 sm bolan lenta alyň we ony 3 sm-dan böleklere bölüň. Näçe bölek emele geldi?
 7. Mysallary çözüň:

$3 \cdot 7 + 9$		$15 : 3 + 25$		$3 \cdot 9 - 7$
$8 \cdot 2 + 4$		$27 : 3 - 9$		$7 \cdot 2 - 4$

1. Meseleleriň çözülişini düşündiriň:

1) Tarelkalaryň hersine 2 sanydan armyt goýuldy. 10 sany armyt näçe tarelka goýuldy? Artyp galan armyt barmy?

2) Öňki meseledäki 10 sanyny 7, 8, 9 sanlary bilen çalşyryň we suratdan peýdalanyp, özüňiz täze mesele düzüp çözüň.

3) 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10 sanlarynyň haýsylary 2-ä bölünýär?

2-ä bölünýän sanlara **jübüt** sanlar, 2-ä bölünmeýän sanlara **täk** sanlar diýilýär.

2. 13, 15, 16, 8, 12, 6, 18, 21, 23, 24 sanlar hataryndan öň hemme jübüt sanlary, soň hemme tak sanlary göçürip ýazyň.

3. Gülnara jorasy iki disk sowgat etdi. Birinji diskde 3 sany multfilm, ikinji diskde bolsa ondan 3 esse köp multfilm ýazylan. Iki diskde näçe multfilm ýazylypdyr?

4.

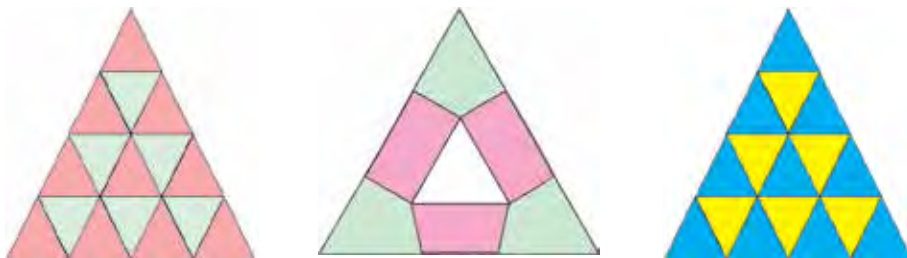
Bölüniji	6	9	12	15	18	21	24	27
Bölüji	3	3	3	3	3	3	3	3
Paý								

5. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:
Nusga: $(58 - 43) : 3 = 5$

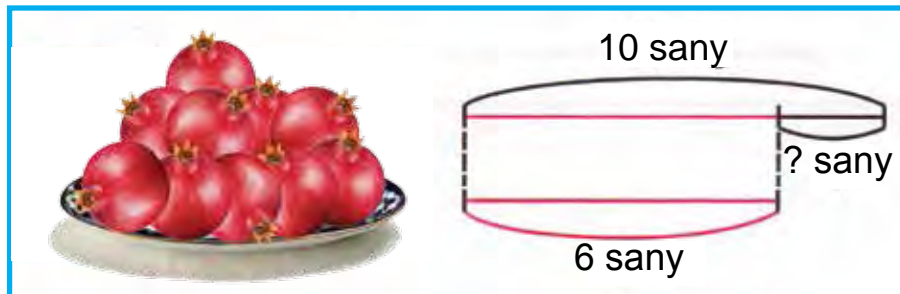
$$\begin{array}{r} 58 \\ -43 \\ \hline 15 \end{array} \quad 15 : 3 = 5$$

$$\begin{array}{|l|l|l|} \hline (38 - 26) : 3 & (16 + 11) : 3 & 3 \cdot 6 + 12 \\ \hline (70 - 49) : 3 & (10 + 10) : 2 & 2 \cdot 9 + 12 \\ \hline \end{array}$$

6. Suratdaky şekilleri depderiňize çyzyň we olary reňkläň:

7. Çyzgy esasynda mesele düzün we ony çözüň:

8. Iki kesim çyzyň: $AB=7$ sm 4 mm, CD kesim bolsa ondan 3 mm gysga bolsun.

$$\begin{array}{|l|l|l|} \hline 9. \quad 14 : 2 + 43 & 3 \cdot 7 - 21 & (45 - 30) : 3 \\ \hline 18 : 3 + 24 & 3 \cdot 8 - 20 & (56 - 40) : 2 \\ \hline \end{array}$$

4 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 4-E BÖLMEK

1.

Köpeltmek jedwelini ýatda saklaň:

$$4 \cdot 4 = 16$$

$$4 \cdot 6 = 24$$

$$4 \cdot 8 = 32$$

$$4 \cdot 5 = 20$$

$$4 \cdot 7 = 28$$

$$4 \cdot 9 = 36$$

2. $4 \cdot 2 + 4$ $4 \cdot 3 + 4$ $4 \cdot 4 + 4$ $4 \cdot 5 + 4$

$$4 \cdot 6 + 4$$

$$4 \cdot 7 + 4$$

$$4 \cdot 8 + 4$$

$$4 \cdot 9 + 4$$

3. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

4 kg

? kg

4. $3 \cdot 5$ we $4 \cdot 6$ $21 : 3$ we $16 : 4$ $20 : 4$ we $36 : 4$

5. Şekilleriň ikisindäki sanaw çöpleriniň sany deň bolar ýaly birinji şekile näçe sanaw çöpi gerek bolar?

6. Aýallar halatyna 4 m mata gidýär.

9 sany şeýle halata näçe metr mata gidýär?

7. $(47 - 46) \cdot 16$ | $(42 - 27) : 3$ | $(17 + 13) : 10$

$(28 + 22) : 10$ | $(15 + 12) : 3$ | $(32 + 28) : 10$

1. Jedwelden peýdalanyp, jogaby 24, 28, 32, 36-a deň bolan mysallary tapyň:

$4 \cdot 4 = 16$		$16 : 4$	
$4 \cdot 5 = 20$	$5 \cdot 4$	$20 : 4$	$20 : 5$
$4 \cdot 6 = 24$	$6 \cdot 4$	$24 : 4$	$24 : 6$
$4 \cdot 7 = 28$	$7 \cdot 4$	$28 : 4$	$28 : 7$
$4 \cdot 8 = 32$	$8 \cdot 4$	$32 : 4$	$32 : 8$
$4 \cdot 9 = 36$	$9 \cdot 4$	$36 : 4$	$36 : 9$

2. Bir tarelkada 4 sany nar bar. Şeýle 8 sany tarelkada näçe nar bar?

3. $4 \square 8 = 32$ $24 \square 4 = 6$ $36 \square 4 = 9$

4. Çagalar bagy üçin 20 sany gurjak getirildi. Olar 4 topara deň edip paýlandy. Her bir topara näçe sanydan gurjak berlipdir?

5. Jedweli dolduryň:

Köpeldiji	4	4	4	4	4	4	4
Köpeldiji	3	4	5	6	7	8	9
Köpeltmek hasyly							

6. Güldanlaryň hersine 4 sanydan gül goýmaly. 16 sany gül üçin näçe güldan gerek?

7. $12 : 4 = \square$ $24 : 4 = \square$ $32 : 4 = \square$
 $16 : 4 = \square$ $28 : 4 = \square$ $36 : 4 = \square$

5 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 5-E BÖLMEK

1. 5 10 15 20 25 30 35 40 45

$5 \cdot 5 = 25$		$25 : 5$	
$5 \cdot 6 = 30$	$6 \cdot 5 = 30$	$30 : 5$	$30 : 6$
$5 \cdot 7 = 35$	$7 \cdot 5 = 35$	$35 : 5$	$35 : 7$

2. Bir haltada 5 kg mäş bar. 7 sany şeýle haltada näçe kilogram mäş bar?
3. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

5 litr

? litr şerbet

4. $5 \cdot 5 + 15$ $30 : 5 \cdot 2$ $5 \cdot 5 + 20$
 $5 \cdot 7 - 30$ $25 : 5 \cdot 3$ $5 \cdot 6 + 30$
 $4 \cdot 7 + 20$ $20 : 4 \cdot 5$ $4 \cdot 6 + 14$
5. 25, 26, 30, 32, 35, 40 sanlarynyň haýsysy 5-e bölünýär?
6. Ussahanada 30 sany stul we stullardan 5 esse kem stollar taýýarlandy. Jemi näçe stol we stul taýýarlanyladyr?

7. $5 \cdot 3 + 25$ $5 \cdot 5 - 15$ $5 \cdot 7 + 35$
 $5 \cdot 4 + 20$ $5 \cdot 6 + 10$ $4 \cdot 9 - 30$

1. Jedweli ýatda saklaň:

$5 \cdot 5 = 25$		$25 : 5$	
$5 \cdot 6 = 30$	$6 \cdot 5$	$30 : 5$	$30 : 6$
$5 \cdot 7 = 35$	$7 \cdot 5$	$35 : 5$	$35 : 7$
$5 \cdot 8 = 40$	$8 \cdot 5$	$40 : 5$	$40 : 8$
$5 \cdot 9 = 45$	$9 \cdot 5$	$45 : 5$	$45 : 9$

2. $5 \cdot 2 \square 4 \cdot 9$ | $8 \cdot 3 \square 6 \cdot 4$ | $40 : 5 \square 36 : 4$
 $5 \cdot 5 \square 3 \cdot 7$ | $7 \cdot 5 \square 5 \cdot 7$ | $45 : 5 \square 36 : 4$

3. Teplisadan bir çemen üçin 5 sany gül ýoldular. 9 sany şeýle çemen üçin näçe gül ýolupdyrlar?

4. Jedweli dolduryň:

Bölüniji	15	20	25	30	35	40	45
Bölüji	5	5	5	5	5	5	5
Paý							

5. Uzynlygy 9 sm-e deň lenta çyzyň we ony eplemek bilen üç sany deň bölege bölüň. Bölekleriň hersinde näçe santimetr lenta bar?

6. Dükana hersinde 10 kg-dan 5 ýaşik şetdaly getirildi. Öýläne çenli 40 kg şetdaly satyldy. Satylmaly ýene näçe kilogram şetdaly galdy?

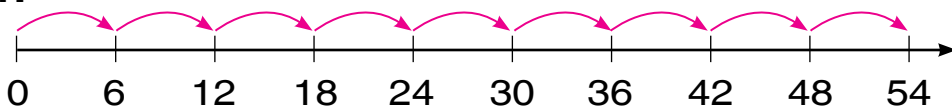
7. $(18 + 17) : 5$ | $(65 - 25) : 8$ | $5 \cdot (6 + 4)$
 $(79 - 34) : 5$ | $(19 + 16) : 7$ | $4 \cdot (7 + 3)$

6 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 6-A BÖLMEK

1.

Ýatda saklaň:

$$6 \cdot 6 = 36$$

$$36 : 6$$

$$6 \cdot 7 = 42$$

$$7 \cdot 6$$

$$42 : 6$$

$$42 : 7$$

2. Surat esasynda mesele düzün we ony çözün:

6 sany

6 tarelkada — ? sany

$$\begin{array}{l|l|l} 3. & 6 \cdot 6 + 24 & 7 \cdot 6 - 22 & (70 - 28) : 6 \\ & 6 \cdot 7 - 42 & 5 \cdot 6 + 30 & (19 + 17) : 6 \end{array}$$

4. Şekilde 1 sany çöpüň ýerini, öýjagaz arka tarapa öwrüler ýaly edip üýtgediň.

5. Deňlemeleri çözün.

$$x \cdot 6 = 12$$

$$18 + x = 29$$

$$26 - x = 13$$

6. Çagalar bagyna 6 düyp tut we 12 düyp çereşnyňa nahaly ekildi. Çereşnyňa tutdan näçe esse köp? Tut çereşnyňadan näçe esse kem?

$$\begin{array}{l|l|l} 7. & 6 \cdot 5 : 10 & 36 : 6 + 34 & 6 \cdot 7 + 18 \\ & 5 \cdot 6 : 10 & 42 : 6 + 13 & 4 \cdot 8 - 30 \end{array}$$

1. Jedwelden 36, 42, 48, 54 alnan mysallary aýdyň:

$6 \cdot 6 = 36$		$36 : 6$	
$6 \cdot 7 = 42$	$7 \cdot 6$	$42 : 6$	$42 : 7$
$6 \cdot 8 = 48$	$8 \cdot 6$	$48 : 6$	$48 : 8$
$6 \cdot 9 = 54$	$9 \cdot 6$	$54 : 6$	$54 : 9$

2. Nahara 4 sany sogan, sogana garanda 2 sany köp käşir, käşirden 4 esse köp kartoşka salyndy. Nahara näçe kartoşka salnypdyr?
3. Taraplary 2 sm we 4 sm bolan gönüburçluk çyzyň. Onuň perimetrini tapyň.
4. Eger $a = 36$, $a = 42$, $a = 48$ bolsa, $a : 6$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.
5. Meseleleriň çözülişini deňeşdiriň:
- 1) Gawunyň massasy 4 kg, garpyz ondan 2 kg agyr. Garpyz näçe kilogram?
 - 2) Gawunyň massasy 4 kg, garpyz ondan 2 esse agyr. Garpyz näçe kilogram?

6. Daýhan hojalygynda bu ýyl 15 sany jaý gurludy. Geçen ýyl bu ýylkydan 6 sany kem jaý gurlupdy. Iki ýylyň içinde jemi näçe jaý gurlupdyr?

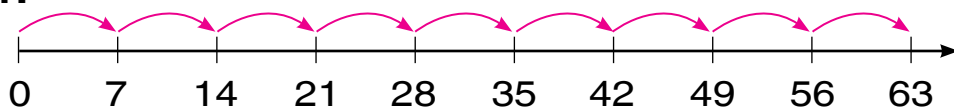
7. $42 : 7 \cdot 3$	$36 : 4 \cdot 3$	$6 \cdot 8 + 40$
$54 : 6 \cdot 2$	$28 : 7 + 4$	$6 \cdot 9 - 24$
$40 + 6 \cdot 5$	$80 - 6 \cdot 9$	$48 : 6 + 12$
$60 - 6 \cdot 8$	$30 + 6 \cdot 7$	$54 : 6 + 21$

7 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 7-Ä BÖLMEK

1.

$$7 \cdot 7 = 49$$

$$49 : 7$$

$$7 \cdot 8 = 56$$

$$8 \cdot 7$$

$$56 : 7$$

$$56 : 8$$

$$7 \cdot 9 = 63$$

$$9 \cdot 7$$

$$63 : 7$$

$$63 : 9$$

2. Dükanda 63 sany doňduryjy bardy. 6 günde her gün 9 sanydan doňduryjy satyldy. Satmak üçin ýene näçe doňduryjy galdy?

$$3. \quad \begin{array}{l} 7 \cdot 7 + 21 \\ 7 \cdot 5 - 30 \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 7 \cdot 4 + 28 \\ 7 \cdot 8 - 50 \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 56 : 7 \cdot 2 \\ 63 : 7 \cdot 3 \end{array}$$

4. Jedweli dolduryň:

Köpeldiji	7	7	7	7	7	7	7
Köpeldiji	3	4	5	6	7	8	9
Köpeltmek hasyly							

5. 1) Birinji köpeldiji 6, ikinji köpeldiji 7, köpeltmek hasylyny tapyň;
2) bölüniji 56, bölüji 7, paýy tapyň.

6. Bir tup limondan 26 sany, ikinji düýpden 16 sany limon ýolundy. Hemme limonlar 7 sany kagyz halta deň edip salyndy. Her bir halta näçe sanydan limon salnyлдыр?

$$7. \quad \begin{array}{l} 7 \cdot 9 - 30 \\ 7 \cdot 7 - 20 \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 56 : 7 + 8 \\ 63 : 9 + 7 \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} 24 : 3 \cdot 2 \\ 32 : 4 \cdot 2 \end{array}$$

1. Jedweli dolduryň:

Bölüniji	21	28	35	42	49	56	63
Bölüji	7	7	7	7	7	7	7
Paý							

2. $(60 - 18) : 7$ | $(29 + 20) : 7$ | $5 \cdot (17 - 9)$
 $(18 + 18) : 6$ | $(35 + 19) : 6$ | $7 \cdot (18 - 12)$

3. Aňlatmalary ýazyň we olaryň bahalaryny tapyň:

1) 7 we 8, 6 we 5, 7 we 9 sanlarynyň köpeltmek hasyly.

2) 56 we 7, 42 we 6, 49 we 7 sanlarynyň paýy.

4. Näçe döwürk çyzyk berlen, olary depderiňize çyzyň:

5. $6 \cdot 7$ $7 \cdot 6$ | $7 \cdot 8$ $7 \cdot 5$ | $42 : 7$ $56 : 7$
 $7 \cdot 4$ $7 \cdot 3$ | $6 \cdot 5$ $7 \cdot 8$ | $21 : 3$ $21 : 7$

6. Bir halata 3 m mata gitse, 21 metr matadan näçe halat tikmek mümkin?

7. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň.

$8 \cdot \square = 48$

$\square \cdot 7 = 49$

$42 : \square = 7$

$5 \cdot \square = 25$

$\square \cdot 8 = 64$

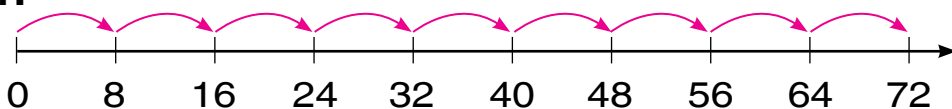
$32 : \square = 8$

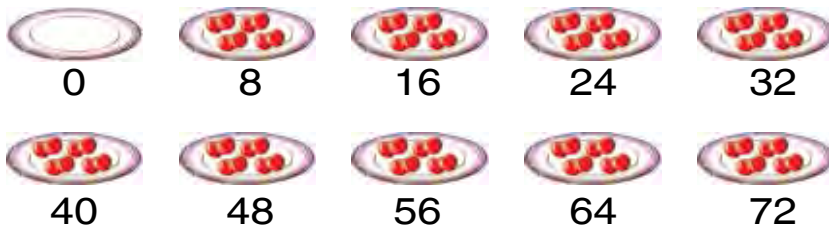
8 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 8-E BÖLMEK

1.

2.

$$8 \cdot 8 = 64$$

$$64 : 8$$

$$8 \cdot 9 = 72$$

$$9 \cdot 8$$

$$72 : 8$$

$$72 : 9$$

3. Her bir bankada 5 kg-dan bal bar. 8 sany şeýle bankada näçe kilogram bal bar?

4. 24, 32, 45, 48 sanlarynyň haýsy biri 8-e bölünýär?

5. Tikiňçilik ussahanasynda 42 m atlasdan 7 sany birmeňzeş köýnek tikildi. 10 sany şeýle köýnege näçe metr atlas gerek bolar?

6. $8 \cdot 5 - 8 \cdot 3$ | $8 \cdot 9 + 8 \cdot 1$ | $72 : 8 - 48 : 6$

$8 \cdot 2 + 8 \cdot 4$ | $7 \cdot 8 - 6 \cdot 6$ | $56 : 8 + 64 : 8$

7. 32 litr şerbet 8 bidona deň edip guýuldy. 40 litr şerbeti guýmak üçin şeýle bidondan näçe gerek?

8. $(28 + 28) : 8$ | $(69 - 29) : 8$ | $28 : (11 - 7)$

$(89 - 25) : 8$ | $(29 + 27) : 8$ | $16 : (11 - 7)$

1. Jedweli dolduryň:

Bölüniji	16	24	40	48	56	64	72
Bölüji	8	8	8	8	8	8	8
Paý							

2. Hojalykdan degirmene 48 halta bugdaý, ondan 8 halta kem arpa getirildi. Degirmene näçe halta arpa getirilipdir?
Meselä, ol iki amal bilen çözüler ýaly edip sorag goýuň.

3. $32 : 8$ | $42 : 6$ | $7 \cdot 8$ | $9 \cdot 4$
 $54 : 6$ | $36 : 6$ | $8 \cdot 8$ | $9 \cdot 6$

4. Her bir döwür çyzygyň uzynlygyny ölçäň:

5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

8 kg

? kg

6. $49 - 72 : 8$ | $7 \cdot 8 + 4 \cdot 6$ | $50 : 5 - 50 : 10$
 $64 - 8 \cdot 8$ | $9 \cdot 5 + 5 \cdot 9$ | $70 : 7 + 20 : 10$

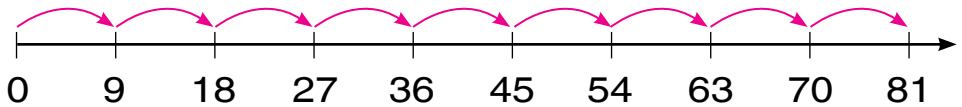
7 Eger $a = 48$, $a = 64$, $a = 72$ bolsa, $a : 8$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

9 SANYNY BIRBELGILI SANA KÖPELTMEK WE 9-A BÖLMEK

1.

Her bir mysalyň jogabyny ýatda saklaň:
 $9 \cdot 9 = 81$ $81 : 9 = 9$

2. 18 top ýüň ýüplükden 2 sany birmeňzeş aýallar kürtekçesi dokaldy. Şeýle 9 sany kürtekçä näçe top ýüplük gerek?
3. Jedwel esasynda berlen mysallary çözüň:

Köpeldiji	9	9	9	9	9	9	9
Köpeldiji	3	4	5	6	7	8	9
Köpeltmek hasyly							

4. Çagalar bagyna 32 sany käse we ondan 4 esse kem çäýnek getirildi. Çagalar bagyna jemi näçe çäýnek we käse getirilipdir?
5. $9 \cdot 9 + 9$ | $81 : 9 \cdot 2$ | $(42 + 14) : 8$
 $8 \cdot 9 - 2$ | $72 : 9 \cdot 4$ | $(83 - 20) : 7$

6. Reňkleýji birinji gün 9 äpişgäni, ikinji gün ondan 2 esse artyk äpişgäni reňkledi. Reňkleýji iki günde näçe äpişgäni reňkläpdir?

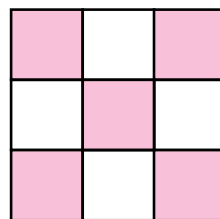
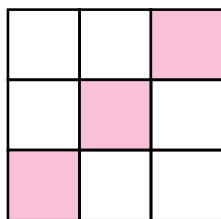
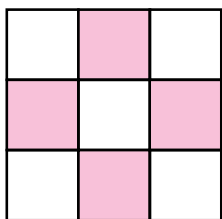
7. $(36 + 28) : 8$ | $(97 - 34) : 9$ | $(20 + 28) : 6$
 $(90 - 18) : 9$ | $(29 + 25) : 9$ | $(58 - 26) : 8$

1. Daýhan hojalygynda 9 sany ýük maşyny, ondan 3 esse kem ýeňil maşyn bar. Daýhan hojalygynda näçe ýeňil maşyn bar?
Meselä, ol iki amal bilen çözüler ýaly edip sorag goýuň.
2. Eger $a = 81$, $a = 63$, $a = 72$ bolsa, $a : 9$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.
3. Jedweldäki aňlatmanyň bahasyny tapyň:

Bölüniji	81	72	63	54	45	36	27
Bölüji	9	9	9	9	9	9	9
Paý							

4. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:
Küşt gurnagynda — 27 okuwçy ←
Şaşka gurnagynda — ?, 7 okuwçy kem
5. Şekilleri depderiňize çyzyň we olary reňkläň:

6. Sport komandasynda 27 sany futbol topy bardy. Oýun möwsümi dowamynda ýene 23 sany futbol topy getirildi. Komandada jemi näçe futbol topy boldy?

7. $(18 + 3) : 3$ | $(68 - 41) : 3$ | $2 \cdot (17 - 8)$
 $(12 + 6) : 2$ | $(56 - 35) : 3$ | $3 \cdot (15 - 6)$

DÜZÜMLI MESELELER

- Meseleleri düşündirip çözüň:
 - Zähmet dersinde Maral 2 sany, Sona bolsa ondan 4 sany artyk aýyjyk ýasady. Sona näçe aýyjyk ýasapdyr?
 - Zähmet dersinde Maral 2 sany, Sona bolsa ondan 4 esse köp aýyjyk ýasady. Sona näçe aýyjyk ýasapdyr?

Sany birnäçe esse artdyrmak üçin sanlar köpeldilýär, birnäçe birlik artdyrmak üçin bolsa sanlar goşulýar.

- Mysallary düşündirip çözüň:

4 san artdyryň				
16	20	24	28	32

4 esse artdyryň				
5	6	7	8	9

- 19 kg almany we 17 kg armydy her bir halta 4 kg-dan edip ýerleşdirildi. Näçe halta gerek bolupdyr?
- Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:
 $18 \square 18 = 1$ $32 \square 4 = 8$ $4 \square 9 = 36$
 $21 \square 21 = 0$ $24 \square 3 = 8$ $3 \square 9 = 27$
- Uzynlygy 16 sm bolan ýüp alyň. Onuň bir bölegini, dördten bir bölegini eplemek arkaly tapyň.
- $3 \cdot 7 + 9$ $21 : 3 + 7$ $(91 - 67) : 3$
 $4 \cdot 9 + 4$ $28 : 4 - 7$ $(19 + 17) : 4$
- Arçanyň beýikligi 16 m, derek bolsa ondan 4 m beýik. Deregiň beýikligi näçe?

1. Surat boýunça berlen meseleleri çözüň we olary deňşdiriň:

1)

16 kg ? 4 kg kem

2)

16 kg ? 4 esse kem

2.

4 san kemeldiň				
8	12	20	15	39

4 esse kemeldiň				
8	24	16	32	28

3. Meseleleriň çözülişini deňşdiriň:

1) Bir kapasada 24 sany, ikinji kapasada 4 sany kem towşan bar. Ikinji kapasada näçe towşan bar?

2) Bir kapasada 24 sany, ikinji kapasada bolsa ondan 4 esse kem towşan bar. Ikinji kapasada näçe towşan bar?

Sany birnäçe birlik kemeltmek üçin sandan şol birlik aýrylýar. Sany birnäçe esse kemeltmek üçin san şol birlige bölünýär.

4. $3 \cdot 6$ $3 \cdot 9$ $3 \cdot 5$ $3 \cdot 8$ $3 \cdot 7$
 $4 \cdot 6$ $4 \cdot 9$ $4 \cdot 5$ $4 \cdot 8$ $4 \cdot 7$

5. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Sarp edildi	Galdy
36 m mata	kostýuma – 16 m jalbara – 14 m	? m

6. Deňlikler dogry bolar ýaly sanlary goýuň:

$20 : \square = 5$ $32 : \square = 8$ $4 \cdot \square = 16$
 $28 : \square = 7$ $36 : \square = 9$ $4 \cdot \square = 24$

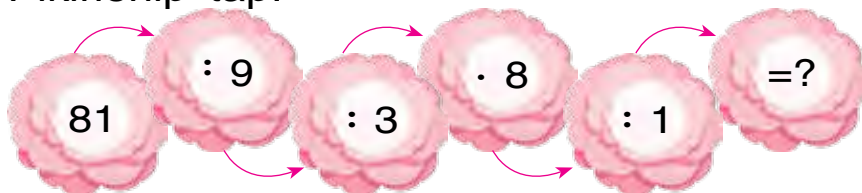
100 İÇİNDE KÖPELTMEK WE BÖLMEK

1. Jedweldäki aňlatmanyň bahasyny tapyň:

Köpeldiji	8	5		8	9	9
Köpeldiji		7	9	8	7	
Köpeltmek hasyly	40		54			81

2. Mekdep bagynda 42 düýp erik agajy bardy. Ondan 6 esse kem nar nahaly oturdyldy. Mekdep bagynda jemi näçe miweli agaç boldy?

3. Pikirlenip tap!

4. $8 \cdot 3 + 8 \cdot 5$ | $7 \cdot 6 - 6 \cdot 7$ | $56 : 8 + 64 : 8$
 $9 \cdot 7 - 6 \cdot 4$ | $5 \cdot 9 + 2 \cdot 9$ | $50 : 5 + 30 : 10$

5. Deňlemeleri çözüň:

$$x : 3 = 9$$

$$x \cdot 3 = 9$$

$$x : 2 = 4$$

6. Uzynlyklary 12 sm bolan lentany 2 deň bölgege bölüň. Bir bölegiň uzynlygyny ölçäň. Ýerine ýetirilen iş boýunça bölmäge degişli mysal düzüň we ony depderiňize ýazyň:

7. $7 \cdot 8 \square 7 \cdot 5$ | $6 \cdot 6 \square 5 \cdot 3$ | $42 : 7 \square 56 : 8$
 $4 \cdot 5 \square 9 \cdot 5$ | $8 \cdot 8 \square 8 \cdot 2$ | $21 : 3 \square 21 : 7$

BIRBELGILI SANLARY KÖPELTMEK JEDWELI

1.

·	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90

2. Hilola enesi bilen 9 düýp reyhan nahaly, ondan 3 esse köp hyna nahalaryny oturtdylar. Olar jemi näçe nahal oturdydyrlar?

3. $64 : 8$ | $81 : 9$ | $45 : 9$ | $32 : 8$
 $72 : 8$ | $72 : 9$ | $24 : 6$ | $16 : 8$

4. $a \cdot 8$, $b : 7$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

a	9	8	7	6
$a \cdot 8$				

b	63	56	49	42
$b : 7$				

5. 36, 37, 45, 81 sanlarynyň haýsy biri 9 ga bölünýär?

6. Bir sargyda 75 sm sim bardy. Simden birnäçe santimetr gyrkyp alyndy we onda 32 sm sim galdy. Näçe santimetr sim gyrkyp alnypdyr?

7. $47 + 54 : 6$ | $69 - 6 \cdot 6$ | $81 : 9 \cdot 3$
 $80 - 21 : 3$ | $35 + 7 \cdot 5$ | $72 : 8 \cdot 4$

BIRBELGILI SANLARY BÖLMEK JEDWELI

1.

4	6	8	10	12	14	16	18	:2
6	9	12	15	18	21	24	27	:3
8	12	16	20	24	28	32	36	:4
10	15	20	25	30	35	40	45	:5
12	18	24	30	36	42	48	54	:6
14	21	28	35	42	49	56	63	:7
16	24	32	40	48	56	64	72	:8
18	27	36	45	54	63	72	81	:9
2	3	4	5	6	7	8	9	

2. Birinji ýaşıkde 16 kg, ikinji ýaşıkde 12 kg çüý bar. 8 kg çüý ulanylandan soň, näçe kilogram çüý galdy?

3. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

3 metr

? metr

4. Amalary çözüň. Aňlatmalaryň bir-birine baglylygyny düşündiriň:

$$6 \cdot 7 = 42$$

$$42 : 6 = 7$$

$$42 : 7 = 6$$

$$3 \cdot 9 = 27$$

$$27 : 3 = 9$$

$$27 : 9 = 3$$

$$9 \cdot 5 = 45$$

$$45 : 9 = 5$$

$$45 : 5 = 9$$

5. Ammarda 27 sany pil, ondan 3 esse kem dymyk bar. Ammarda jemi näçe iş gurallary bar?

ÜLÜŞLER. GEOMETRIK ŞEKİLLER WE ULULYKLAR SANYŇ ÜLŞI

1. 14 sm-lik lentany 2 deň bölege bölüň. Ony depderiňize çyzyň, ýarysyny tapyp reňkläň:

Ýarym – bu islendik bitin zadyň iki deň böleginden biridir.

2. Bir bitin torty alyň. Ony deň ikä bölüň, ikä bölünen bölege ýene deň ikä bölüň:
a) bitin torty görkeziň;
b) tortuň ikiden bir bölegini, üçden bir bölegini, dördten bir bölegini görkeziň:

Bitiniň dördten bir bölegine **çäryek** diýilýär.

3. Uzynlygy 8 sm, 12 sm bolan iki lenta çyzyň. Birinji lentany deň 2-ä, ikinji lentany deň 4 bölege bölüň.
4. Ýaýlary deňlikler dogry bolar ýaly edip goýuň:
 $50 - 18 : 4 = 8$ | $4 \cdot 5 + 27 = 47$ | $36 : 4 + 21 = 30$
5. Narjan 4 kg nabady deň ikä bölüp, haltajyklara ýerleşdirdi. Her bir haltajyga näçe kilogram nabat ýerleşdirilipdir?

$$6. \begin{array}{l} 4 \cdot 4 + 23 \\ 2 \cdot 9 + 12 \end{array}$$

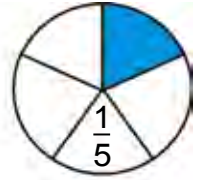
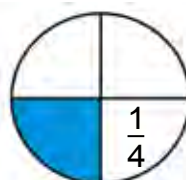
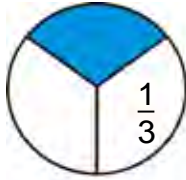
$$\begin{array}{l} 15 : 3 + 45 \\ 21 : 3 + 13 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 59 - 29 + 18 \\ 35 + 35 - 70 \end{array}$$

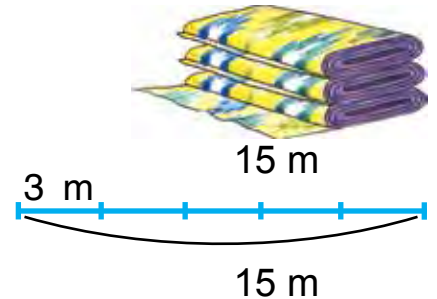
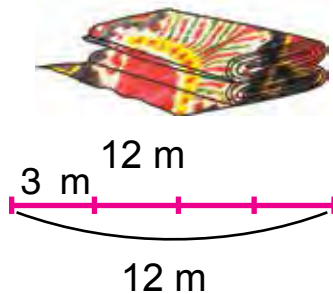
SANYŇ ÜLŞÜNI SÖZLERIŇ ÝA-DA SANLARYŇ KÖMEGINDE ŞEKILLENDIRMEK

1. Her bir tegelek näçe bölege bölünen? Tegelegiň nähili bölegi reňklenen? Üçden bir bölegi sifr bilen nähili ýazylýar? Dörtten bir bölegi nähili? Bäşden bir bölegi nähili?

2. Aziza köýnek tikmek üçin 12 metrlik matadan $\frac{1}{4}$ bölegini gyrkyp aldy. Aziza bir köýnege näçe metr mata gyrkyp alypdyr?
3. Eger her bir köýnege 3 m mata giden bolsa, iki topdan näçe köýnek tikmek mümkin?

4. Lentalaryň uzynlyklaryny ölçäň. Ýaşyl lenta gök lentadan näçe esse uzynlygyny anyklaň.

5. Uzynlygy 16 sm bolan ýüp alyň. Onuň bir bölegini, dördten bir bölegini eplemek bilen tapyň.

6. Her bir bölegi nähili alyndy? Kesimiň belgilenen bölegini okaň.

7. Syýahatçylar 2 sagat ýol ýörediler. Olar bu wagtyň üçden birini derýany kesip geçmäge, galanyňy pyýada ýöremäge sarp etdiler. Syýahatçylar näçe wagt pyýada ýöräpdiler? (wagty minutlarda aňladyň).

8. Aňlatmalaryň bahasyny tapyň:

- 1) 10 we 6, 8 we 10 sanlarynyň köpeltmek hasyly;
- 2) 18 we 3, 90 we 10 sanlarynyň paýy.

BERLEN ŞERTLERE ESASLANYP MESELE DÜZMEK WE ÇÖZMEK

1. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

Aýdym-saz gurnagynda — 28 okuwçy,
Sport gurnagynda — ?, 8 okuwçy kem.

2.

1) Uzynlygy 12 sm bolan lenta alyň. Ony epläp 2 deň bölege bölüň. Her bir bölek bu lentanyň ýarysý hasaplanýar. Lentanyň ýarysý näçe santimetr digini tapyň: $12:2=6$ sm. Ony ölçemek bilen barlap görüň.

2) Lentany eplemek bilen 4 deň bölege bölüň. Şu lentanyň dördten bir böleginiň näçe santimetr bolýandygyny tapyň.

3. $3 \cdot 9 \square 4 \cdot 4$ $16:4 \square 12:3$ $12:4 \square 24:4$
 $4 \cdot 5 \square 3 \cdot 8$ $20:4 \square 15:3$ $3 \cdot 8 \square 4 \cdot 8$

4. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

6 sany 4 wazada — ? sany nar

5. Deňlemeleri çözüň:

$15 + x = 37$ $18 - x = 5$ $3 \cdot x = 21$ $x : 2 = 8$

6. $a = 3$ we $b = 9$ bolsa aňlatmalaryň bahasyny tapyň:

$a \cdot 6 + a$ $a \cdot 7 + a$ $27 : a + a$ $b : 3 + b$

7. Mekdep naharhanasynda 36 sany stol bardy. Olaryň dördten bir bölegi reňklendi. Ýene näçe stol reňklenmeli?

1. 1) Mekdep naharhanasyna 4 sebetde alma getirildi. Sebetleriň hersinde 10 kg-dan alma bolsa, jemi näçe kilogram alma getirilipdir?

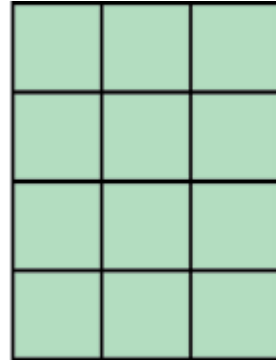
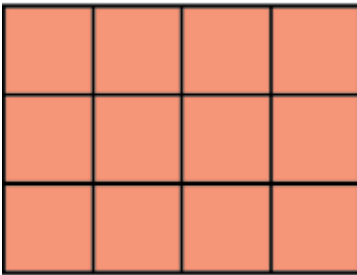
		Bir sebede giden alma	Sebetler sany	Hemme almalaryň massasy
10 kg	10 kg	10 kg	4 sany	? kg
		? kg	4 sany	40 kg
10 kg	10 kg	10 kg	? kg	40 kg

2) Özara ters iki mesele düzüň we ony çözüň.

2. Eger $a = 63$, $a = 72$, $a = 81$ bolsa, $a : 9$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.
3. Aprel aýynyň $\frac{1}{4}$ bölegi bulutly, galan günleri açyk boldy. Aprel aýynda näçe gün açyk bolupdyr?

4. Her bir gönüburçlukda näçe öýjük bar?

5. Gönüburçluk şeklindäki kagyz listini deň iki epläň. Listiň ýarysyny görkeziň. Şu usul bilen tegelegi deň iki bölege bölüň. Tegelegiň ýarysyny görkeziň.

6. Aňlatmalaryň bahasyny tapyň:

- 1) 10 we 6, 8 we 10 sanlarynyň köpeltmek hasyly;
- 2) 18 we 3, 90 we 10 sanlarynyň paýy;
- 3) 2 we 7, 3 we 8 sanlarynyň köpeltmek hasyly;
- 4) 16 we 4, 24 we 4 sanlarynyň paýy.

7. $72 \square 50 = 22$ | $9 \square 4 = 36$ | $28 \square 4 = 7$
 $38 \square 15 = 53$ | $8 \square 2 = 16$ | $24 \square 3 = 8$

1. Aerodromda 4 sany wertolýot we 12 sany samolýot bardy. Samolýot wertolýotlardan näçe esse köp? Wertolýot samolýotlardan näçe esse kem?
2. Mekdep bagyna 4 düýp ülje we 8 düýp behi nahaly oturdyldy. Behi üljedan näçe esse köp? Ülje behiden näçe esse kem?

Ýatda saklaň:

Bir sanyň ikinji sandan näçe esse kemdigini bilmek üçin uly sany kiçi sana bölmeli.

3. Aşakdaky ýumuşlary çözüň:

- 1) Kubikleriň ýarysý näçe?

- 2) Kubikleriň üçden bir bölegi näçe?

- 3) Kubikleriň dörtten bir bölegi näçe?

4. Deňlemeleri çözüň:

$$x \cdot 7 = 49 \quad | \quad 64 : x = 8 \quad | \quad 81 : x = 9 \quad | \quad x \cdot 3 = 12$$

5. Mekdep ussahanasyna degişli mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy	Getirildi	Boldy
Ussahana enjamlary – 36 sany	El byçgysy – 27 sany Rende – 27 sany	? sany

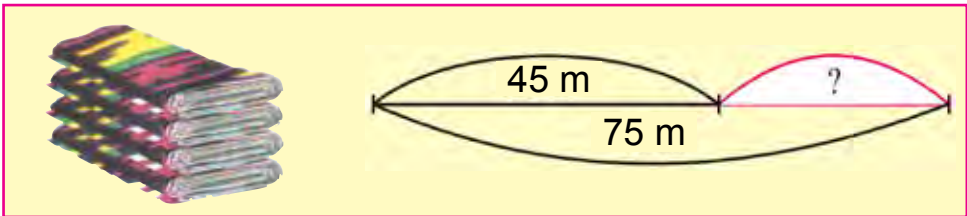
$$6. \quad 5 \cdot 9 - 4 \cdot 8 \quad | \quad 40 : 5 + 32 : 4 \quad | \quad 5 \cdot (11 - 5)$$

$$5 \cdot 8 + 4 \cdot 3 \quad | \quad 36 : 4 - 18 : 3 \quad | \quad 4 \cdot (18 - 9)$$

ÇYLŞYRMYLY MESELELER

1. Gülsere bazardan 24 kg miwe satyn aldy. Miweleriň üçden bir bölegi alma bolsa, üzümden näçe kilogram satyn alypdyr?
1. Işçiler \square m drenaž gazanlaryndan soň ýene gazylanyndan \square m artyk drenaž gazylmaly. Işçiler jemi näçe metr drenaž gazmaly?
2. $4 \cdot 7 \square 5 \cdot 7$ | $16 : 2 \square 32 : 4$ | $63 : 7 \square 18 : 6$
 $3 \cdot 9 \square 6 \cdot 8$ | $24 : 4 \square 24 : 6$ | $40 : 8 \square 40 : 5$
3. 88 sanynyň ýarysyny, 24 sanynyň dörtten bir bölegini tapyň.
4. Çyzgy esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

5. Jeren 27 metr matadan köýnek tikmek üçin üçden bir bölegini gyrkyp aldy. Ol näçe metr mata gyrkyp alypdyr?
6. Düşüp galan sanlary ýerine goýup ýazyň:

$$\begin{array}{l}
 2 \cdot \square = 9 \cdot 2 \quad | \quad 6 \cdot 5 = \square \cdot 6 \quad | \quad 15 : 3 = 25 : \square \\
 8 \cdot \square = 3 \cdot 8 \quad | \quad 9 \cdot 7 = \square \cdot 9 \quad | \quad 18 : 3 = 24 : \square \\
 4 \cdot \square = 9 \cdot 4 \quad | \quad 7 \cdot 8 = \square \cdot 7 \quad | \quad 81 : 9 = 54 : \square
 \end{array}$$

1. Suratda uzynlygy 9 sm we 8 sm bolan iki lenta görkezilen. Birinji lenta deň 3 bölege, ikinjisi bolsa deň 4 bölege bölündi. Lentanyň üçden biri; dörtten biri nämä deň?

2. Düşüp galan sanlary tapyp ýazyň.

$$\begin{array}{r} + 57 \\ 3\Box \\ \hline \Box 9 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 75 \\ 6\Box \\ \hline \Box 1 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 45 \\ 2\Box \\ \hline \Box 9 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 87 \\ \Box 6 \\ \hline 3\Box \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 38 \\ 12 \\ \hline 5\Box \end{array}$$

3. Uzynlygy 15 sm bolan simi 3 deň bölege bölüň. Onuň bir böleginiň uzynlygyny tapyň. Ýerine ýetirilen iş boýunça bölmäge degişli aňlatma düzüň we ony depderiňize ýazyň.
4. «Uýgunlaşma» mysallary dogry ýerine ýetirilenmi?

$$\begin{array}{l} 55 + 32 \\ 97 - 43 \\ 64 + 25 \\ 82 - 41 \end{array} \begin{array}{l} \rightarrow \\ \rightarrow \\ \rightarrow \\ \rightarrow \end{array} \begin{array}{l} 89 \\ 87 \\ 41 \\ 54 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 81 : 9 \\ 54 : 9 \\ 9 \cdot 5 \\ 9 \cdot 7 \end{array} \begin{array}{l} \rightarrow \\ \rightarrow \\ \rightarrow \\ \rightarrow \end{array} \begin{array}{l} 45 \\ 9 \\ 63 \\ 6 \end{array}$$

5. 6 sm uzynlykdaky kesim birnäçe esse uzaldylansoň 18 sm uzynlykdaky kesim emele geldi. Kesim näçe santimetr uzaldylypdyr?

6. Deňlemeleri çözüň:

$$27 + x = 49$$

$$58 - x = 20$$

$$x \cdot 5 = 35$$

$$4 \cdot x = 36$$

$$45 : x = 9$$

$$64 : x = 8$$

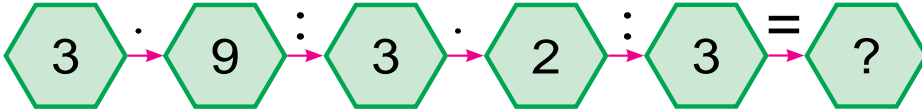

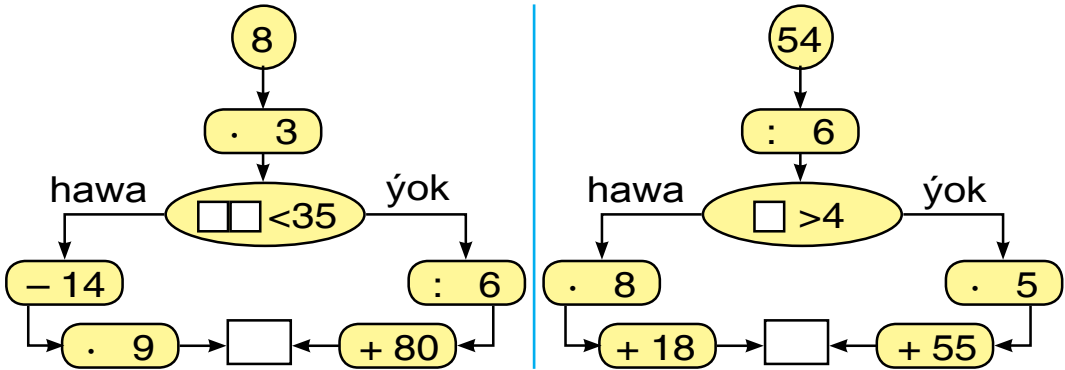
1. Birinji kesimiň dörtten bir bölegini, ikinji kesimiň başdan bir bölegini tapyň.

2. Azyk dükanyna 21 guty konfet we peçenýe getirildi. Olaryň üçden bir bölegi konfet bolsa, näçe guty peçenýe getirilipdir?
3. Mysallary düşündirip çözüň:

4. Jogaby 90 çykmagy üçin haýsy tarapdan ýöremeli? Hasaplamaný dogry çözüň.

5. Meselä degişi shematik surat çekiň we meseläni çözüň.
20 sany tegelegi 5 sanydan edip toparlara bölüdi. Näçe topar emele geldi?

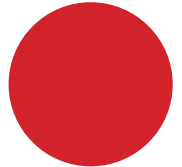
6. $25 : 5 \square 48 : 6$ | $4 \cdot 6 \square 5 \cdot 6$ | $28 : 7 \square 9 \cdot 7$
 $30 : 5 \square 45 : 9$ | $6 \cdot 8 \square 8 \cdot 6$ | $8 \cdot 8 \square 42 : 6$
7. Tikinçide 12 sany ilik bardy. Ol hemme ilikleriň üçden bir bölegini palto dakdy. Tikinçi palto näçe ilik dakypdyr?

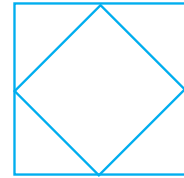
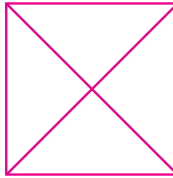
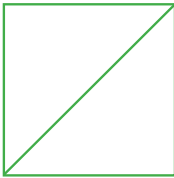
GEOMETRIK ŞEKILLER: KWADRAT, GÖNÜBURÇLUK, ÜÇBURÇLUK, TEGELEK WE OLAR BILEN BAGLY ULULYKLAR

1. Şekilleriň meňzeş we tapawutly taraplaryny aýdyň.

2. Şekilleri depderiňize çyzyň. Şekilleriň hersinde näçe sanydan üçburçluk we näçe sanydan kwadrat bar?

2 üçburçluk
1 kwadrat

8 üçburçluk
1 kwadrat

4 üçburçluk
2 kwadrat

3. Kwadratyň taraplarynyň uzynlyklarynyň jemi 32 sm. Şu kwadratyň bir tarapynyň uzynlygy näçe?
4. Gönüburçlугyň dört sany tarapy deň bölege bölüdi. Onuň dörtten bir bölegi gök, galan bölegi ýaşyl reňke reňklendi. Gönüburçlугyň nähili bölegi ýaşyl reňke reňklenipdir?

5. Öýjagaz gurmak üçin nähili şekillerden peýdalanmak mümkin?

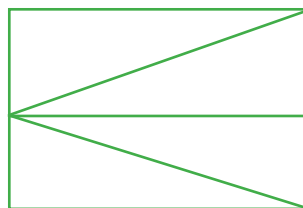
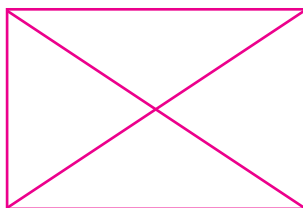
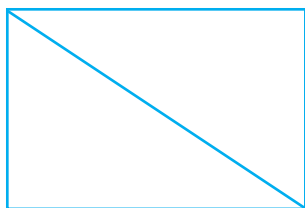

6. Sabyrda 25 sany sanaw çöp bardy. Ol birnäçe aýratyn kwadrat ýasandan soň 1 sany çöp artyp galdy. Sabyr näçe kwadrat ýasapdyr?

7. $8 \cdot 5 \square 7 \cdot 3$ | $28 : 4 \square 30 : 5$ | $35 : 5 \square 49 : 7$
 $6 \cdot 4 \square 5 \cdot 9$ | $45 : 9 \square 45 : 5$ | $42 : 6 \square 35 : 7$

1. Şekilleriň hersine näçe sanydan gönüburçluk, näçe sanydan üçburçluk bar? Şekilleri depderiňize çyzyň we olary reňkläň.

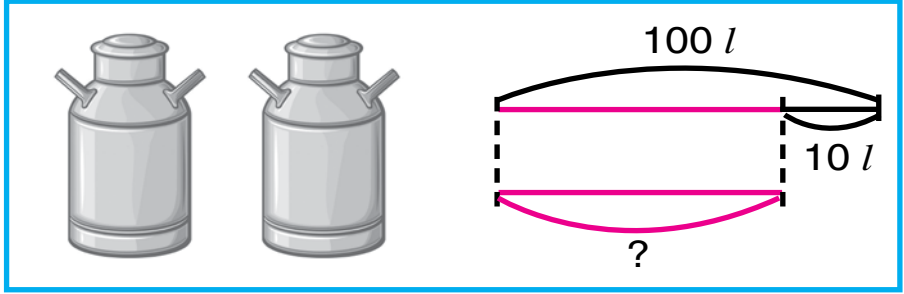
2. Maral 60 sahypaly erteki kitaby okaýar. Ol birinji gün kitabyň üçden bir bölegini okady, ikinji gün bolsa 18 sahypa okady. Okalmadyk ýene näçe sahypa galdy?

3. «Uygulaşma» mysallary dogry ýerine ýetirilipmi?

$48 + 32$ → 39
 $79 - 55$ → 80
 $27 + 12$ → 20
 $45 - 25$ → 24

$56 : 7$ → 40
 $36 : 6$ → 8
 $8 \cdot 5$ → 81
 $9 \cdot 9$ → 6

4. Çyzgy esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

5. Deňlemeleri çözüň.

$$6 \cdot x = 42$$

$$45 + x = 56$$

$$39 - x = 19$$

6. Ýüpüň uzynlygy 18 m. Şu ýüpden uzynlygy 3 m bolan bir bölegi gyrkyp alyndy. Gyrkyp alnan bölek bitin ýüpüň nähili bölegini düzýär?

7. $20 : 10 + 71$

$46 + 36 : 9$

$14 : 7 + 12 : 6$

$18 : 18 + 27$

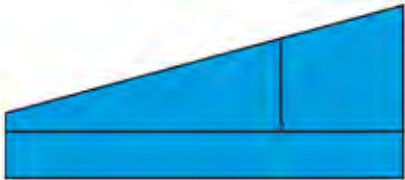
$32 - 32 : 8$

$18 : 2 + 16 : 8$

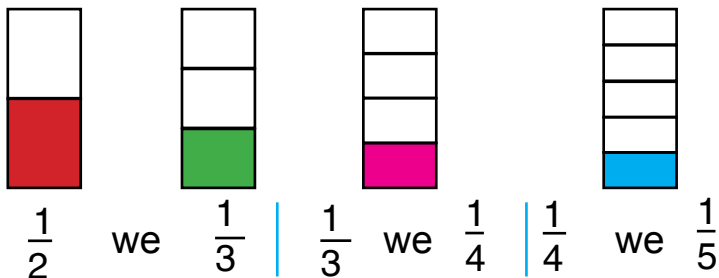

ŞEKILLERİ DEŇEŞDIRMEK WE REŇKLEMEK. BÖLEKLERİ BOÝUNÇA ŞEKİLİ GURMAK WE BÖLEKLERE BÖLMEK

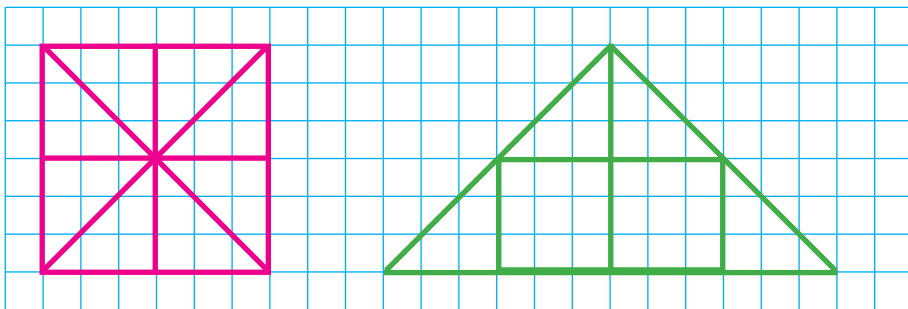
1. Bir tarapy 6 sm, ikinji tarapy ondan 2 esse kiçi bolan gönüburçluk çyzyň. Onuň perimetrini tapyň.
2. Şekilleri deňeşdiriň we olary depderiňize çyzyp, reňkläň.

3. 30 m uzynlykdaky ýüp iki bölege bölündi. Birinji bölegiň uzynlygy bitin ýüpüň $\frac{1}{5}$ bölegini düzdi. Ikinji bölegiň uzynlygy näçe?
4. Suratlary gözden geçiriň we deňeşdiriň.

5. Depderiňize suratdaky şekilleri çyzyň. Onda kwadrat böleklere bölünip, onuň böleklerinden üçburçluk alnan. Iki çyzgydaky birmeňzeş bölekleri birmeňzeş reňke reňkläň:

6. Üçburçlugyň perimetri 12 sm. Onuň bir tarapyň uzynlygy 5 sm-e, ikinji tarapyň uzynlygy 3 sm-e deň. Üçburçlugyň üçünji tarapyň uzynlygyny tapyň.

7. Deňlemeleri çözüň:

$$40 : x = 10$$

$$40 : x = 4$$

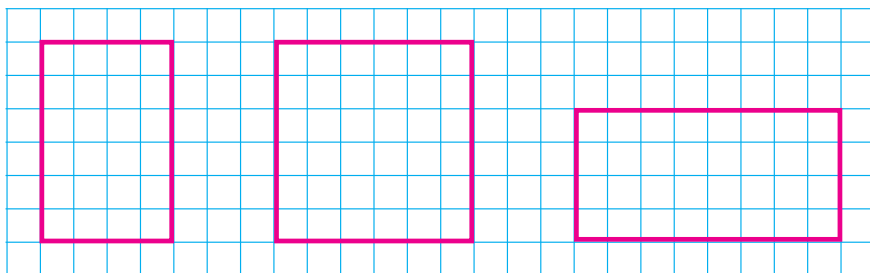
$$20 : x = 20$$

1. Aşakdaky sanlaryň köpeltmek hasylyny bir sütüne, paýyny ikinji sütüne ýazyň we bahasyny tapyň:

$$42 : 7 \quad | \quad 6 \cdot 8 \quad | \quad 35 : 5 \quad | \quad 5 \cdot 9 \quad | \quad 48 : 8 \quad | \quad 6 \cdot 4$$

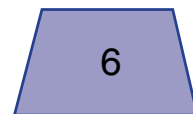
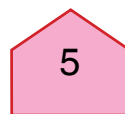
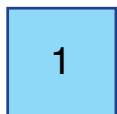
2. Taraplary 2 sm we 3 sm bolan gönüburçluklary tapyň we ony depderiňize çyzyň. Şekilleri sanaw çöpüniň kömeginde gurun.

3. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$5 \square 5 = 25$	$9 \square 3 = 27$	$8 \square 2 = 16$
$5 \square 5 = 1$	$9 \square 3 = 3$	$8 \square 2 = 4$
$5 \square 5 = 10$	$9 \square 3 = 12$	$8 \square 2 = 10$
$5 \square 5 = 0$	$9 \square 3 = 6$	$8 \square 2 = 6$

4. Bu şekiller näme diýlip atlandyrylýar? Olaryň arasynda gönüburçluklary tapyň.

5. Dükanda bir günde 34 sany stol, ondan 6 sany artyk stul, stuldan 5 esse kem şkof satyldy. Näçe şkof satylypdyr?

6. $16 : 2 + 16 : 4$ | $25 + 15 : 3$ | $40 : 10 + 56$
 $18 : 3 + 18 : 2$ | $28 - 41 : 3$ | $50 : 10 + 39$

BÖLÜNIJINI, BÖLÜJINI, PAÝY WE GALYNDYNY ÇYZGYDA AŇLATMAK

- Sanaw çöplerinden peýdalanyp, paýy tapyň:
 - 1) bölüniji 16, bölüniji 2, paýy tapyň;
 - 2) bölüniji 18, bölüniji 3, paýy tapyň;
 - 3) bölüniji 24, bölüniji 6, paýy tapyň;
 - 4) bölüniji 45, bölüniji 5, paýy tapyň.

- Tikinçide 25 sany ilik bardy. Köýnekleriň hersine 6 sanydan ilik dakdy. Şu ilikler näçe köýnege ýeter we näçe ilik artyp galar?

Çözülişi: $25 : 6 = 4$ (1 galyndy)

25 – bölüniji, 6 – bölüji, 4 – paý, 1 – galyndy

- Mysallary düşündirip çözüň.

$16 : 5$ | $23 : 4$ | $49 : 8$ | $51 : 7$ | $17 : 3$
 $19 : 3$ | $37 : 6$ | $47 : 9$ | $15 : 2$ | $25 : 6$

- Ýaşikde 19 kg apelsin bardy. Her bir sebede 9 kg-dan apelsin salyndy. Şu apelsinler näçe sebede salnypdyr we näçe kilogram apelsin artyp galyndy?

5. Kostýuma 3 m mata gidýär. Bir topda 13 m mata bar. Şu matadan näçe kostýum çykýar? Hasan meseläni şeýle çözdí: $13 : 3 = 4$ (1 galyndy)

Husan bolsa meseläni şeýle çözdí:

$13 : 3 = 3$ (4 galyndy)

Haýsy okuwçy meseläni dogry çözüpdir?

6. 1) 20-den 30-a çenli bolan sanlardan haýsylary 3-e, 4-e, 5-e, 6-a galyndysyz bölünýär?

2) 30-dan 40-a çenli bolan sanlardan haýsylary 4-e, 5-e, 6-a, 7-ä galyndysyz bölünýär?

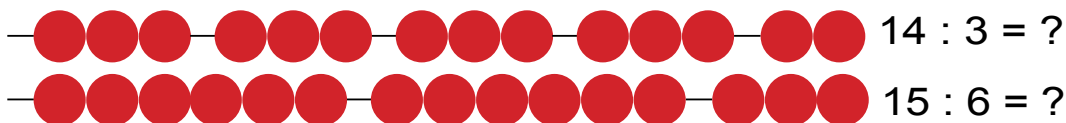

7. $57 : 8 = 7$ (galyndy) | $49 : 6 = 8$ (galyndy)
 $73 : 9 = 8$ (galyndy) | $82 : 9 = 9$ (galyndy)
 $36 : 5 = 7$ (galyndy) | $37 : 9 = 4$ (galyndy)

8. Taraplary 4 sm we 6 sm bolan gönüburçlugy depderiňize çyzyň. Onuň perimetrini tapyň.

1. Birinji operator bir günde kompýuterde 6 sagatda 24 sahypa, ikinji operator şunça wagtda 30 sahypa ýygýar. Haýsy operator bir günde köp sahypa ýygýar we näçe sahypa artyk ýygýar?

2. Suratdan peýdalanyp, galyndyly bölmegi çözüň.

3. Galyndyly bölmegi çözüň:

$13 : 2$ $23 : 7$ $19 : 5$ $37 : 6$ $46 : 9$

4. 40 sany reňkli galamy hersinde 6 sanydan edip gutulara salmaly. Näçe guty gerek bolar? Näçe galam artyp galar?
5. Eger $a = 45$, $a = 36$, $a = 54$ bolsa, $a : 9$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

6. Mekdep kitaphanasyna 100 sany derslik getirildi. Hersinde 23 okuwçy bolan dört synpyň çagalaryna bir sanydan derslik berildi. Kitaphanada ýene näçe derslik galyndyr?
7. Düşürlip galdyrylan sanlary goýuň.

$$40 : 9 = \square \text{ (4 galyndy)} \quad | \quad 57 : 8 = 7 \text{ (}\square\text{ galyndy)}$$

$$64 : 9 = \square \text{ (1 galyndy)} \quad | \quad 46 : 9 = 5 \text{ (}\square\text{ galyndy)}$$

1. 1) Maral 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 sanlaryndan her haýsysynyň aşagyna 2-ä, 3-e, 4-e bölmekden çykan galyndylary ýazdy. Maralyň jedweli dogry doldurandygyny tegelejeklerden (çöplerden) peýdalanyp barlaň:

	10	11	12	13	14	15	16
: 2	0	1	0	1	0	1	0
: 3	1	2	0	1	2	0	1
: 4	2	3	0	1	2	3	0

- 2) Sany 2-ä, 3-e, 4-e bölende iň uly galyndy näçä deň bolar?

2. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

1-nji bedrede – 12 kg	←	1-nji bedrede – 12 kg	←
2-nji bedrede – ?,		2-nji bedrede – ?,	
2 kg kem _____		2 esse kem _____	

3. Paýy we galyndyny tapyň:

84 : 9		38 : 4		46 : 9		22 : 7
43 : 7		73 : 9		65 : 8		13 : 3

4. Gönüburçlugaň perimetri 22 sm. Onuň ini 4 sm. Gönüburçlugaň uzynlygyny tapyň.

5. $(17 + 11) : 4$ | $(67 - 43) : 3$ | $(29 + 20) : 7$
 $(11 + 10) : 3$ | $(18 + 14) : 4$ | $(35 + 19) : 6$

6. 36, 73, 45, 81, 63 sanlarynyň haýsy biri 9-a galyndysyz bölünýär?

1. $18 : 2 + 21$ | $32 - 32 : 4$ | $18 - 18 : 2$
 $14 : 2 + 47$ | $36 + 36 : 4$ | $50 + 20 : 4$

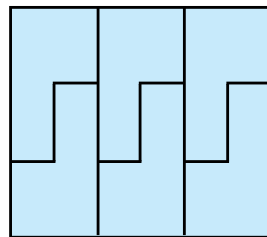
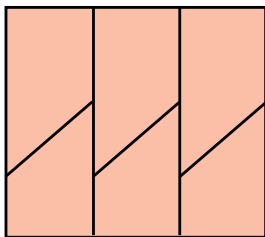
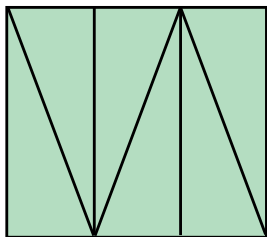
2. Mysalni düşündirip çözüň.

$30 : 10 = \square$

$5 \cdot 6 = \square \square$		$3 \cdot 8 = \square \square$
$45 : 9 = \square$		$24 : 6 = \square$
$9 \cdot 5 = \square \square$		$4 \cdot 9 = \square \square$

3. Hojalyk teplisadan şähere 2 maşyn limon ugratdy. Birinji maşynda 27 ýaşık, ikinji maşynda birinjidäkiden 3 ýaşık artyk limon ugratdy. Teplisadan şähere ikinji maşynda näçe limon ugradylypdyr?

4. Şekilleri böleklere bölüň.

5. $12:3$ we $15:3$ | $28:4$ we $18:2$ | $16:4$ we $20:4$
 $15:5$ we $12:4$ | $18:9$ we $28:7$ | $20:5$ we $16:2$

6. Meselä degişli surat çyzyň we ony çözüň:
 4 sany towşanyň hersine 3 sanydan käşir berildi. Towşanlara jemi näçe käşir berlipdir?

7. $16 : 2 + 16 : 4$ | $25 + 15 : 3$ | $40 : 10 + 56$
 $18 : 3 + 18 : 2$ | $28 - 21 : 3$ | $50 : 10 + 39$

1. Meseleler we olaryň çözülişi nämesi bilen meňzeş, nämesi bilen tapawutlanýar?

1) Gülnara birinji gün kitabyň 8 sahypasyny, ikinji gün birinji gündäkiden 3 sahypa artyk okady. Gülnara ikinji gün näçe sahypa kitap okapdyr?

2) Gülnara birinji gün kitabyň 8 sahypasyny, ikinji gün birinji gündäkiden 3 esse artyk sahypa okady. Gülnara ikinji gün näçe sahypa kitap okapdyr?

2. $3 \cdot 4 \square 4 \cdot 3$ | $12 : 3 \square 12 : 4$ | $24 : 4 \square 24 : 6$
 $4 \cdot 5 \square 4 \cdot 7$ | $21 : 3 \square 28 : 4$ | $32 : 4 \square 36 : 4$

3. Surat esasynda mesele düzün we ony çözüň:

6 kg

4 bedrede — ? kg

4. Birinji sütüne sanlaryň köpeltmek hasylyny, ikinji sütüne sanlaryň paýyny ýazyň:

36 : 4 | 4 · 7 | 3 · 9 | 27 : 3 | 18 : 3 | 4 · 5.

5. Jedwel esasynda mesele düzün we ony çözüň:

Bir bankadaky alma şerbeti	Bankalar sany	Hemme bankadaky alma şerbetiniň massasy
2 litr	9 sany	? litr
2 litr	? sany	18 litr
? litr	9 sany	18 litr

Özara ters iki mesele düzün we ony çözüň.

6. Bir tarapy 5 sm, ikinji tarapy ondan 3 sm kiçi bolan gönüburçluk çyzyň. Onuň perimetrini tapyň.

7. Deňlikler dogry bolar ýaly ýaýlary ýerbe-ýer goýuşdyryň:

$$50 - 10 + 30 = 70$$

$$15 + 3 \cdot 5 = 30$$

$$80 - 50 + 10 = 20$$

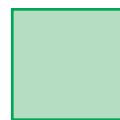
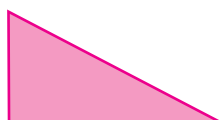
$$60 - 24 : 4 = 9$$

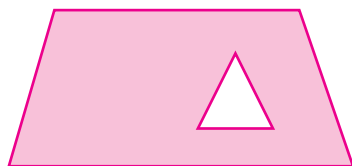
GÖNÜBURÇLUGYŇ WE KWADRATYŇ MEÝDANY

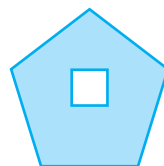
1. Aşakdaky şekilleriň meýdanlaryny göz çaky bilen deňeşdiriň:

2. 1)

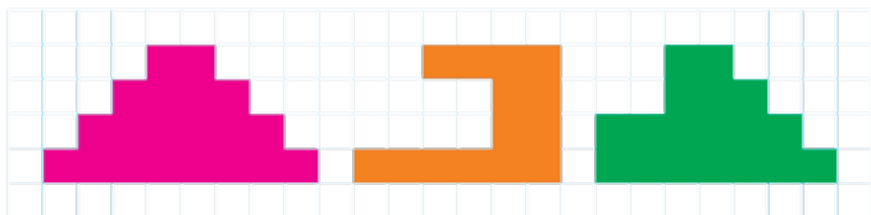

- 2)

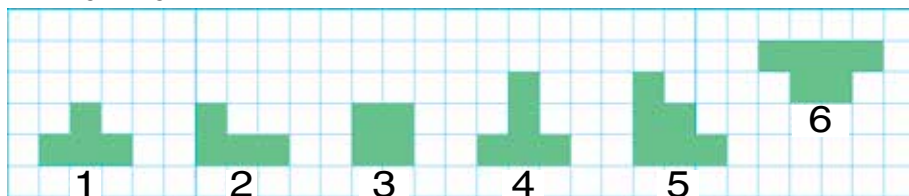

1-nji şekilde üçburçluk dörtburçlugaň içine doly ýerleşipdir; 2-nji şekilde kwadrat başburçlugaň içine doly ýerleşipdir. Bu üçburçlugaň meýdany dörtburçlugaň meýdanyndan kiçi, kwadratyň meýdany bolsa başburçlugaň meýdanyndan kiçidigini aňladýar. **Meýdan** – bu ölçemek mümkin bolan ululyk.

3. Her bir şekildäki deň kwadratjyklary sanap, şekilleriň meýdanyny deňeşdiriň. Şekilleriň meýdanyny çak edip, üstme-üst goýup deňeşdirmek mümkinmi?

4. Meýdany deň bolan şekilleriň tertip nomerlerini ýazyň:

5. Surat we çyzgy esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

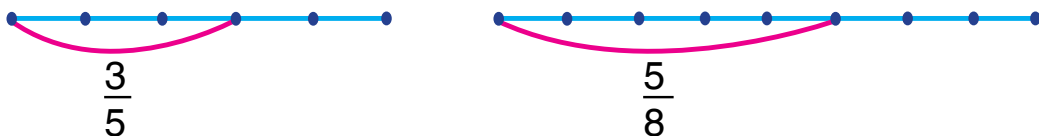

6. Deňlemeleri çözüň:

$$24 + x = 46 \quad | \quad 30 - x = 10 \quad | \quad 3 \cdot x = 18 \quad | \quad 20 : x = 5$$

7. Her bir bölek nähili alyndy?

Kesimleriň belgilenen bölegini tapyň.

8. Çynaryň beýikligi 14 m. Leýlisaçyň beýikligi ondan 4 m kem. Leýlisaçyň beýikligini tapyň. Meseläniň soragyny, ol sany birnäçe esse kemeltmäge degişli bolar ýaly edip üýtgediň.

9. $(14 - 9) \cdot 5$ | $(11 - 7) \cdot 8$ | $4 \cdot (14 - 6)$
 $(13 - 8) \cdot 4$ | $(12 - 6) \cdot 3$ | $5 \cdot (12 - 8)$

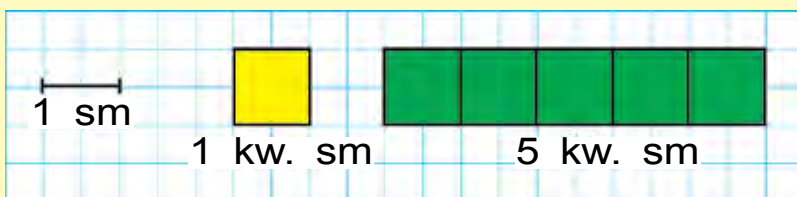
MEÝDAN BIRLIKLERI: KWADRAT SANTIMETR. BELGILENIŞI — kw. sm (sm^2)

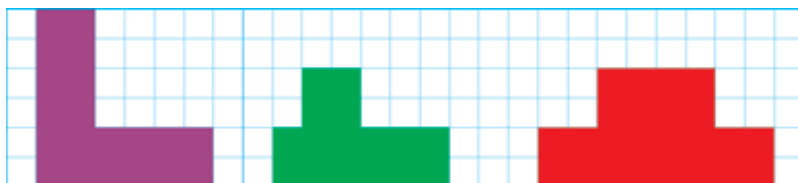
1. Gönüburçluklaryň meýdanlaryny göz çaky bilen, haýsy şekiliň meýdanynyň iň uludygyny, haýsysynyň iň kiçidigini aýdyň:

Kwadrat taraplary bir santimetrden bolan kwadratyň meýdany bir kwadrat santimetre deň bolýar. «Kwadrat santimetr» sözi sanlaryň ýanyna gysgaça 1 kw. sm, 5 kw. sm diýlip ýazylýar.

2. 49 kg miwe bardy. Mürepbe taýýarlamak üçin 20 kg, şerbet taýýarlamak üçin 19 kg miwe ulanyldy. Näçe kilogram miwe artyp galdy?
3. $35 : 5 \cdot 2$ | $4 \cdot 9 + 14$ | $18 : 2 - 9$
 $20 : 4 \cdot 5$ | $3 \cdot 8 - 24$ | $16 : 4 + 6$
4. Şekilleriň hersine näçe kwadrat santimetr bardygyny sanap aýdyň:

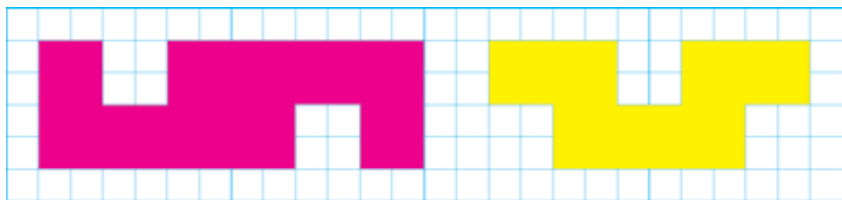

5. Bu ýyl şäherde 54 sany täze jaý gurulma-lydy. Jaýlaryň altydan bir bölegi Nowruz baýramyna gurlup tamamlandy. Nowruz baýramyna näçe jaý gurlup tamamlanypdyr?

6. $40 + 6 \cdot 5$ | $80 - 6 \cdot 9$ | $48 : 6 + 12$
 $60 - 6 \cdot 8$ | $30 + 6 \cdot 7$ | $54 : 6 + 21$

1. Her bir şekiliň meýdanyny kwadrat santimetr modelleriniň kömeginde tapyň:

Şekiliň meýdanyny tapmak diýende şu şekili tapawutlandyrmak mümkin bolan kwadrat santimetrleriň sanyny tapmaga düşünilýär.

2. Tikiňçilik ussahanasynda 72 metr matadan 8 sany birmeňzeş jalbar tikildi. 9 sany şeýle jalbara näçe metr mata gerek bolar?

3. Aňlatmalar düzüň we olaryň bahasyny tapyň:

b	19	50	46	21	39	9	67
$79 - b$							

4. 1) Birinji köpeldiji 6, ikinji köpeldiji 7, köpeltmek hasylyny tapyň;
 2) bölüniji 56, bölüji 7, paýy tapyň.
 3) bölüniji 81, bölüji 9, paýy tapyň.

5. 1) Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

	Bir gap-daky benziniň sygymy	Gaplar sany	Hemme gap-daky benziniň sygymy
	9 litr	8 sany	?
	?	8 sany	72 litr
	9 litr	?	72 litr

2) Özara ters iki mesele düzüň we ony çözüň.

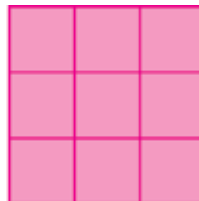
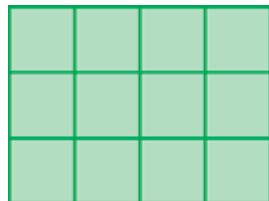
6. $42 : 7 \cdot 3$ | $36 : 4 \cdot 3$ | $6 \cdot 8 + 40$
 $54 : 6 \cdot 2$ | $28 : 7 + 4$ | $6 \cdot 9 - 24$

7. Iki motorly gaýyk bir menzilden garşylykly tarapa garap ugradylar. Olardan biri 38 km, ikinjisi ondan 5 km artyk ýol geçdi. Şu wagtda gaýyklar bir-birinden näçe aralykda bolupdyr?

GÖZENEKLI KAGYZDA ÇYZYLAN ŞEKILLERİŇ MEÝDANLARY

1. Uzynlygy 4 sm, ini 3 sm bolan gönüburçluk kwadrat santimetrler bölünen. Her biri 4 kw. sm bolan 3 hatar ýa-da her biri 3 kw. sm bolan 3 sütün emele gelipdir. Gönüburçlugyň meýdanyny hasaplamak üçin 4 we 3 sanlarynyň köpeltmek hasylyny tapmaly.

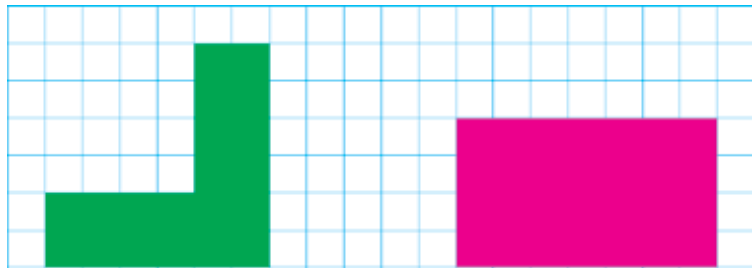
$4 \cdot 3 = 12$ ýa-da $3 \cdot 4 = 12$

Jogaby: 12 kw. sm.

?

Gönüburçlugaň meýdanyny hasaplamak üçin onuň uzynlygyny we inini ölçäp, alnan sanlar özara köpeldilýär.

2. Daýhan hojalygynda bu ýyl 15 sany jaý gurludy. Geçen ýylda bu ýylkydan 6 sany kem jaý gurlupdyr. Iki ýylyň içinde jemi näçe jaý gurlupdyr?
3. Şekilleriň meýdanlaryny deňeşdiriň:

4. $5 \cdot 6 \square 6 \cdot 8$ | $6 \cdot 3 \square 9 \cdot 2$ | $24 : 3 \square 54 : 9$
 $9 \cdot 9 \square 7 \cdot 3$ | $2 \cdot 7 \square 7 \cdot 2$ | $63 : 7 \square 18 : 6$

5. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň:

5 kg

? kg

6. Şekillendiriş sungaty sergisinde Narjan 18 sany surat, jorasy Jeren bolsa ondan 3 esse kem surat taýýarlady. Sergä iki jora jemi näçe surat taýýarlapdyrlar?

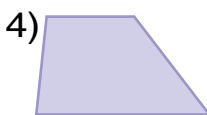
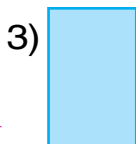
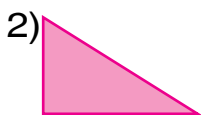
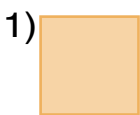
7. $90 : 10$ | $6 \cdot 10$ | $30 : 10$ | $80 : 10 + 80 : 8$
 $50 : 10$ | $8 \cdot 10$ | $20 : 10$ | $50 : 50 + 40 : 4$

1. $4 \cdot 7 \square 5 \cdot 7$ | $16 : 2 \square 32 : 4$ | $20 : 5 \square 15 : 5$
 $3 \cdot 9 \square 2 \cdot 9$ | $24 : 4 \square 24 : 6$ | $40 : 5 \square 40 : 8$

2. Her bir şekiliň adyny aýdyň. Bu şekilleriň içinde üçburçluklar näçe? Dörtburçluklar näçe?

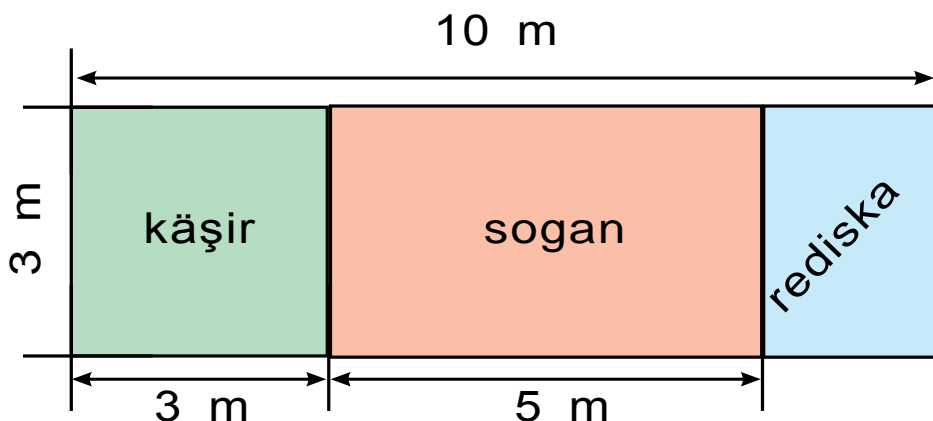

3. Hojalykdan degirmene 40 halta bugdaý, ondan 5 halta kem arpa getirildi. Degirmene näçe halta arpa getirilipdir? Meselä, ol iki amal bilen çözüler ýaly edip sorag goýuň.

4. Deňlemeleri çözüň:

$44 + x = 88$ | $58 - x = 20$ | $25 : x = 5$ | $x \cdot 7 = 49$

5. Surata garap käşire, sogana, rediska bölünip berlen ýer uçastogunyň meýdanyny tapyň:

6. Birinji awtobusda 60 sany, ikinjisinde bolsa 40 syýahatçy barýardy. Birinji awtobusdan ikinjisine 10 syýahatçy geçdi. Aşakdaky aňlatmalar boýunça meseleleri çözüň: $60 + 40$, $60 - 40$, $60 - 10$, $40 + 10$.

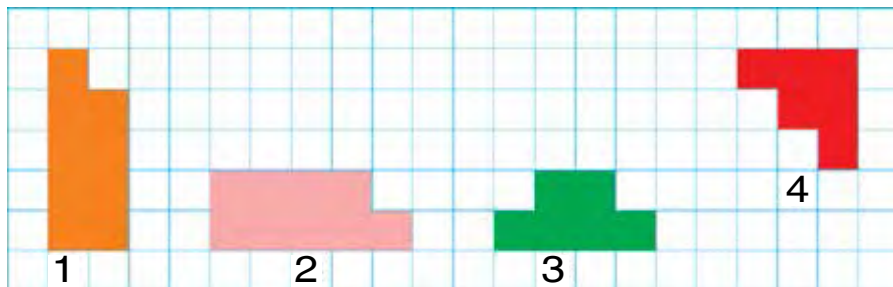

7. Jaý gurluşygynda 38 kerpiç örüji, ondan 8 sany kem reňkleýji işledi. Gurluşykda jemi näçe işçi işläpdir?

8. $5 \cdot (8 - 4)$ | $(13 - 8) \cdot 5$ | $(35 - 10) : 5$
 $4 \cdot (5 + 3)$ | $(12 - 7) \cdot 5$ | $(20 + 16) : 4$

1. Meýdany birmeňzeş bolan şekilleri tapyň:

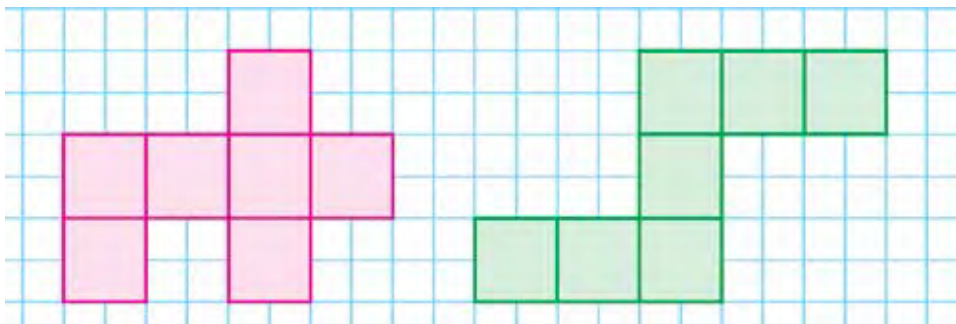

2. 1) Kitaphana 9 sany hekaýa, ondan 6 sany artyk erteki kitaby getirildi. Kitaphana jemi näçe kitap getirilipdir?
 2) Kitaphana 9 sany hekaýa, ondan 6 esse köp erteki kitaby getirildi. Kitaphana jemi näçe kitap getirilipdir?
3. Gyzyl reňkdäki lentanyň üçden bir bölegini, ýaşyl reňkdäki lentanyň bäşden bir bölegini tapyň.

4. Her bir şekildäki kwadrat santimetrleri sanaň. Her bir şekiliň meýdany nämä deň?

5. Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:

$$8 \square 4 = 32$$

$$8 \square 4 = 2$$

$$8 \square 4 = 12$$

$$8 \square 4 = 4$$

$$6 \square 3 = 18$$

$$6 \square 3 = 2$$

$$6 \square 3 = 9$$

$$6 \square 3 = 3$$

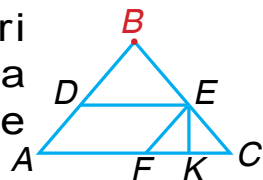
$$10 \square 2 = 20$$

$$10 \square 2 = 5$$

$$10 \square 2 = 12$$

$$10 \square 2 = 8$$

6. Suratda nähili tanyş şekilleri görýärsiňiz? Depesi B nokatda bolan üçburçluklary we hemme dörtburçluklary ýazyň:

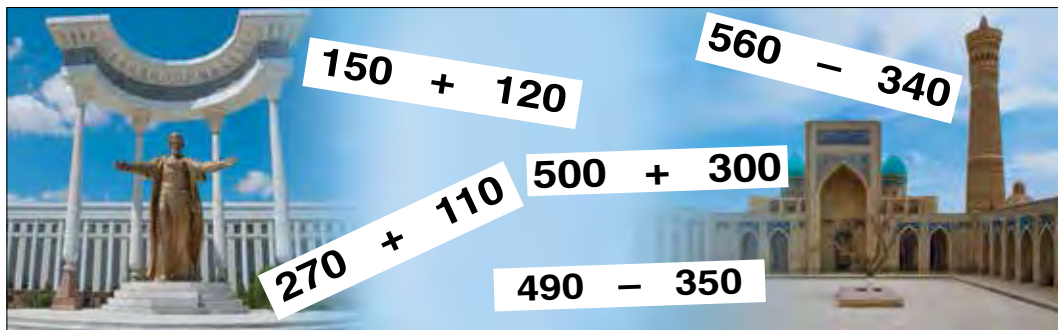
7. Tikiñçi 6 sany palto 5 sanydan we 9 sany kostýuma 4 sanydan ilik dakdy. Tikiñçi jemi näçe ilik dakypdyr?

8. $50 \text{ sm} + 40 \text{ sm}$
 $40 \text{ dm} - 30 \text{ dm}$

- $80 \text{ mm} - 20 \text{ mm}$
 $60 \text{ mm} + 30 \text{ mm}$

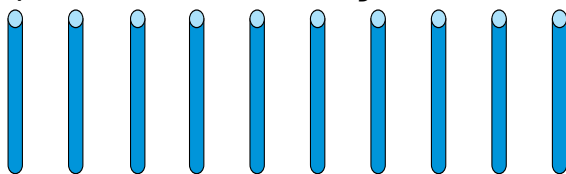
ÜÇBELGILI SANLARY NOMERLEMEK. MÜŇLÜK

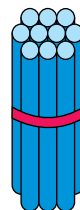
ÜÇBELGILI SANLARY NOMERLEMEK

1. 1) Bir onlukda näçe birlik bar?

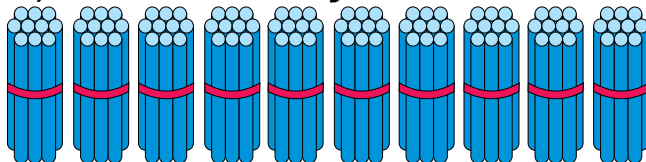

10 sany birlik

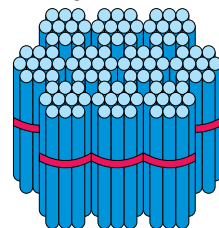

1 sany onluk

2) Ýüzlükde näçe onluk bar?

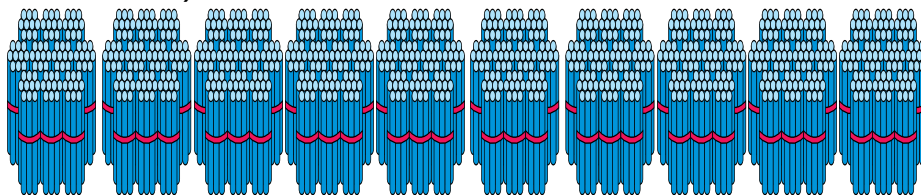

10 sany onluk

1 sany ýüzlük

3) Ýüzlükleri sanaň:

= 1
sany
müňlük

100 onluk ýa-da 10 sany ýüzlük

1 sany ýüzlük – ýüz	6 ýüzlük – alty ýüz
2 sany ýüzlük – iki ýüz	7 ýüzlük – ýedi ýüz
3 sany ýüzlük – üç ýüz	8 ýüzlük – sekiz ýüz
4 sany ýüzlük – dört ýüz	9 ýüzlük – dokuz ýüz
5 sany ýüzlük – baş ýüz	10 ýüzlük – müň

Ýüzlükler – ýüz 100, iki ýüz 200, üç ýüz 300, dört ýüz 400, baş ýüz 500, alty ýüz 600, ýedi ýüz 700, sekiz ýüz 800, dokuz ýüz 900, 10 sany ýüzlük – 1000.

Müň sany aşakdaky ýaly ýazylýar: 1000.

2. 4 sany ýüzlük, 1 sany onluk, 5 sany birlik, 8 sany ýüzlük, 9 sany onlukdan ybarat sanlary ýazyň.

3. Mysallary çözülişini düşündiriň:

$$100+100=200$$

$$200-100=100$$

$$300-100=200$$

$$300+100=400$$

Ýüzlükleriň üstündäki amallar birlikleriň we onluklaryň üstündäki amallar ýaly ýerine ýetirilýär.

4. Mekdebiň daşyna 90 sany derek we arça nahallary oturdyldy. Eger arça nahallary 50 sany bolsa, näçe derek nahaly oturdylypdyr?

5. Boş gözenekleri dolduryň.

100			400				800	
-----	--	--	-----	--	--	--	-----	--

6. $300 + 200 - 100$

$500 - 100 + 200$

$600 - 300 + 200$

$400 + 200 - 300$

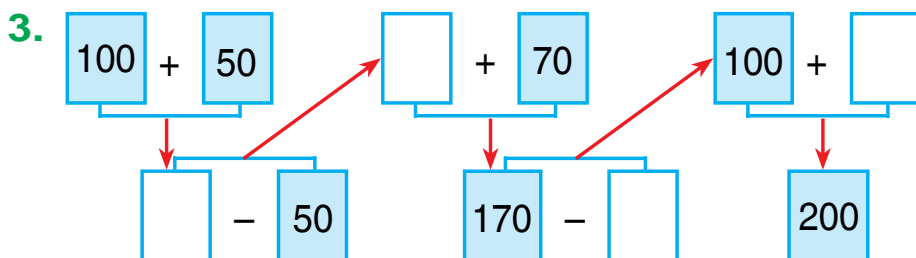
7. Dükana 200 sany ýaşıkde gazly içgi getirildi. Eger öýläne çenli 100 sany ýaşıkdäki içgi satylan bolsa, ýene satylmaly näçe ýaşık gazly içgisi galypdyr?

1. Sanlary sifrlerde aňladyň.

3 sany ýüzlük, 5 sany onluk we 8 sany birlik;
 5 sany ýüzlük, 8 sany onluk we 2 sany birlik;
 7 sany ýüzlük, 6 sany onluk we 5 sany birlik.

2. Ekin meýdanyndan bir maşynda 200 halta, ikinji maşynda hem şonça halta sogan äkidildi. Ekin meýdanyndan iki maşynda jemi näçe halta sogan äkidilipdir?

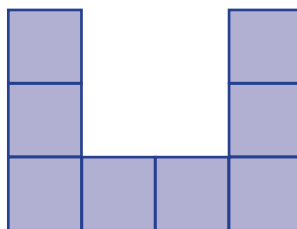
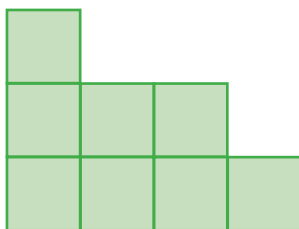
4. Deňlik dogry bolar ýaly sany goýuň.

$$200 + \square\square = 220 \qquad 670 - \square\square = 600$$

$$530 - \square\square = 500 \qquad 400 + \square\square = 480$$

5. Her bir şekildäki kwadrat santimetrlerini sanap, her bir şekiliň meýdanyny tapyň.

6. Bagban bir düýp hurmadan 60 kg, ikinji düýp hurmadan bolsa birnäçe kilogram hasyl alandan soň hasyl 100 kg boldy. Bagban ikinji düýpden näçe kilogram hurma alypdyr?

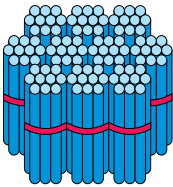
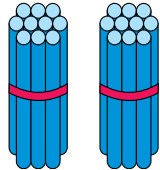
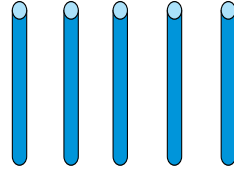
7. $53 + 47$ | $(56 + 44) - 50$ | $(62 + 38) + 10$
 $76 + 24$ | $(83 + 17) - 37$ | $(54 + 46) + 20$

ÝÜZLÜKLERDEN, ONLUKLARDAN WE BIRLIKLERDEN SANLARY ALMAK

1. Jedwel esasynda alnan sanlary düşündiriň we olary okaň.

Ýüzlük	Onluk	Birlik
 1	 2	 5

2. Jedweldäki sifrlerden alnan sanlary okaň we olary depderiňize ýazyň.

Ýüzler öýjügi	Onlar öýjügi	Birler öýjügi
2	5	7
5	3	9
8	2	6
6	1	4

Birler, onlar, ýüzler öýjük birlikleri bilelikde birinji synp — birler synpyny düzýär.

10 birlik = 1 onluk	1 ýüzlük = 100 birlik
10 onluk = 1 ýüzlük	1 müňlük = 1000 birlik
10 ýüzlük = 1 müňlük	1 müňlük = 100 onluk

3. Bir setire birbelgili sanlary, ikinji setire iki-belgili sanlary, üçünji setire üçbelgili sanlary artýan tertipde ýazyň:

18, 116, 62, 9, 6, 358, 469, 75, 8, 854, 96, 5.

4. Her bir hatardaky sanlary okaň:

1	2	3	4	5	6	7
10	20	30	40	50	60	70
100	200	300	400	500	600	700

a) sanlaryň öýjük birliklerini aýdyň;

b) Her bir sütündäki sanlar nämesi bilen meňzeş, nämesi bilen tapawutlanýar?

5. Deňşdiriň:

200 ☐ 300	500 ☐ 500	700 ☐ 600
400 ☐ 900	600 ☐ 300	400 ☐ 700

6. Taraplarynyň uzynlyklarynyň jemi 80 mm bolan kwadrat çyzyň we ony reňkläň.

7. 400+200-100	700-200+100
600-300+100	200+200-100

1. Sanlary sifrler bilen ýazyň. Her bir sifr nämäni aňladýar?

- 1) 2 ýüzlük, 8 onluk we 4 birlik;
- 2) 8 ýüzlük, 5 onluk we 7 birlik;
- 3) 5 ýüzlük, 9 onluk we 2 birlik;
- 4) 9 ýüzlük, 6 onluk we 3 birlik.

2. Aşakdaky sanlary okaň we har haýsy sifr nämäni aňladýar: 524, 859, 285, 126, 275?

100-den 999 çenli bolan sanlar – üçbelgili sanlardyr.

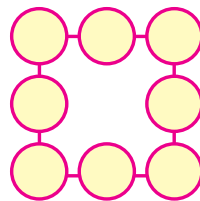
3. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

Bardy	Getirildi	Boldy
 100 m atlas	 Ýene 100 m atlas	? m

4. 895, 458, 763 sanlarynyň hersinde jemi näçe ýüzlük, näçe onluk, näçe birlik bar?

5. Tegelejiklere 1-den 8-e çenli sanlary bir sanydan kwadratynyň her bir hataryndaky sanlaryň jemi 12-ä deň bolar ýaly edip ýerleşdiriň.

6. Bir setire ikibelgili, ikinji setire bolsa üçbelgili sanlary göçürüp ýazyň:

475, 83, 925, 604, 24, 354, 66, 524, 18.

7. Taraplary 30 sm we 40 sm bolan gönüburçluga perimetrini tapyň.

ÜÇBELGILI SANY ÖÝJÜK BIRLIKLERINIŇ JEMI GÖRNÜŞİNDE ÝAZMAK

1. Sanlary öýjük goşulyjylarynyň jemi görnüşinde ýazylyşyny düşündiriň:

$$\begin{array}{l|l} 175 = 100 + 70 + 5 & 419 = 400 + 10 + 9 \\ 284 = 200 + 80 + 4 & 863 = 800 + 60 + 3 \end{array}$$

2. Mysallary nusga boýunça çözüň:

Nusga: $500 + 70 + 5 = 575$

$$\begin{array}{l|l|l} 400 + 30 + 4 & 600 + 80 + 9 & 800 + 90 + 3 \\ 300 + 30 + 7 & 200 + 60 + 2 & 500 + 50 + 1 \\ 100 + 70 + 5 & 700 + 20 + 8 & 900 + 40 + 6 \end{array}$$

3. Sagdan çepesine garap birler haýsy ýere, onlar haýsy ýere we yüzler haýsy ýere ýazylyar?

4. Aşakdaky jadyly kwadratjyklary dolduryň.

○	○	170
○	150	160
130	○	120

○	○	140
○	150	○
160	110	180

135	120	195
○	150	○
○	○	165

5. Sanlary öýjük goşulyjylarynyň jemi görnüşinde ýazyň: 153; 226; 345; 582; 738; 895

6. $5 \text{ onl} + 4 \text{ onl}$ | $7 \text{ ýüz} + 1 \text{ ýüz}$ | $4 \text{ ýüz} + 3 \text{ ýüz}$
 $6 \text{ ýüz} + 2 \text{ ýüz}$ | $9 \text{ onl} + 1 \text{ onl}$ | $3 \text{ onl} + 3 \text{ onl}$

7. Mekdep bagynda 50 düýp daragt bar. Olardan 18 düýbi alma, 17 düýbi armyt, galanlary bolsa erik daragty. Bagda näçe düýp erik daragty bar?

1. Mysallary nusgada görkezilişi ýaly çözüň:

Nusga: $300 + 20 + 7 = 327$

$800 + 90 + 8$ | $500 + 40 + 6$ | $600 + 80 + 3$
 $200 + 30 + 5$ | $700 + 20 + 1$ | $400 + 50 + 7$

2. Her bir hatardaky “artykmaç” sany aýdyň.

1) 284, 501, 624, 42, 712;

2) 86, 200, 14, 57, 96;

3) 815, 945, 726, 68, 438.

3. Dükanda bir günde 200 kg şeker satyldy. Şundan soň dükanda satylmaly 100 kg artyk şeker galdy. Iki dükanda näçe kilogram şeker bolupdyr?

4. Maşynda görkezilen sanlary artýan tertipde ýazyň:

5. Üçburçlugyň perimetri 12 sm. Onuň bir tarapy uzynlygy 5 sm-e, ikinji tarapy uzynlygy 3 sm-e deň. Üçburçlugyň üçünji tarapynyň uzynlygyny tapyň.

6. Sanlary öýjük birlikleriniň jemi görnüşinde aňladyň: 134, 172, 523, 675, 860, 792, 873, 951.

7. 3, 0, 5 sifrlerinden peýdalanyp, birnäçe üçbelgili san düzüň we ony ýazyň.

ÜÇBELGILI SANLARY DEÑEŞDIRMEK

1. 0, 1, 2 we 4, 5, 6 sifrlerinden peýdalanyp, olaryň hiç birini gaýtalamazdan, mümkin bolan hemme üçbelgili sanlary ýazyň.

2. Sanlaryň deňeşdirilişini düşündiriň:

$$295 > 259 \quad 295 < 529 \quad 295 > 254$$

$$295 < 376 \quad 295 = 295 \quad 295 < 925$$

Üçbelgili sanlar ýüzlükleriň sany boýunça deňeşdirilýär. Eger ýüzlükleriň sany deň bolsa, onluklaryň sany boýunça deňeşdirilýär. Eger onluklaryň sany hem deň bolsa, birlikleriň sany boýunça deňeşdirilýär. Eger birlikleriň sany-da deň bolsa, şeýle sanlar deň bolýar.

3. Mysallary nusga boýunça çözüň: $482 > 328$

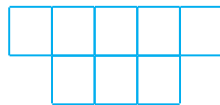
$$396 \square 369 \quad | \quad 825 \square 852 \quad | \quad 245 \square 245$$

$$248 \square 284 \quad | \quad 586 \square 568 \quad | \quad 471 \square 417$$

4. Bir düyp ülje agajyndan 48 kg, iki düyp agaçdan bolsa ondan 36 kg kem ülje ýygyp alyndy. Birinji düypdäki ülje ikinji düypden ýygylan üljeden näçe esse artyk?

5. Berlen şekilden 3 sany çöpi, netijede 5 sany kwadrat galar ýaly edip alyň.

6. Iki kesim çyzyň: biriniň uzynlygy 12 sm, ikinji kesim birinji kesimiň dörtden bir bölegine deň bolsun.

7. Deňeşdiriň.

214 ☐ 274	912 ☐ 713	465 ☐ 654
365 ☐ 158	564 ☐ 564	380 ☐ 308

1. 1) Sanawda 199 sanyndan soň haýsy san gelyär? 999 sanyndan soň haýsy ?

- 2) Sanawda 690 sanyndan öň haýsy san gelyär? 1000 sanyndan öň haýsy?

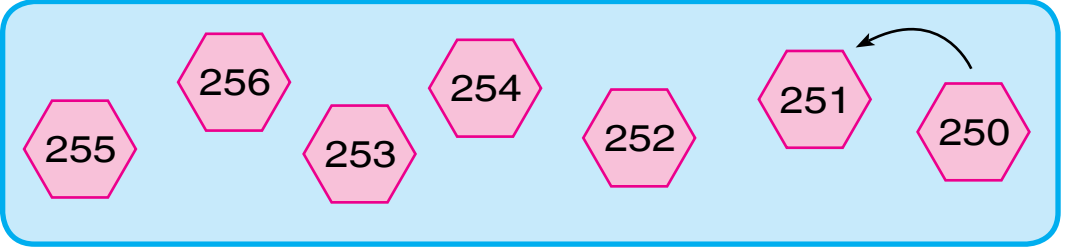

2. 399 ☐ 400	842 ☐ 824	248 ☐ 842
576 ☐ 567	575 ☐ 575	970 ☐ 907
284 ☐ 482	536 ☐ 627	821 ☐ 912

3. Naharhana 100 kg sogan getirildi. Birinji gün onuň ikiden bir bölegi, ikinji gün üçden bir bölegi ulanyldy. Naharhanada näçe kilogram sogan galypdyr?

4. Sanlary artýan tertipde ýerleşdiriň.

5. Öýjük birlikleriniň jemini san bilen aňladyň:

Nusga: $200 + 40 + 6 = 246$

$500 + 70 + 5$ | $900 + 10 + 7$ | $400 + 20 + 2$

$700 + 80 + 9$ | $500 + 50 + 8$ | $300 + 60 + 3$

6. Jedwel boýunça mesele düzüň we ony çözüň.

	Bir kostýuma giden mata	Kostumlar sany	Hemme kostýuma giden mata
	4 metr	20 sany	?
	4 metr	?	80 metr
	?	20 sany	80 metr

7. 4 sany sebete 16 kg, 2 sany sebete bolsa 8 kg alma bar. Eger 4 sany sebetdäki almalary köp bolsa, olar 2 sebetdäki almalardan näçe esse köp?

8. $321 \square 156$ | $561 \square 615$ | $672 \square 672$

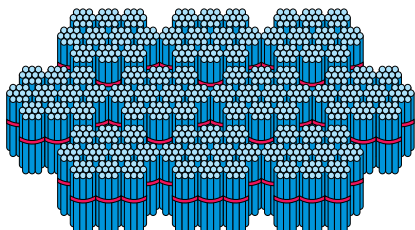
$432 \square 234$ | $445 \square 542$ | $263 \square 362$

MÜŇÜŇ İÇİNDE ÝATDAN WE ÝAZMA NOMERLEMEK. UZYNLYK ÖLÇEGI: KILOMETR

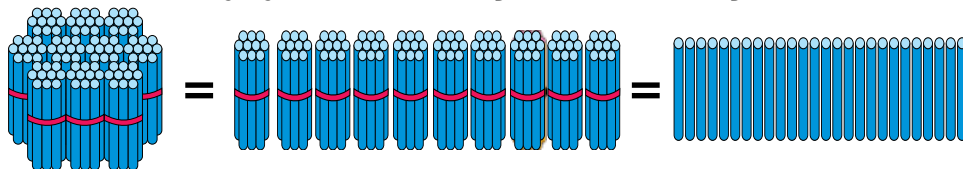
1. Munda çöpler näçe? 1000 sany şeýle ýazylýar:

	1	0	0	0	

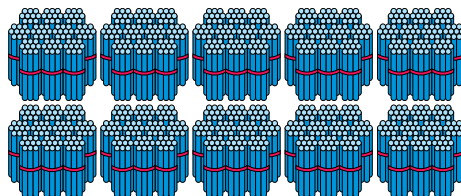
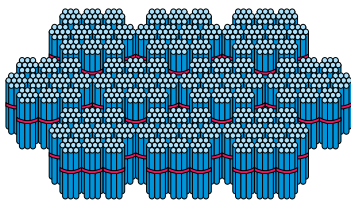
10 sany ýüzlük — müň.

2. 1) 1 sany ýüzlükde näçe onluk, näçe birlik bar?

1 sany ýüzlük 10 sany onluk 100 sany birlik.

2) 1 sany müňlükde näçe ýüzlük, näçe onluk, näçe birlik bar?

1 sany müňlük = 10 sany ýüzlük

1 müňlükde 10 ýüzlük, 100 onluk, müň sany birlik bar. Müň sany aşakdaky şeýle ýazylýar: 1000

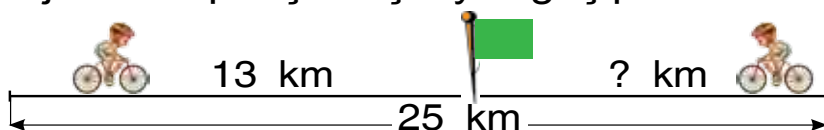
3. 1) 100-den 1000-e çenli 100 sanydan goşup sanaň;
2) 497-den 507-ä çenli, 768-den 805-e çenli, 989-dan 1000-e çenli 1 sanydan goşup sanaň.

$$1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$$

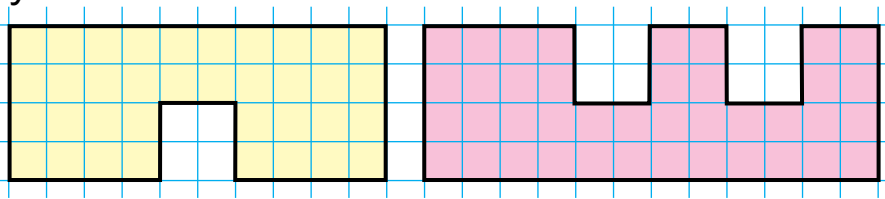
Uly aralyklar kilometrlerde ölçelýär. «Kilo» sözi latynça bolup, türkmençe «müňi» aňladýar. 1 kilometrde 1000 metr bar. Aralygy görkezende sanlaryň ýanyna «kilo-metr» sözi gysgaça **km** diýlip ýazylyar.

Meselem, 2 km, 150 km, 500 km.

4. Iki obanyň arasyndaky aralyk 25 km. Welosipedçiler bir-birine tarap ýola düşdüler. Olardan biri duşuşyança 13 km ýoly geçdi. Ikinji welosipedçi näçe ýol geçipdir?

5. Suratdaky şekilleri depderiňize çyzyň we olary reňkläň.

6. Sanlary okaň: 185, 270, 472, 600, 785, 598, 999. Bu sanlaryň hersinde näçe ýüzlük, näçe onluk, näçe birlik bar?

7. Gülbahar 5 ýaşda. Atasy gyzyndan 8 esse uly. Atasy näçe ýaşda?

8. $47 + 43 - 20$ | $78 - 20 + 12$ | $97 - (28 + 12)$
 $24 - 30 + 16$ | $23 + 23 - 30$ | $63 + (47 - 25)$

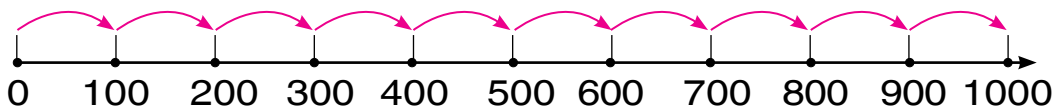

1. Aşakdaky sanlary okaň, bu sanlaryň hersinde näçe ýüzlük, näçe onluk, näçe birlik bar?

675, 448, 729, 931, 800, 867, 999, 1000

2.

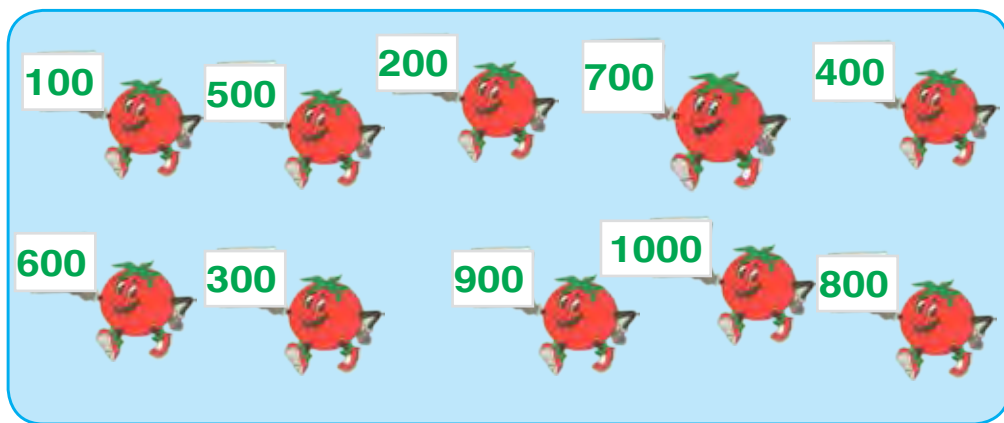
$1\ 000 = 100 + \dots$	$1\ 000 = 400 + \dots$	$1\ 000 = 700 + \dots$
$1\ 000 = 200 + \dots$	$1\ 000 = 500 + \dots$	$1\ 000 = 800 + \dots$
$1\ 000 = 300 + \dots$	$1\ 000 = 600 + \dots$	$1\ 000 = 900 + \dots$

3. 999 sanyndan 1 sany artyk, 1000 sanyndan 1 sany kem sany aýdyň.

Eger sanyň haýsy-da bolsa bir öýjüginde nol duran bolsa, san okalanda şu öýjügiň ady düşürlip galdyrylýar, ýagny okalmaýar.

4. Sanlary artýan tertipde ýerleşdiriň:

5. Üç sanyň jemi 968. Birinji san 468, Ikinji san 332 bolsa, üçünji sany tapyň.

6. Sanlary artýan tertipde göçürip ýazyň:

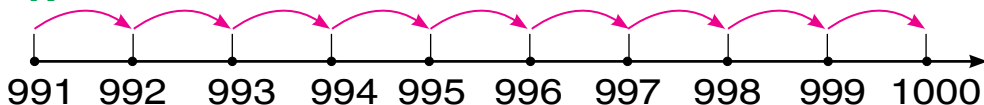
675, 448, 729, 995, 800, 997, 867, 999, 1000

7. Dükana 100 sany welosiped getirildi. 6 günde her gün 9 sanydan welosiped satyldy. Satmak üçin ýene näçe welosiped galdy?

MÜŇLÜKLERIŇ, ÝÜZLÜKLERIŇ, ONLUKLARYŇ WE BIRLIKLERIŇ ARASYNDAKY GATNAŞYK

1.

$1000=999+\dots$	$1000=996+\dots$	$1000=993+\dots$
$1000=998+\dots$	$1000=995+\dots$	$1000=992+\dots$
$1000=997+\dots$	$1000=994+\dots$	$1000=991+\dots$

2. Birinji harmandaky şaly 400 halta, ikinjisindäki bolsa 300 halta çykýar. Iki harmandaky hemme şaly näçe halta bolar?

3. Sanlary okaň: 645, 403, 800, 545, 999, 300

1) Bu sanlaryň hersinde näçe birlik bar?

2) Bu sanlaryň hersinde näçe onluk bar?

3) Bu sanlaryň hersinde näçe ýüzlük bar?

3 sifri gatnaşýan sanlary ýazyň.

Onlar öýjüginde 4 sifri gatnaşýan sany ýazyň.

4. Düşürlip galdyrylan sanlary goýup, mysallary göçürip ýazyň:

$$730 = \square\square \text{ onl.}$$

$$564 = \square\square \text{ onl. } \square \text{ birl.}$$

$$890 = \square\square \text{ onl.}$$

$$495 = \square\square \text{ onl. } \square \text{ birl.}$$

$$280 = \square\square \text{ onl.}$$

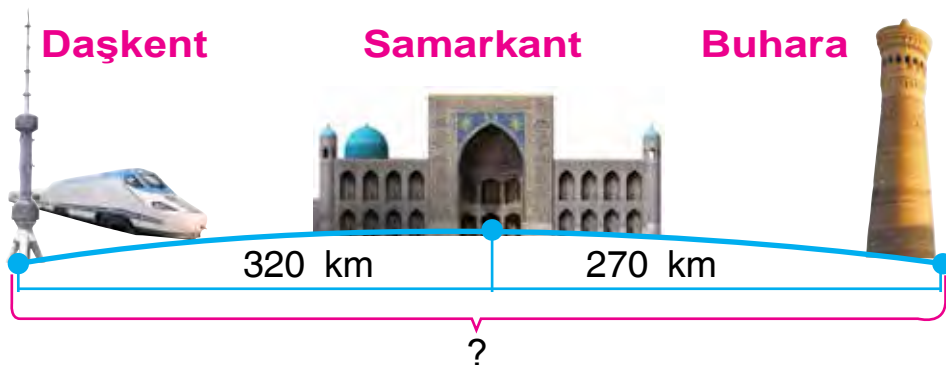
$$328 = \square\square \text{ onl. } \square \text{ birl.}$$

5. 5, 0, 8 sifrleriniň kömeginde näçe üçbelgili san ýazmak mümkin?

508, 580, 805, 850....

6. Surat esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

7. Bir ussa bir günde 14 sany stol gurnaýar. 3 ussa 6 günde näçe stol gurnar?

8. Sanlary sifrler bilen aňladyň.

Nusga: 5 ýüzlük, 6 onluk we 3 birlik = 563

8 ýüzlük 5 onluk we 2 birlik;

5 ýüzlük 3 onluk we 4 birlik;

7 ýüzlük 6 onluk we 3 birlik;

9 ýüzlük 1 onluk we 5 birlik.

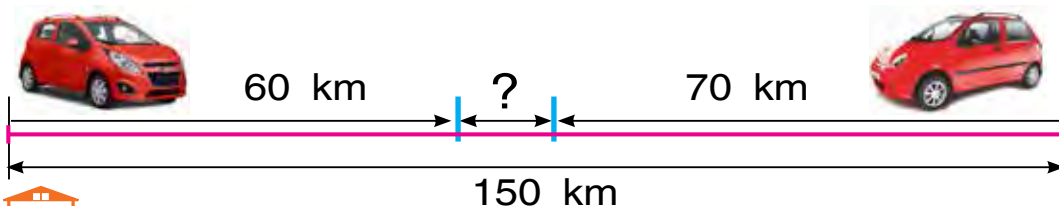

- 1) Iň uly üçbelgili san: 999
2) Bu sana 1-i goşýarys: $999+1$
3) Netijede dörtbelgili san emele gelyär.
2. Jedwelde ýazylan sanlary okaň we ony depderiňize ýazyň.

Müňler öýjügi	Ýüzler öýjügi	Onlar öýjügi	Birler öýjügi
1	0	0	0
	5	6	7
	4	0	9
	8	4	1

3. 672, 394, 289, 963, 495 sanlaryny öýjük goşulyjylarynyň jemi görnüşinde ýazyň.
Nusga: $567 = 500 + 60 + 7$
4. Iki şäheriň arasyndaky aralyk 150 km. Bu şäherlerden bir-birine tarap iki maşyn ýola çykdy. Birinji maşyn 60 km, ikinjisi 70 km ýol ýöränden soň olaryň arasynda näçe aralyk galar?

5. Birinji kesimiň uzynlygy 80 sm, ikinji kesimiň uzynlygy birinjisinden 16 sm gysga. Iki kesimiň uzynlyklarynyň jemini tapyň.
6. Aýna 248 sahypaly kitabyň 124 sahypasyny okady. Ol ýene kitabyň näçe sahypasyny okamaly?

1000 SANY. 1000 İÇİNDE GOŞMAGYŇ WE AÝYRMAGYŇ HASAPLAMA USULLARY

1. Mysallary düşündirip çözüň.

1) $70 + 50 = \square\square\square$

7 onl. + 5 sany onl. = 12 sany onl. = 120 birl.

Diýmek: $70 + 50 = 120$

2) $140 - 60 = \square\square$

14 sany onl. – 6 sany onl. = 8 sany onl. = 80 birl.

Diýmek: $140 - 60 = 80$

3) $200 + 600 = \square\square\square$

2 sany ýüzl. + 6 sany ýüzl. = 8 sany ýüzl. = 800 birl.

Diýmek: $200 + 600 = 800$

4) $900 - 400 = \square\square\square$

9 sany ýüzl. – 4 sany ýüzl. = 5 sany ýüzl. = 500 birl.

Diýmek: $900 - 400 = 500$

5) $270 + 60 = \square\square\square$

27 sany onl. + 6 sany onl. = 33 sany onl. = 330 birl.

Diýmek: $270 + 60 = 330$

6) $420 - 60 = \square\square\square$

42 onl. – 6 onl. = 36 onl. = 360 birl.

Diýmek: $420 - 60 = 360$

Goşmakda we aýyrmakda nollar bilen gutarýan ýüzlükleri we onluklary onluklaryň we birlikleriň üstündäki amallar bilen çalşyrmak mümkin.

2. $400 + 100$ | $80 + 60$ | $500 + 400$ | $270 + 60$
 $700 - 300$ | $90 - 30$ | $300 - 200$ | $240 - 70$
3. Ammardan dükanlara jemi nəçe kilogram gök önüm ugradylypdyr?

4. Sanlary deňeşdiriň.

276	☐	438		843	☐	263		348	☐	245
325	☐	483		438	☐	903		576	☐	576

5. Kärhanada 426 sany aýal we 314 sany erkek işçi işleýär. Kärhanada jemi nəçe işçi işleýär?

6. $90 + 50$ | $160 - 70$ | $300 + 400$ | $200 + 60$
 $80 - 40$ | $280 + 50$ | $900 - 500$ | $700 - 70$

7. Bazara 865 kg käşir getirildi. Birinji gün 342 kg, ikinji gün 326 kg käşir satyldy. Satylmaly nəçe käşir galdy?

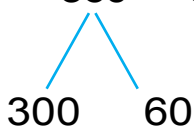

1. Mysallary düşündirip çözüň:

1) $360 + 30 = \square\square\square$

$$360 + 30 = 300 + (60 + 30) = 300 + 90 = 390$$

Diýmek: $360 + 30 = 390$

2) $580 - 70 = \square\square\square$

$$580 - 70 = 500 + (80 - 70) = 500 + 10 = 510$$

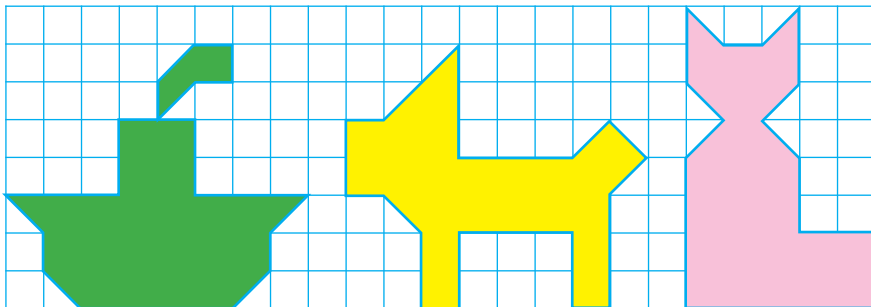

Diýmek: $580 - 70 = 510$

2. $620 + 50$		$580 - 30$		$270 + 200$
$250 + 30$		$150 + 40$		$560 - 300$

3. Bir oba bilen ikinji obanyň arasyndaky aralyk 270 km, ikinji oba bilen üçünjisiniň arasyndaky bolsa ondan 20 km artyk. Birinji oba bilen üçünji obanyň arasy näçe kilometr?

4. Suratdaky şekilleriň meýdanlaryny deňeşdiriň:

5. 3 sany 5-iň kömeginde 2 sanyňy nähili almagy bilýärsiňizmi?

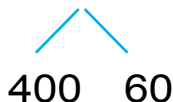
6. $530+40$ | $680-400$ | $130+50$ | $260+100$
 $790-60$ | $290+300$ | $420-20$ | $340-200$

7. Selimäniň babasy 72 ýaşda. Selime babasyn-dan 8 esse ýaş. Selime näçe ýaşda?

1. 1) $460+40=$

$460+40=400+(60+40)=400+100=500$

3) $580-400=$

$580-400=(500-400)+80=100+80=180$

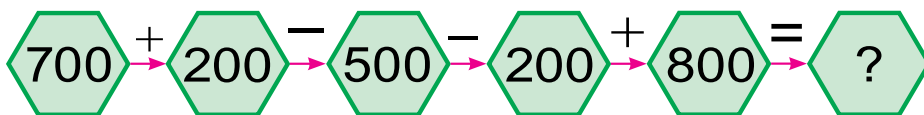

2. $340+60$ | $230-30$ | $590+200$ | $340-200$
 $870+30$ | $940+50$ | $680-400$ | $420+200$

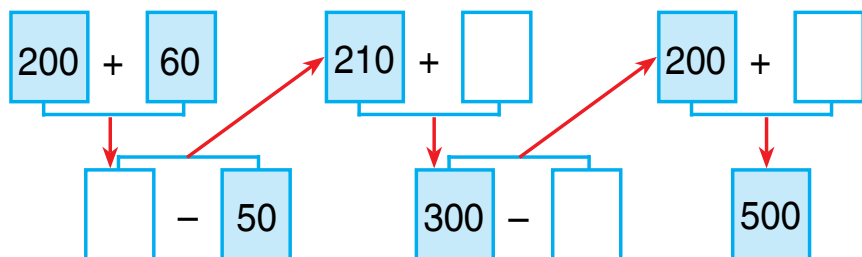
3. Dükana satmak üçin 9 sany ýaşikde miwe-li şerbet getirildi. Eger her bir ýaşikde 10 sanydan şerbet bolsa, jemi näçe şerbet getirilipdir?

4. Mysallary düşündirip çözüň:

5. Mysallary düşündirip çözüň:

6. $490 + 200$ | $580 - 300$ | $260 + 40$
 $540 - 100$ | $270 + 400$ | $350 - 50$

7. Öýi abatlamak üçin birinji gün 24 sany, ikinji gün birinji gündäkiden 6 sany artyk, üçünji gün birinji we ikinji gün bilelikde näçe bolsa, şunça tagta getirildi. Üçünji gün näçe tagta getirilipdir?

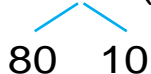
1. Mysallaryň çözülişini düşündiriň:

1-nji usul:

1) $420 + 90 = 42$ sany onluk + 9 sany onluk
 $= 51$ sany onluk = 510 sany birlik = 510

2-nji usul:

$420 + 90 = (420 + 80) + 10 = 500 + 10 = 510$

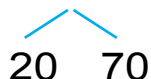

2) **1-nji usul:**

$420 - 90 = 42$ sany onluk - 9 sany onluk
 $= 33$ sany onluk = 330 sany birlik = 330

2-nji usul:

$420 - 90 = (420 - 20) - 70 = 400 - 70 = 330$

$$\begin{array}{cccc}
 2. & 280+30 & | & 430-50 & | & 590+40 & | & 960-70 \\
 & 320-40 & | & 270+60 & | & 750-70 & | & 680+50
 \end{array}$$

3. Bu şekilleriň arasynda dörtburçluklar köpmi ýa-da gönüburçluklar köpmi? Olaryň depelelerini harplar bilen belgiläň:

4. Mugallym okuwçylara 29 sany bir çyzykly depder we şunça gözenekli depder pa5lady. Şundan soň mugallymda 12 sany depder galdy. Ilkibaşda mugallymda näçe depder bolupdyr?

5. 37, 36, 45, 48, 54, 81 sanlarynyň haýsysy 9-a galyndysyz bölünýär?

$$\begin{array}{cccc}
 6. & 658 \square 654 & | & 527 \square 158 & | & 480 \square 480 \\
 & 427 \square 472 & | & 314 \square 341 & | & 570 \square 507
 \end{array}$$

7. 24 metr matadan halat tikmek üçin üçden bir bölegi gyrkyp alyndy. Näçe metr mata gyrkyp alnypdyr?

1. Mysalyň çözülişini düşündiriň:

$$\begin{array}{ccccccc}
 230 & + & 160 & = & \square & \square & \square \\
 \swarrow & & \swarrow & & & & \\
 200 & 30 & 100 & 60 & & &
 \end{array}$$

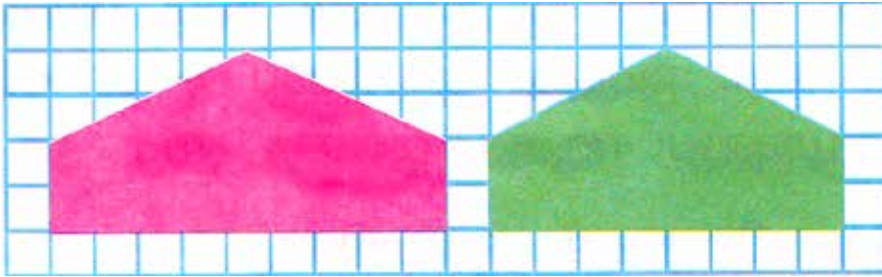
$$230+160= (200+100)+(30+60)=390$$

Ýüzlükler ýüzlüklere, onluklar onluklara goşulýar.

2. $140+130$	$340+250$	$560+230$
$260+120$	$420+170$	$750+210$

3. Hojalykdan degirmene 240 kg bugdaý, 120 kg arpa getirildi. Degirmene jemi näçe kilo-gram däne getirilipdir?

4. Şeýle başburçluklary çyzyň. Birinji başburçluk-da, bir üçburçluk we bir dörtburçluk emele geler ýaly, ikinjisinde bolsa iki dörtburçluk emele geler ýaly bir kesim geçiriň.

5. Sanlary öýjük goşulyjylarynyň jemi görnüşinde ýazyň: 243, 175, 586, 891, 998, 794

6. Deňlikler we deňsizlikler dogry bolar ýaly sanlary goýuň.

$$50 \text{ mm} = \square \text{ sm}$$

$$4 \text{ dm} < \square \square \text{ sm}$$

$$80 \text{ mm} = \square \text{ sm}$$

$$8 \text{ sm} = \square \square \text{ mm}$$

$$60 \text{ mm} = \square \text{ sm}$$

$$5 \text{ dm} > \square \square \text{ sm}$$

7. Çörekhanada bir günde 150 sany çörek we 120 sany petir nan ýapyldy. Çörekhanada jemi näçe sany çörek ýapylypdyr?

1. Mysallary düşündirip çözüň:

$$\begin{array}{r} 470 \\ \swarrow \quad \searrow \\ 400 \quad 70 \end{array} \quad - \quad \begin{array}{r} 250 \\ \swarrow \quad \searrow \\ 200 \quad 50 \end{array} = \square \square \square$$

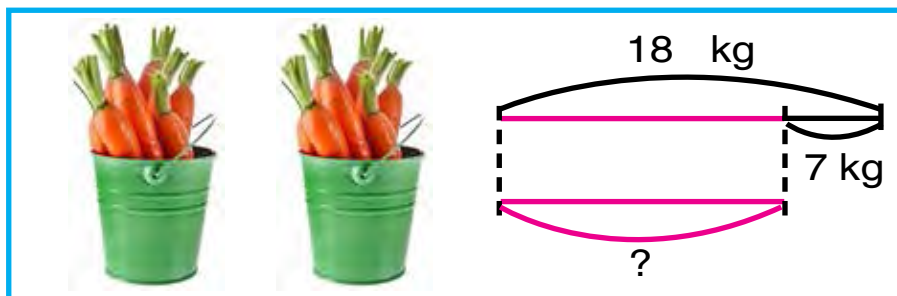
$$470 - 250 = (400 - 200) + (70 - 50) = 200 + 20 = 220$$

Ýüzlükler ýüzlüklerden, onluklar onluklardan aýyrylýar.

2. $350 - 230$ | $560 - 300$ | $690 - 460$
 $270 - 140$ | $480 - 250$ | $870 - 540$

3. Azyk dükanyna satmak üçin 560 guty gara we gök çay getirildi. Olardan 250 gutusy gara çay bolsa, näçe guty gök çay getirilipdir?

4. Çyzgy esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

5. $480 - 200$ | $240 - 120$ | $350 - 230$
 $570 - 320$ | $690 - 430$ | $760 - 650$

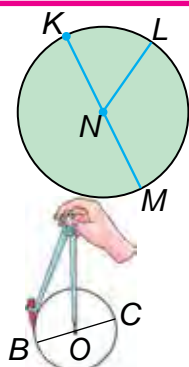
6. Doňdurma dükanynda birinji gün 140 sany, ikinji gün ondan 30 sany artyk, üçünji gün bolsa ikinji güne garanda 16 sany artyk doňdurma satyldy. Üçünji gün näçe doňdurma satylypdyr?

TEGELEK WE TÖWEREK. TÖWEREĞIŇ MERKEZI, RADIUSY, DIAMETRI. SIRKUL

1.

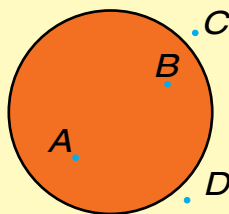
Suratda görkezilen – **tegelek**. NL – **tegelegiň radiusy**, KM – **tegelegiň diametri** bolýar.

Töwerek sirkulyň kömeginde gurulýar. Sirkulyň iňňesi ýerleşýän O nokada **töweregiň merkezi** diýilýär.

OC – **töweregiň radiusy**

BC – **töweregiň diametri** bolýar.

2.

Adatda nokatlar latyn elipbiýiniň baş harplary bilen belgilenýär. Meselem: A we B nokat tegelegiň içinde, C we D nokady bolsa tegelegiň daşynda ýatýar.

3. Bir topda 40 m çit mata bardy. Örtgi üçin 20 m, ýassyk daşy üçin 10 m çit mata gyrykyp alyndy. Topda näçe metr çit mata galdy?
4. Deňlemeleriň çözülişini düşündiriň:

$$12 : x = 2$$

$$x = 12 : 2$$

$$x = 6$$

$$12 : 6 = 2$$

$$2 = 2$$

$$20 : x = 2$$

$$x = 20 : 2$$

$$x = 10$$

$$20 : 10 = 2$$

$$2 = 2$$

5. Radiusy 4 sm bolan töwerek çyzyň.

6. $46 - 16 + 19$

$53 + 17 - 20$

$(69 - 68) \cdot 9$

$(38 - 38) \cdot 1$

$27 \cdot (75 - 74)$

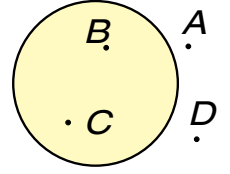
$15 \cdot (12 - 11)$

1. Radiusy 2 sm 7 mm-e deň bolan töwerek çyzyň. Töweregiň merkezini harp bilen belgiläň.

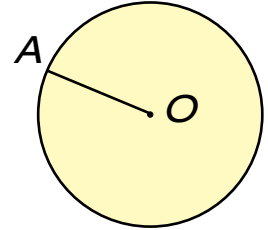
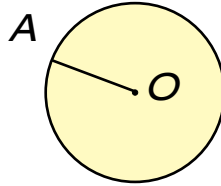
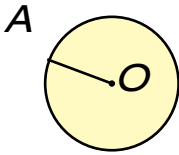
2. Şekilde nokatlar latyn elipbiýiniň baş harplary bilen belgilenen. Tegelekden daşarda ýatýan nokatlary, tegelegiň içinde ýatýan nokatlary aýdyň.

3. Balykçylar bir günde 210 kg, ikinji gün 180 kg balyk tutdular. Balykçylar şu iki günde jemi näçe kilogram balyk tutupdyrlar?

4. $630 + 260$	$470 - 240$	$370 + 210$
$580 - 310$	$260 + 120$	$280 - 150$
$270 + 130$	$740 - 310$	$180 + 120$

5. Töweregiň radiusyny ölçäň.

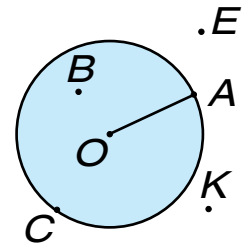
6. Jogaby 111, 222, 333, 444, 555, 666, 777, 888 we 999 bolan mysallar düzüň we olary ýazyň.

7. Bakjadan ýolunan hyýarlaryň 72 kilogramy 8 kg-dan edip, 54 kilogramy 6 kg-dan edip ýaşıklere ýerleşdirildi. Hyýarlar jemi näçe ýaşıge ýerleşdirilipdir?

1. Suraty gözden geçiriň. Tegelegiň radiusy nämä deňligini ölçäň we ýazyň. A we B nokatlaryň arasyndaky aralyk näçe? Nokatlardan haýsylary tegelegiň içinde; tegelekden daşarda; töwerekde ýatýar. Olary aýdyň.

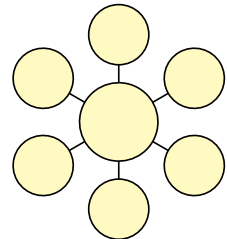

2. Radiusy 2 sm 5 mm-e deň bolan, merkezi depderiň çyzyklarynyň kesişýän nokadynda bolan töweregi sirkulyň kömeginde çyzyň. Ony 4 sany deň bölege bölüň. Bir bölegini reňkläň.
3. Dükanda bir günde 270 kg kartoşka satyldy. Şundan soň 120 kg kartoşka galdy. Ilkibaşda dükanda näçe kilogram kartoşka bolupdyr?
4. Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

Bardy	Getirildi	Boldy
 120 sany welosiped	 Ýene 120 sany welosiped	? sany

5. 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35 sanlaryny her bir tegelejige bir sanydan, her bir ýönelişdäki üç sanyň jemi 50, 60, 70 çykar ýaly edip ýerleşdiriň.

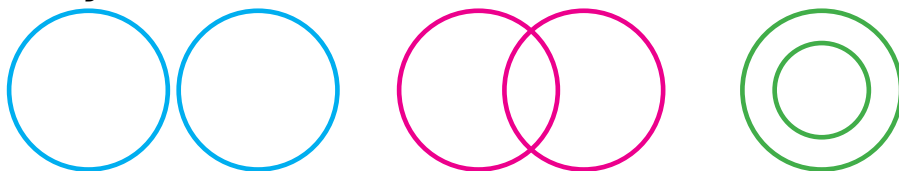
6. $564 \square 546$ | $341 \square 291$ | $658 \square 658$
 $283 \square 227$ | $457 \square 475$ | $529 \square 592$

IKI TÖWEREĞIŇ TEKIZLIKDE ÖZARA ÝERLEŞIŞI

1. Iki töweregiň tekizlikde özara ýerleşişini düşündiriň.

2. Jedwel esasynda berlen mysallary çözüň.

+ = 1000									
	910	920	930	940	950	960	970	980	990

3. Dükanda birinji gün 20 kg, ikinji gün 16 kg artyk konfet satyldy. Eger her bir gutuda 3 kg-dan konfet bolsa, ikinji gün näçe guty konfet satylypdyr?

4. Mysallary çözüň:

$$100 + \bigcirc = 400$$

$$570 - \bigcirc = 500$$

$$\bigcirc - 200 = 500$$

$$\bigcirc + 90 = 290$$

$$400 + \bigcirc = 700$$

$$960 - \bigcirc = 900$$

5. Radiusy 3 sm 8 mm-e deň bolan töwerek çyzyň. Töweregiň merkezini harp bilen belgiläň.

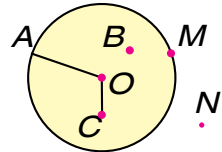

6. Enwer bilen Aşyr basseýnde bir-birine tarap ýüzdi. Duşuşýançalar Enwer 27 m, Aşyr bolsa ýoldaşyndan 5 m gysga aralyga ýüzdi. Ilkibaşda olaryň arasyndaky aralyk näçe metr bolupdyr?

7. $599+1$ $320+320$ $190-140$
 $999+1$ $180+220$ $480-320$
 $898+1$ $560+230$ $770-560$

1. Tegelegiň radiusynyň nämä deňdigi ni ölçäň. Tegelege degişli nokatlary aýdyň.

2. Tikiñçilik ussahanasynda bir ýylda 540 sany kostýum tikilmelidi. Birinji ýarym ýylda 370 sany, ikinji ýarym ýylda 220 sany kostýum tikildi. Ýyllyk plan näçe artygy bilen ýerine ýetirildi?

3. Sanlary deňeşdiriň.

$156 \square 261$	$212 \square 165$	$564 \square 465$
$912 \square 893$	$847 \square 248$	$750 \square 750$

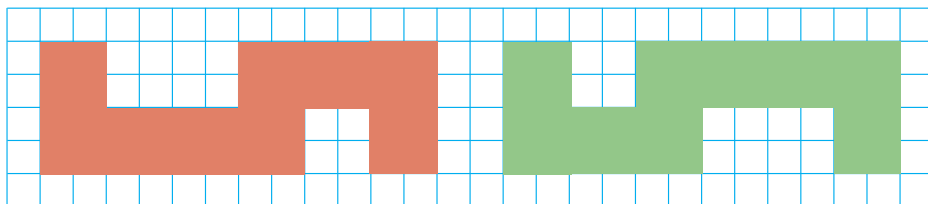

4. Sanlary öýjük birlikleri jemi görnüşinde ýazyň:

$160=100+\square\square$	$760=700+\square\square$	$990=900+\square\square$
$240=200+\square\square$	$650=600+\square\square$	$830=800+\square\square$

5. 8 sm uzynlykdaky kesim çyzyň. Bu kesimiň $\frac{1}{2}$ bölegini reňkläň. Näçe uzynlykdaky kesim reňklendi?

6. Her bir şekiliň meýdanyny kwadrat santimetr modelleriniň kömeginde tapyň:

7. $630 + 120$ | $680 - 450$ | $240 + 150$
 $460 - 250$ | $570 + 230$ | $350 - 240$

DÜZÜMLI MESELELER

- Dükanda bir günde 104 kg tüwi, 40 kg mäş, 36 kg nohut satyldy. Dükanda bir günde näçe kilogram däne satylypdyr?
- Deňlikler dogry bolar ýaly sany goýuň:

$430 + \square\square = 500$	$790 - \square\square = 700$
$570 - \square\square = 500$	$640 + \square\square = 690$
$600 + \square\square = 680$	$990 - \square\square = 900$
- 3 sany 5 sifriň kömeginde 0 sanyny alyp bilersiňizmi?
- Dursungülüň babasy 81 ýaşda. Dursungül babasyndan 9 esse kiçi. Dursungül näçe ýaşda?
- Hatary dowam etdiriň:

100, 150, 200,	(800-e çenli)
200, 230, 260,	(300-e çenli)
910, 920,	(1000 çenli)

6. Üçburçlugyň bir burçy gyrkylsa, näçe burç emele geler? Jogabyňyzy çyzgyda esaslandyryň.

7. Deňeşdiriň:

353 432 543 543 619 196
823 832 227 721 154 154

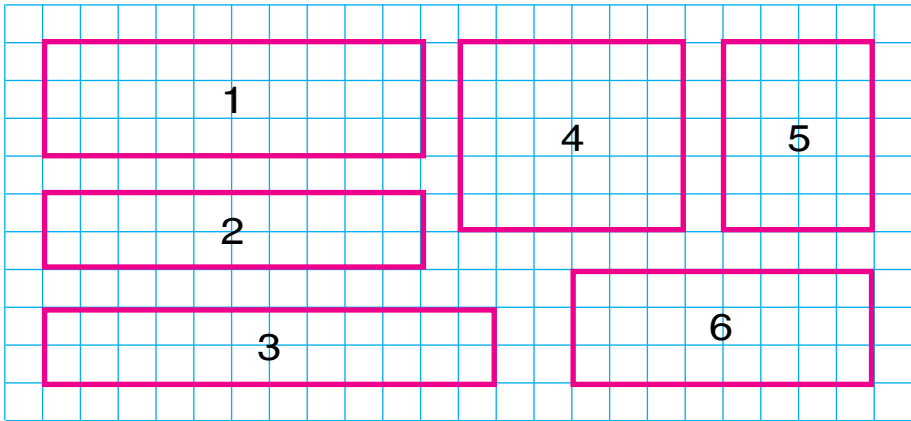
1. Mellekden 156 kg käşir, ondan 64 kg artyk kartoşka köwlöp alyndy. Mellekden jemi näçe kilogram gök önüm köwlöp alnypdyr?

2. Sanlary artýan tertipde göçürüp ýazyň.

592, 431, 199, 576, 823, 472, 896, 997, 1000, 768, 349, 286, 698.

3. Gözenekleriň sanyny sanamak arkaly şekilleriň meýdanlaryny deňeşdiriň:

1. Haýsy şekiliň meýdany iň uly?

2. Haýsy şekiliň meýdany iň kiçi?

3. Haýsy şekilleriň meýdany bir-birine deň?

4. Deňlemeleri çözüň:

$$58 + x = 97 \quad 45 : x = 9 \quad x \cdot 6 = 36$$

5. Jerende 21 sany sanaw çöpleri bardy. Ol birnäçe kwadrat gurandan soň 1 sany çöp artyp galdy. Jeren näçe kwadrat gurupdyr?

6. Bir sütüne sanlaryň jemini, ikinji sütüne sanlaryň tapawudyny ýazyň. Şu sanly aňlatmalaryň bahasyny tapyň: $440 + 150$, $410 + 410$, $760 - 500$, $640 - 400$, $990 - 230$, $510 + 220$, $660 + 330$.

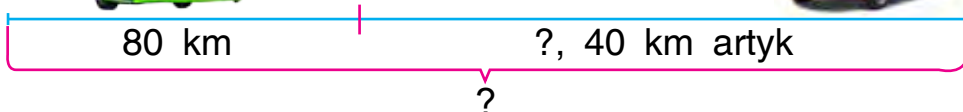
7. Eger $a = 280$ bolsa, $790 - a$, $a - 120$ aňlatmanyň bahasyny tapyň.

1. Mysallary çözüň:

$510 + 220$	$770 - 320$	$160 + 240$
$640 - 340$	$420 + 250$	$490 - 280$

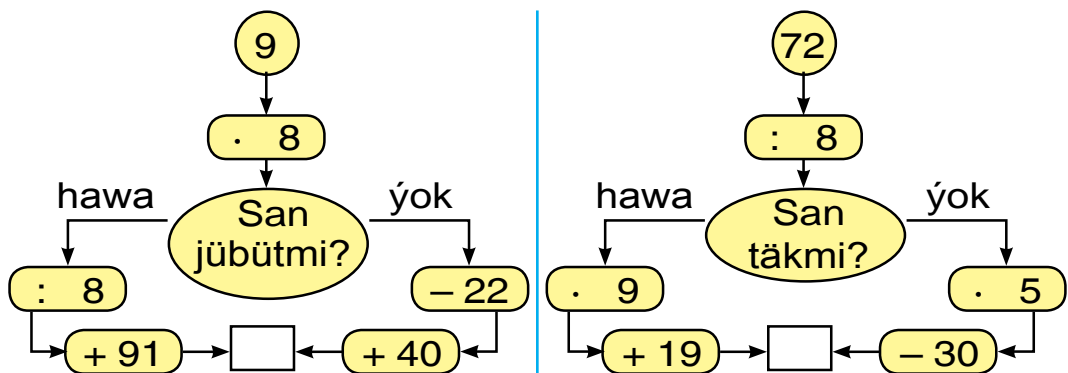
2. Iki şäherden bir-birine tarap awtobus we ýeňil maşyn ýola çykdy. Duşuşýança awtobus 80 km, ýeňil maşyn ondan 40 km artyk ýol geçdi. Şäherleriň arasyndaky aralygy tapyň.

3. Sisternada 89 litr süýt bardy. Ondan hersine 9 litrden edip 9 bidona süýt guýuldy. Sisternada näçe litr süýt galdy?

4. Gönüburçluk dört sany deň bölege bölündi. Onuň dörtten bir bölegi gyzyl, galan bölegi ýaşyl reňke reňklendi. Gönüburçlugyň nähili bölegi ýaşyl reňke reňklenipdir?
5. Jemi 100 bolan sanlaryň jübütini tapyň:
35, 27, 44, 88, 65, 12, 56, 73.
6. Üç sanyň jemi 100 bolan sanlary tapyň:
21, 15, 55, 71, 66, 38, 13, 14, 15, 43, 19, 30.
7. Jogaby 100 çykmagy üçin haýsy tarapdan ýöremeli? Hasaplamaný dogry çözüň.

8. Ir bilen dükanda 760 metr ýüpek mata bardy. Günüň ahyryna gelip 160 metr ýüpek mata galdy. Galanyna garanda näçe metr artyk ýüpek mata satylypdyr?

9. Mysallary çözüň:

$$620 + 300$$

$$560 - 300$$

$$680 + 210$$

$$850 - 500$$

$$340 + 150$$

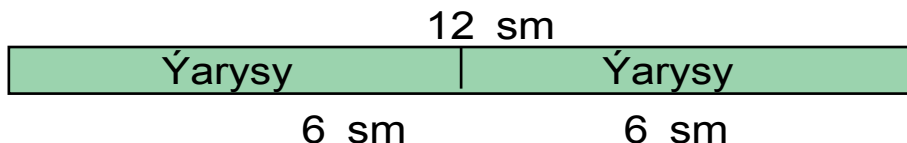
$$760 - 340$$

SANYŇ BÖLEGINI WE BÖLEGINE GÖRÄ SANY TAPMAK. BÖLEKLERI DEŇEŞDIRMEK

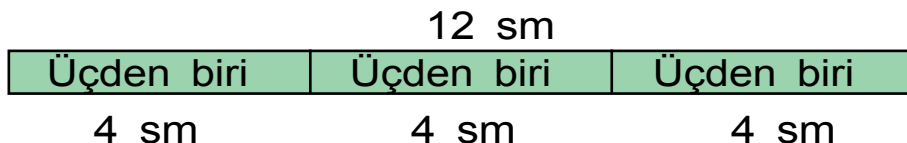
1. 1) Lentanyň uzynlygynyň ýarysyny tapyň.

Çözülişi: $12 : 2 = 6$ (sm). Jogaby: 6 sm.

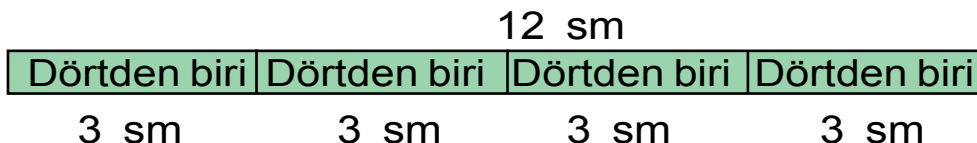
Sany ikä bölende alnan san şu sanyň ikiden bir bölegi ýa-da ýarysy diýlip atlandyrylýar.

2) Lentanyň uzynlygynyň üçden bir bölegini tapyň.

Sany üçe bölende alnan sana şu sanyň üçden bir bölegi diýilýär.

3) Lentanyň uzynlygynyň dördten bir bölegini tapyň.

Sany dörde bölende alnan san şu sanyň dördten bir bölegi ýa-da çäryegi diýlip atlandyrylýar.

2. $20 + 19$ | $90 - 50$ | $57 + 32$ | $100 - 9$
 $48 + 10$ | $58 - 50$ | $57 - 32$ | $100 - 47$

3. Kitap 80 sahypaly. Serdar bu kitabyň dörtten bir bölegini okap çykdy. Serdar kitabyň ýene näçe sahypasyny okamaly?
4. Mysaly düşündirip çözüň.

$$\begin{array}{r}
 56 - 16 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \\
 8 \cdot 7 = \square\square \qquad 40 : 4 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \\
 72 : 9 = \square \qquad 10 \cdot 9 = \square\square \\
 \swarrow \quad \searrow \\
 40 + 32 = \square\square \qquad 90 - 18 = \square\square
 \end{array}$$

5. Eger garpyzyň ýarysy 4 kg bolsa, bitin garpyz näçe kilogram?

6. $35 : 7 \square 35 : 5$ | $28 : 4 \square 30 : 5$ | $4 \cdot 6 \square 9 \cdot 7$
 $42 : 6 \square 49 : 7$ | $30 : 6 \square 45 : 9$ | $8 \cdot 8 \square 7 \cdot 4$

7. Kädiniň üçden bir bölegi 2 kg. Bitin kädiniň özi näçe kilogram?

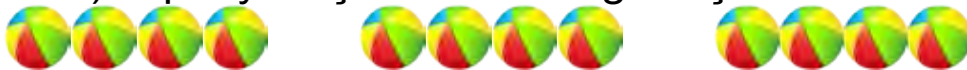

1. Toplaryň umumy sany 12 sany bolsa:

1) toplaryň ýarysy näçe?

2) toplaryň üçden bir bölegi näçe?

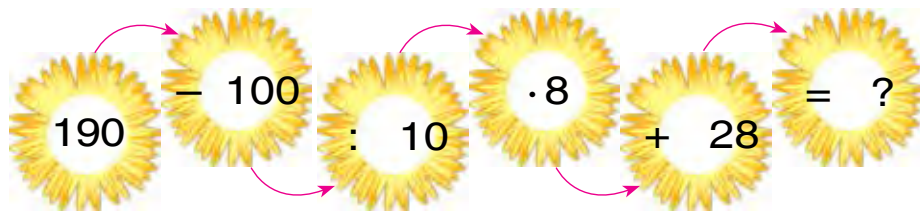

3) toplaryň dörtten bir bölegi näçe?

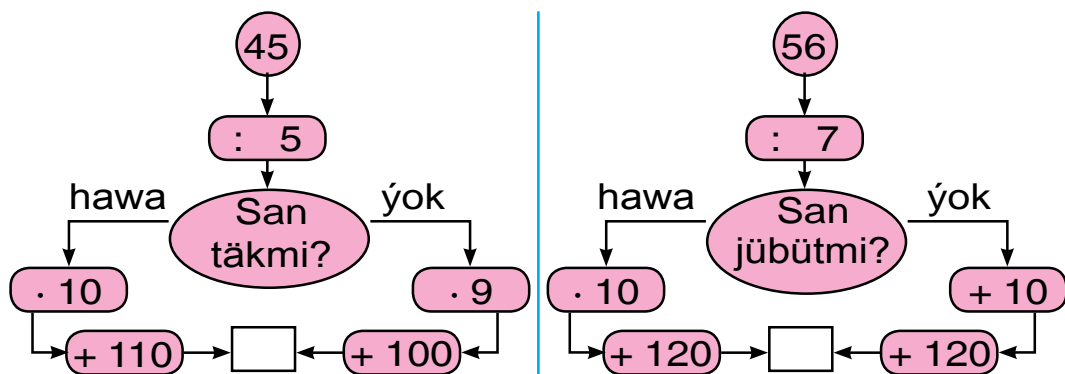

2. Netije berlen sana deň bolar ýaly ýaýlary goýuň:
 $15 - 7 + 3 = 5$ $58 - 17 - 9 = 50$ $40 - 12 - 2 = 30$

3. Mysallary düşündirip çözüň:

4. Jogaby 200 çykmagy üçin haýsy tarapdan ýöremeli? Hasaplamany dogry çözüň.

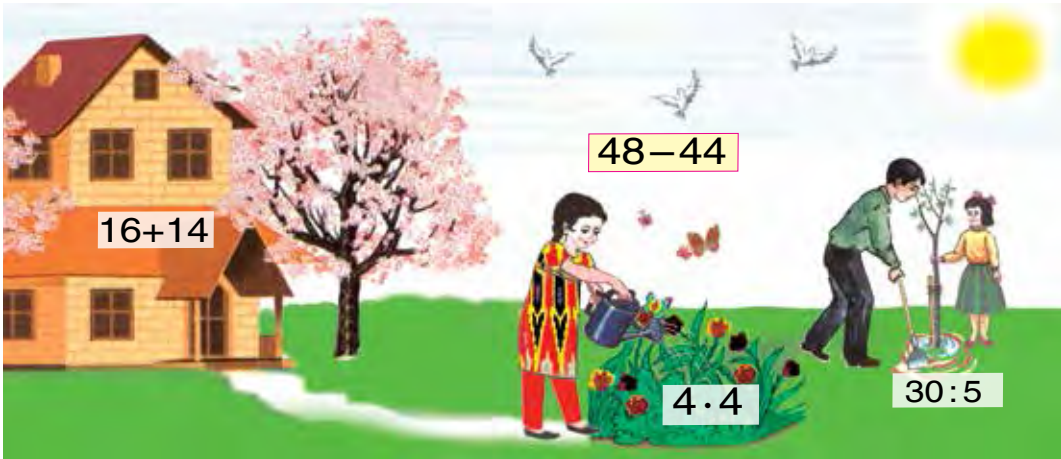
5. Berlen kesimiň üçden bir bölegi 4 sm. Berlen kesimiň uzynlygyny tapyň we ony çyzygyda görkeziň.

6. $(38 - 28) \cdot 9$ | $75 - 57 + 24$ | $35 : (37 - 30)$
 $(91 - 88) \cdot 8$ | $41 - 29 + 12$ | $54 : (26 - 20)$
 $(67 - 60) \cdot 7$ | $21 + 29 - 10$ | $81 : (19 - 10)$

7. Eziz goşgynyň ýarysyny ýatlady. Eger ol 12 setir goşgyny ýatlan bolsa, bu goşgy näçe setirli bolupdyr?

GEÇİLENLERİ BERKİTMEK ÜÇİN GÖNÜKMELER

1. Amallary çözüň. Aňlatmalaryň bir-birine baglylygyny anyklaň:

$$3 \cdot 8 = 24$$

$$24 : 3 = \square$$

$$24 : 8 = \square$$

$$5 \cdot 6 = 30$$

$$30 : 5 = \square$$

$$30 : 6 = \square$$

$$9 \cdot 2 = 18$$

$$18 : 9 = \square$$

$$18 : 2 = \square$$

2. Mekdep ussahanasynda 28 sany stol, ondan 4 esse kem stol abatlandy. Jemi näçe stol we stol abatlanypdyr?

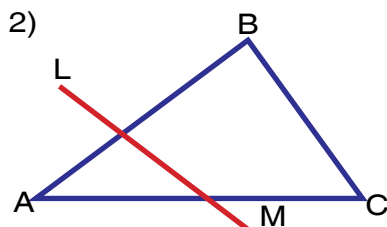
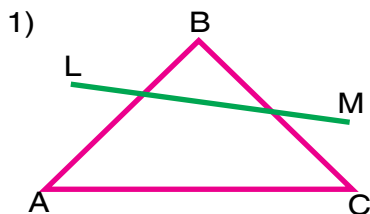
3. Reňklere garap mysallaryň jogabyny tapyň:

100 + 100	72 : 8	9 · 8	420 – 20
300 – 100	200 + 100	64 : 8	7 · 9
9 · 9	500 – 100	200 + 20	500 + 80

4. 24 metr ýüpek matadan köýnek tikmek üçin üçden bir bölegi gyrkyp alyndy. Näçe metr ýüpek mata gyrkyp alnypdyr?

5. LM göni çyzyk ABC üçburçlugyň birinji şekilde haýsy taraplaryny, ikinji şekilde haýsy taraplaryny kesip geçipdir?

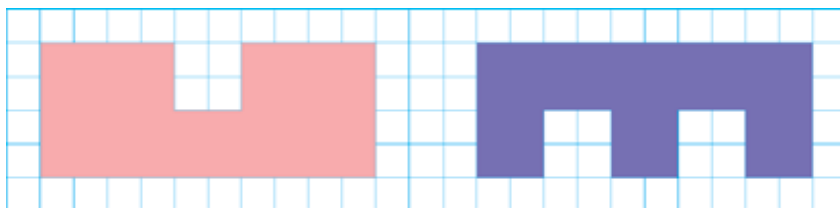
6. Täze gurlan binanyň birinji etažynda 27 sany, ikinji etažynda bolsa 29 sany otag bar. Ikinji etažynda birinjisine garanda näçe köp otag bar?

7. $240 \square 180$ | $185 \square 158$ | $382 \square 382$
 $567 \square 657$ | $478 \square 487$ | $259 \square 529$

8. Her bir şekildäki kwadratjyklary sanap, şekilleriň meýdanyny tapyň:

9. Sabyrda 20 sany sanaw çöp bardy. Birnäçe aýry-aýry üçburçluk gurandan soň 2 sany çöp artyp galdy. Sabyr näçe üçburçluk gurupdyr?

10. Deňlemeleri çözüň:

$$42 + x = 79 \quad | \quad x \cdot 2 = 12 \quad | \quad 4 \cdot x = 32 \quad | \quad x : 5 = 8$$

11. Ýaryşda 26 oylan we 10 gyz gatnaşýar. Olar 9 sanydan bolup toparlara bölündiler. Çagalar näçe topara bölünipdirler?

12. Reňklere garap mysallaryň jogabyny tapyň:

$43 + 24$	$2 \cdot 9$	$27 : 3$	$74 + 26$
$75 - 25$	$64 + 30$	$3 \cdot 6$	$18 : 3$
$24 : 3$	$58 - 27$	$42 + 28$	$3 \cdot 5$

13. Gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

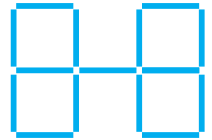
- 1) Bardy — 9 sany wertolýot
Uçup gitdi — ? sany wertolýot
Galdy — 5 sany wertolýot
- 2) Bardy — 15 / süýt
Ulanyldy — 4 / we 3 / süýt
Galdy — ? / süýt

14. Deňlikler dogry bolar ýaly sany goýuň.

$$\begin{array}{l|l} 250 + \square\square = 290 & 530 - \square\square = 500 \\ 680 - \square\square = 600 & 460 + \square\square = 500 \\ 900 + \square\square = 950 & 370 - \square\square = 300 \end{array}$$

15. Bir şäher bilen ikinjisiniň arasyndaky aralyk 120 km, ikinji şäher bilen üçünjisiniň arasy bolsa ondan 30 km artyk. Birinji şäher bilen üçünji şäheriň arasy näçe kilometr?

16. Iki çöpüň ýerini, netijede 5 sany birmeňzeş kwadrat emele gely ýaly edip çalşyryň.

17. Surat we gysga ýazuw boýunça mesele düzüň we ony çözüň:

Bardy – 10 sany konfet I usul II usul
 Ýildi – 3 we 2 sany $\square\square - (\square + \square)$ $(\square\square - \square) - \square$
 Galdy – ? sany konfet

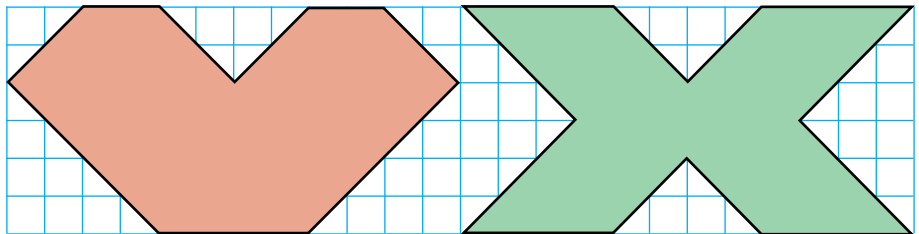
18. Sanlary sifrlerde aňladyň:

4 sany ýüzlük, 5 sany onluk we 2 sany birlik.

5 sany ýüzlük, 8 sany onluk we 6 sany birlik.

8 sany ýüzlük, 2 sany onluk we 9 sany birlik.

19. Suratda berlen şekilleri deňeşdiriň:

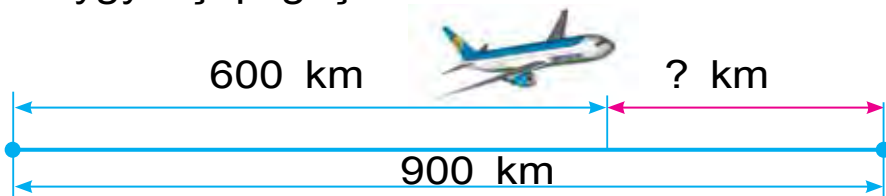
20. Aňlatmalary ýazyň we olaryň bahasyny tapyň:

1) 4 we 8, 3 we 9, 4 we 5 sanlarynyň köpeltmek hasyly;

2) 36 we 4, 27 we 3, 28 we 4 sanlarynyň paýy.

21. Dükanda bir günde 140 kg şeker satyldy. Şundan soň dükanda satylanyna garanda 60 kg şeker galdy. Ir bilen dükanda näçe şeker bolupdyr?

22. $(17 + 11) : 4$ | $(67 - 43) : 3$ | $(77 - 41) : 4$
 $(58 - 31) : 3$ | $(18 + 14) : 4$ | $(11 + 10) : 3$
23. Her biri 4 kilogramdan 6 guty konfet satyn alyndy. Alnan hemme konfetleriň massasy näçe?
24. Bir sütüne sanlar jemini, ikinji sütüne sanlaryň tapawudyny ýazyň. Şu sanly aňlatmalaryň bahasyny tapyň:
 $100 + 28$, $500 - 300$, $400 + 60$, $800 - 400$,
 $380 + 40$, $650 - 50$.
25. Samolýot menzile ýetmegi üçin ýene näçe aralygy uçup geçmeli?

26. Taraplary 4 sm 5 mm we 2 sm 4 mm bolan gönüburçluk çyzyň. Onuň depelerini harplar bilen belgiläň.
27. $32 : 8 \square 72 : 9$ | $9 \cdot 8 \square 7 \cdot 6$ | $49 : 7 \square 7 \cdot 7$
 $54 : 6 \square 40 : 5$ | $6 \cdot 6 \square 4 \cdot 9$ | $45 : 9 \square 5 \cdot 9$
28. Aňlatmalaryň bahasyny tapyň:
 1) 40 bilen 10-uň paýyny 9 esse artdyryň;
 2) 8 bilen 5-iň köpeltmek hasylyny 4 esse kemeldiň.
29. 1, 2, 3, 4, 5, 6 sanlarynyň arasynda arifmetik amallary we ýaýlary, netijede 60 emele geler ýaly edip goýuň.

- 30.** Beýik babamyz Al-Horezmi 783-nji ýylda, Abu Ali ibn Sina bolsa 980-nji ýylda doglan. Al-Horezmi Abu Ali ibn Sinadan näçe ýaş uly? Abu Ali ibn Sina Al-Horezmiden näçe ýaş kiçi?

- 31.** Jedwel esasynda mesele düzüň we ony çözüň.

Bardy	Getirildi	Boldy
 100 ýaşik erik	 Ýene 50 ýaşik erik	? sany

- 32.** Oýlanan sany x harpy bilen belgiläň we deňleme düzüp çözüň:
- Oýlanan sana 30-y goşup, 58 alyndy. Nähili san oýlanypdyr?
 - Oýlanan sany 25-e kelem dip, 45 alyndy. Nähili san oýlanypdyr?
- 33.** Amal belgilerini deňlikler dogry bolýan edip goýuň:
$30 \square 17 = 47$	$48 \square 26 = 22$	$69 \square 69 = 0$
$54 \square 24 = 30$	$47 \square 41 = 88$	$23 \square 20 = 3$
- 34.** Üç sanyň jemi 100. Birinji san 55, ikinji san 25. Üçünji sany tapyň.
- 35.** Goşmagyň we aýyrmagyň dogry ýerine ýetirilendigini nähili barlamak mümkin?

MAZMUNY

1-nji synpda geçilen materiallary gaýtalamak we jemlemek.....	3	Birnäçe deň (birmeňzeş) goşulyjy- laryň jemi. Sany birnäçe deň goşulyjylaryň jemi şeklinde aňlatmak	61
Jemi we tapawudy tapmaga de- gişli ýönekeý mysallar	3	Sada we düzümlü meseleleri çözmek..	62
Bahasy birmeňzeş bolan mysallar.....	5	Harply aňlatmalar.....	63
Goşmagy barlamak.....	9	Geometrik şekilleri belgilemek	67
Aýyrmagy barlamak.....	10	Deňleme. Deňlemeleri saýlamak usuly bilen çözmek.....	69
Göni burç. Göni däl burç.....	11	Köpeltmek we bölmek. Geometrik şekiller we ululyklar	75
Köpburçlugaň perimetri.....	13	Köpeltmek. Köpeltmegiň manysy.....	75
Sanlar we hasaplamalar. 100 içinde onlukdan geçip goşmak we aýyrmak.....	16	Köpeltmek amalyňyň komponent- leriniň atlandyrylyşy.....	79
Sanlar oky we onuň modelleri.....	16	Her bir amal komponentleriniň we netijeleriň arasyndaky özara baglanyşyk.....	80
100 içinde sanlary öýjükdän ge- çip goşmak usullary.....	19	Bölmek. Bölmek amalyňyň manysy..	82
Sada we düzümlü meseleleri çözmek..	22	Deň böleklere bölmek. Toplumyň bölegi.....	85
Ikibelgili sanlaryň onluk düzümi.	26	Köpeltmek we bölmek amaly bilen çözülyän meseleler.....	86
Sanlary goşmagyň sütün usuly	26	Köpeltmek we bölmek amalla- rynyň arasyndaky gatnaşyk.....	89
Nusga boýunça zygiderligi dowam etdirmek.....	32	Meseleleri jedwel usulynda çözmek..	90
Gündelik durmuşda duşýan koor- dinatalar sistemasynyň modelleri. 34		Näbelli köpeldijini tapmak.....	92
100 içinde sanlary öýjükdän ge- çip aýyrmagyň ýazma usuly	38	Näbelli bölünijini tapmak	95
Sanlary aýyrmagyň sütün usuly	41	Millimetr	97
Tapawudy tapmaga degişli düzümlü meseleler	45	0, 1, 10 sanlarynyň gatnaş- magynda köpeltmek we bölmek..	98
Wagt birlikleri: sagat, minut. Wagty, aralygy we tizligi tap- maga degişli ýönekeý meseleler. 47		10 sanynyň gatnaşmagynda kö- peltmek we bölmek	101
Ýönekeý şekilleri çylşyrymly şekillere öwürmek we tersine	50	Ýaýly we ýaýsyz aňlatmalar	103
Gönüburçlugaň garşylykly tarapla- rynyň häsiýetleri.....	51	Ýaýly we ýaýsyz aňlatmalarda amalary ýerine ýetirmegiň tertibi	104
Kwadrat	53	Jedweliň içinde köpeltmek we bölmek.....	107
Goşmak we aýyrmak amallarynyň düzümlü bölekleriniň we netijeleri- niň arasyndaky özara baglanyşyk..	55	2 sanyny birbelgili sana köpelt- mek, 2-ä bölmek we paýda 2 çykýan sana bölmek.....	107
Sanly aňlatmalar. Deňlemeler. Geometrik şekiller we ululyklar....	58		

3 sanyny birbelgili sana köpeltmek we 3-e bölmek	110	Gönüburçlугyň we kwadratýň meýdany	153
4 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 4-e bölmek	116	Meýdan birlikleri: kwadrat santimetr. Belgilenişi — kw. sm (sm ²)	155
5 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 5-e bölmek	118	Gözenekli kagyzyda çyzylan şekilleriň meýdanlary	157
6 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 6-e bölmek	120	Üçbelgili sanlary nomerlemek.	162
7 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 7-e bölmek	122	Müňlük	162
8 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 8-e bölmek	124	Üçbelgili sanlary nomerlemek	162
9 Sanyny birbelgili sana köpeltmek we 9-e bölmek	126	Ýüzlüklerden, onluklardan we birliklerden sanlary almak.....	165
Düzümlü meseleler	128	Üçbelgili sany öýjük birlikleriniň jemi görnüşinde ýazmak	168
100 içinde köpeltmek we bölmek...	130	Üçbelgili sanlary deňeşdirmek	170
Birbelgili sanlary köpeltmek jedweli ..	131	Müňüň içinde ýatdan we ýazma nomerlemek. Uzynlyk ölçegi: kilometr	173
Birbelgili sanlary bölmek jedweli.....	132	Müňlükleriň, ýüzlükleriň, onluklaryň we birlikleriň arasyndaky gatnaşyk	176
Ülüşler. Geometrik şekiller we ululyklar	133	1000 sany. 1000 içinde goşmagyň we aýyrmagyň hasaplama usullary	179
Sanyň üleşi	133	Tegelek we töwerek. Töweregiň merkezi, radiusy, diametri. Sirkul..	187
Sanyň üleşüni sözleriň ýa-da sanlaryň kömeginde şekillendirmek.....	134	Iki töweregiň tekizlikde özara ýerleşşi.....	190
Berlen şertlere esaslanyp mesele düzmek we çözmek.....	135	Düzümlü meseleler	192
Çylşyrymly meseleler.....	139	Sanyň bölegini we bölegine görä sany tapmak. Bölekleri deňeşdirmek.....	196
Geometrik şekiller: kwadrat, gönüburçluk, üçburçluk, tegelek we olar bilen bagly ululyklar	142	Geçilenleri berkitmek üçin gönükmeler.....	199
Şekilleri deňeşdirmek we reňkleme. Bölekleri boýunça şekili gurmak we bölekleri bölmek.....	144		
Bölünijini, bölüjini, paýy we galyndyny çyzgyda aňlatmak.....	147		

**NABIYA ABDULXAFIZOVNA ABDURAHMONOVA
LOLAXON O'KTAMOVNA O'RINBOYEVA**

MATEMATIKA

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
2-sinfi uchun darslik

To'rtinchi nashri

Toshkent – «Yangiyo'l Poligraf Servis» – 2018
Nashriyot litsenziyasi AI № 185 10.05.2011 y.

Terjime eden K. Hallyýew
Redaktor J. Metýakubow
Tehredaktor M. Riksiýew
Korrektor J. Metýakubow
Suratçy M. Riksiýew

Çap etmäge 2018-nji ýylyň 17-nji aprelinde rugsat edildi.
Möçberi 70×90^{1/16}. Ofset çap ediliş usuly. «Arial» garniturasy.
Çap listi 13,0. Şertli çap listi 15,21 .
1109 nusgada çap edildi. Buýurma №

«Yangiyol Poligraf Servis» JÇJ çaphanasynda çap edildi.
112001, Daşkent welaýaty, Yangiyol tümeni, Samarkant köçesi, 44.

Kärendesine berlen dersligiň ýagdaýyny görkezýän jedwel

T/n	Okuwçynyň ady, familiýasy	Okuw ýyly	Dersligiň alnandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly	Dersligiň tabşyrylandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly
1						
2						
3						
4						
5						

Derslik kärendesine berlip, okuw ýylynyň ahyrnda gaýtarylyp alnanda ýokardaky jedwel synp ýolbaşçysy tarapyndan aşakdaky baha bermek ölçeglerine esaslanlyp doldurylýar:

Täze	Dersligiň birinji gezek peýdalanmaga berlendäki ýagdaýy.
Ýagşy	Sahaby бүтін, dersligiň esasy böleginden aýrylmandyr. Ähli sahypalary bar, ýyrtylmadyk, goparylmadyk, sahypalarynda ýazgylar we çyzyklar ýok.
Kanagatlanarly	Kitabyň daşy ýenjilen, ep-esli çyzylan, gyalary gädilen, dersligiň esasy böleginden aýrylan ýerleri bar, peýdalanyjy tarapyndan kanagatlanarly abatlanan. Goparylan sahypalary täzeden ýelmenen, käbir sahypalary çyzylan.
Kanagatlanarsyz	Kitabyň daşy çyzylan ýyrtylan, esasy böleginden aýrylan ýa-da бүтінleý ýok, kanagatlanarsyz abatlanan. Sahypalary ýyrtylan, sahypalary yetişmeýär, çyzylyp taşlanan. Dersligi dikeldip bolmaýar.